

**KOKEMUKSIA ASUNNOTTOMUUDESTA
PÄÄKAUPUNKISEUDULLA**

Monika Kankaanpää
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan
Yliopistokeskus
Chydenius
Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

KOKEMUKSIA ASUNNOTTOMUUDESTA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA

Monika Kankaanpää

Sosiaalityö

Pro gradu-tutkielma

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Tuomo Kokkonen

Syksy 2016

Sivumäärä: 105

Tämän sosiaalityön pro gradun -tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia asunnottomien kokemuksia siitä, miten asunnottomat ovat selviytyneet asunnottomina ja minkälaisia kokemuksia heillä on asunnottomana olemisesta. Tutkimus tarkastelee millaisissa olosuhteissa asunnottomat ovat eläneet ja millaisia ongelmia asunnottomilla esiintyy. Tutkimusaihetta lähestyn syrjäytymisen käsitteen kautta, koska asunnottomana ihminen on syrjäytynyt tavanomaisesta elämästä, kuten omasta asunnosta ja sitä kautta muista omassa asunnossa asumisen tuomista arjen asioista. Asunnottomuus voi esiintyä erilaisten elämässä koettujen kriisien yhteydessä. Asunnottomuuteen johtavia syitä on monenlaisia. Tässä tutkimuksessa syrjäytymistä lähestytään asunnottomuuden näkökulmasta asunnottomien itsensä esille tuomiin kokemuksiin perustuen.

Aineistonkeruu tehtiin kahdessa osassa, jossa ensimmäisessä osassa tutkimusta tein havaintoja tutustumiskäynnillä Vailla vakinaista asuntoa ry:n tiloissa Vepassa, jossa vietin aikaa asunnottomien ja Vepan ohjaajien kanssa. Toisen osan aineistonkeruusta tein Vailla vakinaista asuntoa ry:n tiloissa Vepassa, sekä heidän kesäasunnollaan saarella. Aineistonkeruu toteutui teemahaastatteluna, johon osallistui kahdeksan haasteltavaa, jotka olivat kokeneet asunnottomuuden. Haastateltavat olivat iältään 26–68 -vuotiaita. Tutkimusote on fenomenologis-hermeneuttinen. Tämä tarkoittaa sitä, että asunnottomien henkilökohtaiset kokemukset esiintyvät tutkimuksessa sellaisena, kun ne haastateltavien puheissa tulivat esille heidän itsensä kokemana. Tutkimuksessa esiintyy myös jonkin verran etnografisia piirteitä. Etnografisessa tutkimuksessa tavoitteena on kuvata ja selittää ihmisten toimintaa heidän omassa ympäristössään.

Tutkimuksessa ilmeni, että asunnottomien ihmisten elämässä on paljon haasteita, epäinhimillisissä oloissa elämistä ja päivästä toiseen pärjäämistä, sekä erilaisten selviytymiskeinojen löytämistä. Asunnottomuuteen johtaneita syitä olivat esimerkiksi päihteidenkäyttö, työttömyyden aiheuttama köyhyys ja parisuhdeongelmat. Haastateltavat olivat olleet asunnottomana eripituisia aikoja, jossa elämänhallinta oli ollut koetuksella, jolliakin elämänhallinta oli mennyt. Muita syitä asunnottomuuteen olivat sosiaalisten ongelmien kasaantuminen ja vankilasta vapautumisen mukanaan tuomat haasteet sekä muut kriisitilanteet. Vaikka haastateltavat olivat eläneet hyvin epäinhimillisissä olosuhteissa, olivat he löytäneet ratkaisuja selviytyä päivästä toiseen. Asunnottomuutta ei ratkaista vain rakentamalla asuntoja, vaan pitkään jatkunut asunnottomuus ja syrjäytyneisyys yhteiskunnan valtavirrasta vaativat yhteiskunnalta eri toimijoiden yhdistymistä, lisäämällä selviytymismahdollisuuksia ja huolenpitoa yhteiskuntamme arjessa.

Avainsanat: asunnottomuus, asunnottomuuden kokeminen, syrjäytyminen

Sisältö

1 JOHDANTO	1
2 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ	3
2.1 Yleistä asunnottomuudesta	3
2.2 Asunnottomuuden käsite	5
2.3 Asunnottomien tilanne	7
2.4 Asunnottomuuden muodot	9
2.5 Asuinoloista Suomessa	11
3 TEOREETTINEN TAUSTA	13
3.1 Syrjäytymisen määrittely	13
3.2 Syrjäytymisen käsite	15
3.3 Marginalisaatio	17
4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	19
4.1 Tutkimuksen taustaa	19
4.2 Tutkimuskysymykset	28
5 TUTKIMUSMENETELMÄ	29
5.1 Tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttinen viitekehys	29
5.2 Tutkimuksen toteutus	30
5.3 Aineiston kerääminen	33
5.4 Tutkimuksen eettisyys	36
6 AINEISTOLÄHTÖINEN ANALYYSI	39
6.1 Johdattelu aineiston analyysiin	39
6.2 Selviytyminen asunnottomana arjessa	40
6.3 Asumisen taito	46
6.4 Sosiaaliset suhteet	49
6.5 Päihteet asunnottomuuden taustalla	52
6.6 Asunnottomien päivärutiinit	54
7 TUTKIMUSVASTAUKSET TEOREETTISESTA NÄKÖKULMASTA	57
7.1 Loputtomassa asuntojonossa	57
7.2 Apua asunnon hankintaan sosiaaliviranomaiselta	59
7.3 Syitä asunnottomuuteen	60
7.4 Muutoksen mahdollisuudet	67
7.5 Työllistyminen asunnottomana	71
7.6 Tuen tarpeet asunnottomana	75
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	81
8.1 Johtopäätökset asunnottomuuden kokemuksista	81
8.2 Johtopäätökset asunnottomuudesta teoreettisesta näkökulmasta	86
POHDINTA	96
LÄHTEET	98

KUVIOT

Taulukko 1. Asunnottomien määrä vuosina 1987-2015	8
Kuvio 1. Feantsan asunnottomuuden muodot	10
Kuvio 2. Esimerkki analyysimenetelmän etenemisestä	36
Kuvio 3. Kokemuksia asunnottomuuden taustalla	79

1 JOHDANTO

Tämän pro gradun tarkoituksena on tarkastella asunnottomuutta kokemuksena. Kiinnostukseni tutkimuksen aiheeseen on lähtöisin työssäni kohtaamieni asiakkaiden asumiseen liittyvistä tilanteista. Olen kiinnostunut asunnottomuuden kokemuksista ja siitä mikä asunnottomuuteen on johtanut sekä miten asunnottomana on selvitty. Asunnottomuuden kokeneet antoivat uutta tietoa siitä, mitä asunnottomuus on tänä päivänä. Tutkimuksen tarkoitus on saada tietää enemmän asunnottomuudesta ilmiönä ja millaisia ongelmia asunnottomat kohtaavat arjessaan. Esikäsitykseni asunnottomuudesta oli, että se on pelkkä ilmiö, jota ei todellisuudessa ole olemassa tai että se on yksilön oma valinta.

Asunnottomuus on näkyvä ja suuri yhteiskunnallinen ongelma. Yksikin asunnoton on liikaa. Tämä tekee asunnottomuuden tutkimisesta ajankohtaisen. Yhteiskunnallisessa keskustelussa asunnottomuus on saanut paljon julkisuutta viime aikoina. Asunnottomuus on näkyvä yhteiskunnallinen ongelma, jota kohtaa maailmanlaajuisesti. Suomessa asunnottomuutta esiintyy eniten pääkaupunkiseudulla, koska väestöpohja on siellä suurin muihin kaupunkeihin verrattuna. (Kaakinen, Nieminen & Pitkänen 2006.) Asunnottomuus on saanut paljon julkisuutta. Tänä vuonna vietettiin asunnottomien yötä 17.10.2016 usealla paikkakunnalla.

Asunnottomuus yhteiskunnallisena ilmiönä ei johdu joidenkin ihmisryhmien tietyistä ongelmista. Suurimmat riskitekijät asunnottomuudessa on löydettävissä yhteiskunnan rakenteista sekä poliittisista valinnoista, jotka tuottavat köyhyyttä ja sitä kautta asunnottomuutta. Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Oljniczak (2008) toteavat, että asunnottomuus on yhteiskunnan yksi keskeinen ratkaisua vaativa vääräys.

Seuraavaksi kerron tutkimuksen kulkua. Luvussa kaksi tarkastelen asunnottomuutta ilmiönä. Kolmannessa luvussa käsittelen teoriataustana syrjäytymistä. Neljännessä luvussa avaan aikaisempia tutkimuksia ja esitän tutkimuskysymykset. Luvussa viisi kerron tutkimusmenetelmästä, joka on fenomenologis-hermeneuttinen missä esiintyy etnografisia piirteitä. Tämän lisäksi kerron aineiston keruusta ja tutkimuksen toteuttamisesta. Luvussa

kuusi ja seitsemän analysoin tutkimuksen aineistoa. Luvussa kahdeksan esittelen johtopäätökset ja vastukset tutkimuskysymyksiin.

Tutkimusaineiston keräsin haastattelemalla asunnottomuuden kokeneita ihmisiä sekä havainnoimalla ympäristöä, jossa asunnottomat viettivät aikaansa. Vietin aikaa asunnottomien joukossa, jotta voisin tutustua heidän tilanteeseensa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat aineistonkeruuhetkellä ilman asuntoa olevat henkilöt ja ne jotka olivat olleet asunnottomia jossakin elämänvaiheessa. Kohderyhmään kuului sekä miehiä että naisia, joita oli yhteensä kahdeksan. Toteutin aineistonkeruun Vailla vakinaista asuntoa ry:n Vespan matalan kynnyksen paikassa Helsingissä.

Asunnottomien kokemukset olivat koskettavia. Esille nousi hyvin henkilökohtaisia asioita ja haastateltavat olivat valmiita jakamaan kokemuksensa avoimesti. Asunnottomuuteen johtaneita syitä olivat esimerkiksi päihteiden käyttö, parisuhdeongelmat ja muut kriisitilanteet kuten asunnon menettäminen.

2 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ

2.1 Yleistä asunnottomuudesta

Suomessa asunnottomuutta on yritetty poistaa jo pitkään (Juurinen ym. 2008, 142). Asunnottomilla voi osoitteena löytyä väestörekisteristä esimerkiksi osoitteella Poste restante eli noutoposti. Tämä tarkoittaa, että yksityinen henkilö voi noutaa valitsemastaan postikonttorista postinsa, joka viittaa siihen että henkilöllä ei ole antaa katuosoitetta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä viittaa henkilön asunnottomuuteen. Poste restante on kansainvälinen palvelu eri maiden posteissa. (Posti 2013.) Perustuslain 19§ mukaan julkisella vallalla on tehtävä edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. (Suomen perustuslaki.) Suomessa ei ole kirjattu lakiin, että Suomen kansalaisilla olisi subjektiivinen oikeus asuntoon. Epäkohtiin voisi luetella myös sen, että kuntia ei edelleenkään velvoiteta antamaan takuuta asunnottomien asioiden käsittelyajoissa (Juurinen ym. 2008, 141).

Yhteiskuntapolitiikan ja valtiovelkojen takia tehdään monenlaisia palveluiden supistuksia, joka johtaa siihen, että kansalaiset joutuvat eriarvoiseen asemaan. Hyvinvointivaltioissa tulisi kansalasia kohdella tasa-arvoisesti, ihmisyyttä sekä ihmisarvoa kunnioittaen. (Rauhala, Pirkko-Liisa, Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu, 2000) Pitkään jatkunut asunnottomuus on vakava haaste niin asunnottoman henkilön elämänhallinnalle kuin myös yhteiskunnalle. Epäkohdat tiedostetaan mutta löytyykö tahtotilaa ratkaista ongelmaa. (Saari 2015, 185.)

Asunnottomuutta on tutkittu verrattain paljon, vaikka monien mielestä asunnottomuus on näkymätöntä. Tutkimukset ovat painottuneet pääsääntöisesti vähävaraisiin, yksineläviin, alkoholi- ja mielenterveysongelmista kärsivien miesten kodittomuuteen. Asunnottomuudesta löytyy julkaisuja vuosituhannen alusta kuten Valtioneuvoston (1922) ”Asetus ravintolan-, yömajan-, biljardin- ja keilaradanpidosta”. Tuoreempia tutkimuksia löytyy, kuten Leena Lehtosen ja Jari Salosen (2008, 10) ”Asunnottomuuden monet kasvot” jonka taustalla on muuttunut kuva asunnottomuudesta sekä sen syistä. Käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että asuntojen tuottamisen lisäksi tulisi kiinnittää huomiota henkilöiden asumisen taitoihin. Monella asunnottomalla voi olla puuttuvat taidot ja valmiudet asunnon hallinnassa ja yksinasumisessa.

Asumisen taidon -hankkeen taustalla on hyvin pitkälti muuttunut kuva asunnottomuudesta ja sen aiheuttamista syistä. Tämän takia on tärkeää kiinnittää enemmän huomiota henkilön asumisen taitoihin. Asumisen taidon -hanke on saanut alkunsa kesäkuussa 2005 ja kohderyhmäksi valikoitui vankilasta vapautuvat, alle 25-vuotiaat itsenäistyvät nuoret sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujat. Lisäksi tutkimusosioon liittyi asiakkaita, jotka olivat asumispalvelun piirissä sekä asumisyksiköistä omiin asuntoihin muuttaneita. Loppuraportti hankkeesta toteutui syksyllä 2007. Vangeista joka kolmas vapautuu siten, että heillä ei ole asuntoa ja noin 70 prosentilla on päihdeongelma. Mielenterveys- ja päihdekuntoutujilla korostuu yhteiskunnan varhainen puuttuminen, koska heillä on taipumus eristäytyä yhteiskunnasta. Tuen puuttumisella voidaan nähdä yksilön toimintakyvyn alentuminen. Tuen puuttumisella voidaan myös nähdä arjen sujuvuuden sekä asioiden huolehtimatta jättämisellä siten, että yksilön vuokrat jäävät maksamatta. Voidaan todeta, että monella nuorella valmiudet itsenäiseen asumiseen ei aina riitä, jolloin on tärkeää varmistaa, että nuorella on riittävän hyvä tukiverkosto. Asumisen taidon-hankkeen tavoite oli luoda ja toteuttaa asumisen tukemisen palvelumalli. Niillä pyrittiin ennaltaehkäisemään ja välttämään sekä korjaamaan syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten asumisongelmia. Tavoitteena oli löytää eri kohderyhmille toimivia asumispalvelumalleja sekä levittää tietoa tuetusta asumisesta eri sidosryhmille. (Lehtonen ym. 2008, 10–12.)

Hankkeessa tutkittiin myös tuetun asumisen tilaa sekä tarpeita espoolaisesta kontekstista. Samalla tutkittiin uuden palvelumallin kehittämistä sekä toteutumista ja hankesuunnitelman tutkimusosioon lisättiin tavoitteeksi tehdä tutkimusta tuetusta asumisesta ja tarpeesta Espoossa. Tavoitteena oli saada tietoa ja arvioida palvelumallin kehittämisprosessia esimerkiksi tuottaja mallilla, jolla olisi yleisempi sovellettavuus sekä kustannusvaikutukset tavoitetilan saavuttamisessa. Tavoitteena oli myös tuottaa tutkimus asunnottomuuden taustasyistä, asukkaiden tuentarpeesta ja elämäntilanteesta ja sen miten asukkaat olivat kokeneet saamansa tuen. (emt., 2008, 13.) Hankkeessa onnistuttiin, mutta soveltuvaa mallia oli vaikea toteuttaa. Hankkeessa toteutui kuitenkin yleiset puitteet, jolla luoda eri asiakasryhmille omia sovellusmalleja. Mallin tarjoama tuki viedään asiakkaan omaan ympäristöön, jossa malli tarjoaa intensiivistä tukea asiakkaiden elämäntilanteen edellyttävissä sekä muuttuvissa tilanteissa. (Lehtonen ym. 2008, 129.)

Vaikka tilastoissa asunnottomuuslukujen oletetaan olevan melko tarkkoja, on hyvin vaikeaa saada täysin luotettavaa määrällistä tietoa tämän hetkisestä asunnottomuudesta. (Juurinen

ym. 2008, 146). Tähän edellä mainittuun asunnottomien määrään ottaa kantaa myös Vailla vakainaista asuntoa ry:n toiminnanjohtaja Sanna Tiitola. Hän viittaa, että on olemassa ihmisiä, jotka ovat asunnottomia, mutta eivät kuulu minkään toiminnan piiriin laskennallisesti ja täten eivät ole mukana asunnottomuuden tilastoissa. Heitä oletetaan olevan noin 200 henkilöä. (Arman pohjantähden alla 2016.) Lehtonen ym. (2008, 20) toteaa, että asunnottomuuden tilastoimisessa keskeinen ongelma on siinä, että tilastoja saadaan vain niiltä, jotka käyttävät palveluita.

Helne (2002, 113) toteaa, että syrjäytymisestä puhuttaessa tavoitteena on liittää syrjäytynyt takaisin yhteiskuntaa. Tässä on moraalinen vivahde, jolla ylläpidetään yhteiskuntamoraalia. Vähätalo (1998) toteaa, että syrjäytymistä on eri asteita ja syrjäytyminen niin kuin asunnottomuus, voi olla väliaikaista. Elämäntilanteet näin voivat viedä henkilön yhteiskunnan ulkopuolelle, joita Vähätalo (1998) kuvaa uloslyödyksi eli syrjäytyneeksi. (emt., 40.)

2.2 Asunnottomuuden käsite

Tieteellisissä keskusteluissa asunnottomuuden määrittelyä ei voida pitää yksiselitteisenä. Asunnottomuuden käsitettä keskustellaan suomalaisessa kontekstissa, hyvin pitkälle lähtökohtaisin fyysisen tilana ja paikkana jossa henkilö oleskelee (Taipale 1982, 47). Riitta Granfelt (1998, 48) toteaa väitöskirjassaan ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta”, että asunnottomuus liitetään usein konkreettisiin olosuhteisiin, mutta on kuitenkin tulkinnanvarainen ilmiö. Ulkona asuvia tuskin voidaan kyseenalaistaa, etteivätkö he ole asunnottomia. Myös he jotka nukkuvat yömajoissa tai ensisuojiin lattioilla, ovat yksiselitteisesti laskettavissa asunnottomiin. Granfelt (1998, 71–74) toteaa, että miesten ja naisten asunnottomuus poikkeaa toisistaan sekä määrällisesti että sisällöllisesti. Määrällisesti tarkasteltuna se nähdään marginaalisena ilmiönä syrjäytyneenä, köyhänä ja psykososiaalisista vaikeuksista kärsivien naisten elämässä.

Granfelt (1998, 105) tutkimuksessaan toteaa, että kodittomuus on subjektiivinen kokemus, jonka jokainen ihminen määrittelee itse ja on lähtökohtaisesti ihmisen sisäisestä maailmasta nouseva merkitys. Hans Swärd (2008, 111–112) toteaa, että asunnottomuus ja kodittomuus ovat kaksi eri asiaa. Kodittomuus käsitteenä on sidoksissa ihmisen tunnepuoleen, jolla ei ole

objektiivista kosketuspintaa, vaan kodin merkitys viittaa ihmiselle esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin ja tiettyyn paikassa olemiseen.

Ruotsin kielessä asunnottomuudesta puhuttaessa käytetään käsitettä ”*hemlöshet*” joka viittaa kodittomuuteen. Hans Swärd (2008, 11) toteaa, että asunnottomuus on tunnistettu osaksi luonnollista ongelmaa Länsi-eurooppalaisessa politiikassa. Englannin kielessä asunnottomuudesta puhutaan käsitteellä ”*homelessness*” joka viittaa ruotsin kielen tavoin kodittomuuteen, eikä asunnottomuuteen. Granfelt (1998,46) nostaa tutkimuksessa esiin asunnottomuuden käsitteen rinnalle kodittomuuden käsitteen. Taipale (1982, 47–49) toteaa, että kodilla tarkoitetaan asunnon lisäksi myös asumisen sisältöä ja ihmissuhteita.

Asunnottomuuteen on eri maissa liitetty myös sosiaaliset ongelmat. Suomessa asunnottomuuteen yhdistetään perinteisesti ihmisten alkoholiongelmat. Angloamerikkalaisessa suuntauksessa asunnottomuuteen liitetään paljolti mielenterveysongelmat. Pohjoismaisessa kirjallisuudessa asunnottomuus näyttäytyy melko suhteellisena, erilaisiin asuntoloihin tai laitoksiin sijoittuvana mutta myös näkymättömänä asunnottomuutena joka mieletään sukulaisten, kavereiden ja tuttavien luona majailua kuin myös kadulla nukkuminen. (Granfelt 1998, 48.)

Sosiaalisista ongelmista tehdään erilaisia tulkintoja, kuten asunnottomuudesta, joita tuotetaan yhteiskunnassamme eri areenoilla, kuten ammatillisissa auttamistyön käytännöissä, poliittisissa puheissa sekä mediajulkaisuissa. Kaikilla näillä areenoilla, joilla keskustellaan asunnottomuudesta, on vaikutusta siihen, millaiseksi asunnottomuuden ongelman ymmärretään. (Jokinen 1996, 163; Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 12–14) Tutkimuksessa käsitellään suomalaista asunnottomuutta, joka poikkeaa amerikkalaisesta ja eurooppalaisesta asunnottomuudesta siinä, että Suomessa asunnottomat eivät näy katukuvassa (kts. kuvio 1.) vaan asunnottomat ovat yleensä sukulaisten ja tuttavien luona sekä erilaisissa asuntoloissa (Granfelt 1998, 69). Oletan, että asunnottomuudessa esiintyy yhtenäisiä elementtejä, jotka myös toistuvat maailmanlaajuisesti, esimerkiksi turvattomuus.

Granfelt (1998, 54–55) toteaa, että asunnottomuutta voidaan jakaa absoluuttiseksi ja suhteelliseksi. Absoluuttisella asunnottomuudella käsitetään kadulla, rappukäytävissä, metsässä ja yömajassa olemiseen. He ovat asunnottomien ryhmä, joilla on sosiaalisia ongelmia. He elävät äärimäisessä köyhyydessä ja syrjäytyneenä yhteiskunnasta.

Suomalainen absoluuttinen asunnoton edustaa ulkona asuvaa keski-ikäistä tai vanhempaa alkoholisoitunutta miestä. Suhteellinen asunnottomuus ei ole konkreettisesti näkyvää kuten absoluuttinen asunnottomuus. Hoito- ja turvakodeissa, laitoksissa ja tuttavien luona asuvat määritellään suhteelliseksi asunnottomiksi. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2016) määrittelee asunnottomat ulkona, porrashuoneissa ja ensisuojuissa, asuntoloissa ja majoitusliikkeissä, laitoksissa, vapautuneet vangit sekä tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona oleskelevat.

2.3 Asunnottomien tilanne

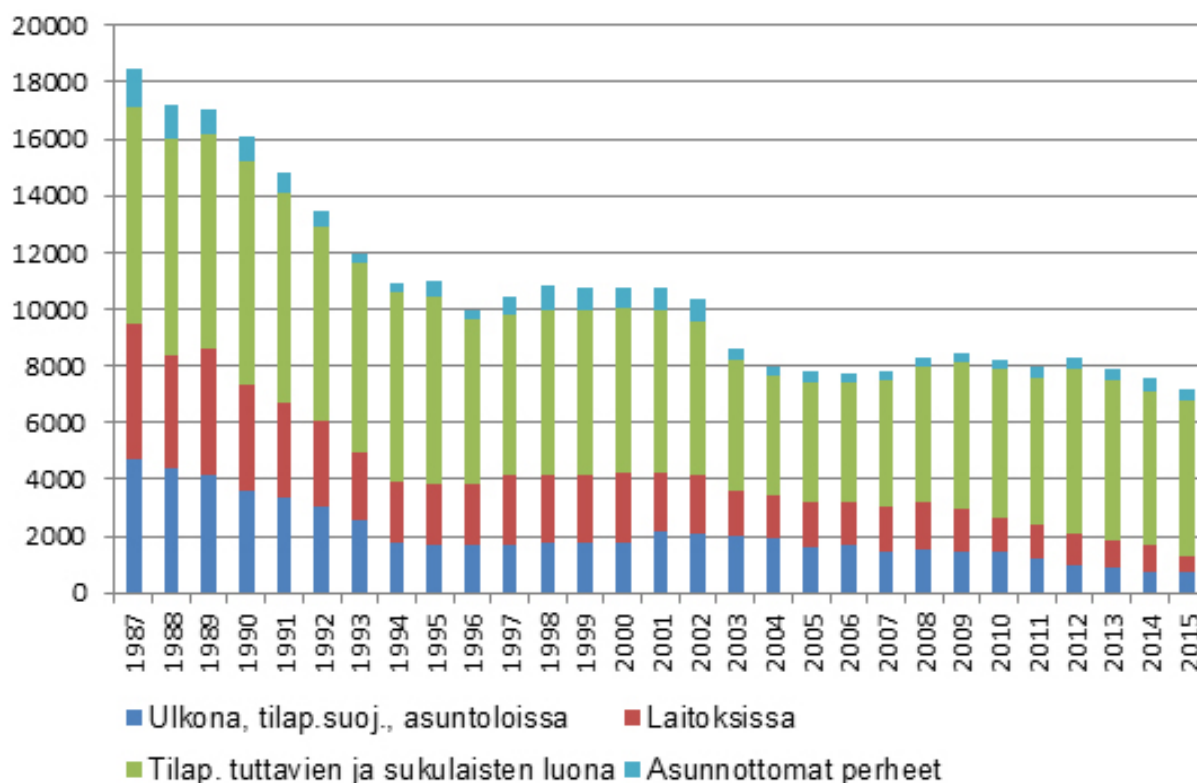
Juurinen ym. (2008, 143) pohtivat, johtuuko asunnottomuus asuntojen hintojen noususta vai asuntojen määrästä. Oletettavasti ei suoranaisesti kummastakaan, koska siihen nähdään vaikuttavan eri tekijöitä kuten muuttoliike, työpolitiikka ja yksilön omat valinnat. Kaikesta huolimatta liian monelta puuttuu paikka, oma tila, jossa elää turvallisesti ja vapaana. Anne Eronen, Timo Lehtinen, Pia Londén ja Anne Perälähti (2016, 94) tekemässä Sosiaalibarometrissä käy ilmi, että asunnottomat ja vähävaraiset ihmiset tarvitsevat asumiseen rahallisen tuen lisäksi kohtuuhintaisia asuntoja. Selviytyäkseen asunnottomuudesta tarvitaan lisää toimijoita kantamaan vastuuta lähinnä sosiaalisesta asuntotuotannosta. Vaikka tällä hetkellä panostetaan vuokra-asuntotuotantoon, se ei riitä kattamaan kasvukeskuksissa esiintyvää asunnottomuutta. Kasvukeskuksien lisäksi monella paikkakunnilla esiintyy pulaa kohtuuhintaisista asunnoista. Juurinen ym. (2008, 143) toteaa, että asunnottomuuteen voisi vaikuttaa myös menneiden vuosien yhteiskunnan teollistuminen, jonka seurauksena asuntotuotanto ei ole ehtinyt mukaan nopean kaupungistumisen vuoksi.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (Ara) asuntomarkkinakyselyn mukaan vuoden 2015 lopussa Suomessa oli 6785 yksinelävää asunnotonta ja 424 asunnotonta perhettä. Muutosta edelliseen vuoteeseen 2014, yksineläviä asunnottomia väheni yhteensä 322 kun taas pitkäaikaisasunnottomien tilanne väheni 191 hakijalla. Asunnottomien perheiden tilanne ei muuttunut edellisestä vuodesta. (Asumisen ja rahoitus- ja kehittämiskeskus 2016, 3.) Asunnottomuudesta kärsivät tutkimuksen mukaan erityisesti nuoret opiskelijat, mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsivät suomalaiset sekä maahanmuuttajat. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2015, 3).

Valtakunnallisia asumistilastoja kerää Valtion asuntorahasto ARA. Suomessa on seurattu asunnottomuutta vuodesta 1987 alkaen. Asunnottomia oli vuonna 1987 yli 18 000, kun viimeisten kymmenen vuoden aikana asunnottomuus on ollut tasaisempaa, noin 8 000 tasoa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2015).

Seuraava taulukko (Taulukko 1) kuvaa miten asunnottomuus on vähentynyt, yli puolet vuodesta 1987. Merkille pantavaa on, että ulkona, tilapäisessä suojassa ja asuntolaoissa asuvat (sininen pylväs), laitoksissa asuvat (punainen pylväs) sekä asunnottomat perheet (turkoosi pylväs) ovat laskeneet määrällisesti nopeammin, kun tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asuvien. Vuodesta 2003 on asunnottomuus ollut enemmän tasaisempaan. Asunnottomien perheiden osuus on kuitenkin vuoden 2003 laskenut yli puolet. Asunnottomien osuus Suomessa on kuitenkin laskemassa.

Taulukko 1. Asunnottomien määrä vuosina 1987-2015 (ARA 2016).



Huolimatta hyvinvointivaltion vastuusta ja lakisääteisistä määräyksistä, Suomessa on yhä asunnottomia (Juurinen ym. 2008, 141). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA

(2016) mukaan asunnottomuuden kasvun taustalla on Helsinkiin kohdistuvasta muuttoliikkeestä, jonka seurauksena asuntomarkkinatilanne on kiristynyt. Pienasuntojen vuokrien nousun seurauksena ja kohonneiden vuokrien vaikutuksesta juuri yksinelävien tilanne on vaikeutunut. Haasteelliseksi on myös muodostunut maahanmuuttajien asunnottomuus. Maahanmuuttajien osuus kasvaa Helsingin asunnottomuustilastoissa ja siihen vaikuttaa vuoden 2016 aikana myönnetyt oleskeluluvat turvapaikanhakijoille. Oleskeluluvan saaneet maahanmuuttajat hakeutuvat Helsinkiin tuttavien luokse ja työmahdollisuuksien toivossa. Asunnottomat asuvat eripituisia jaksoja sukulaisten ja tuttavien luona ja siten pääosin Helsingin pitkäaikaisasunnottomuudesta ei voida puhua. Siten asunnottomuustilanteen arviointi on haasteellista Helsingissä. Asunnottomuusluvuissa pääkaupunkiseudun merkitys korostuu ylivoimaisesti, koska 2/3 osaa Suomen asunnottomista on keskittynyt helsinkiläisiin, vantaalaisiin ja espoolaisiin talouksiin.

2.4 Asunnottomuuden muodot

Euroopan tasolla FEANTSA eli European Federation of National Organisations working with the Homless, on laatinut yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot, ETHOS luokittelun (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion).

ETHOS luokitellussa on kyse kodista, joka jakautuu tilalliseen, sosiaaliseen ja lailliseen osa-alueeseen sekä niissä esiintyvät puutteet, jotka määrittelevät millaisia muotoja asunnottomuudessa ilmenee. Tilallisessa osa-alueessa kuvataan kansallisten laatusuositusten mukaista asuntoa, jolla tarkoitetaan että henkilöllä tai perheellä on yksinoikeus asuntoon. Sosiaalisella osa-alueella selitetään edellytystä yksityisyyteen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Laillisella osa-alueella kuvataan asumisoikeuden laillisia perusteita. (FEANTSA 2011)

Seuraavaksi esitän FEANTSan mukaisen asunnottomuuden muodoista laaditun taulukon.

Kuvio 1. Feantsan asunnottomuuden muodot (ETHOS luokitus mukailien käännetty Feantsan englanninkieliseen typografiaan)

Käsite määritelmät	Ryhmiä määrittely	Olosuhteet
a) Kadulla asuvat	Julkiset tilat Asuu yömajassa/ensisuojaissa	Kadulla / ulkona majoilee Vailla vakituista asuinpaikkaa
b) Asunnoton	Asuntola/tilapäinen asuminen Turvakoti naisille Turvapaikanhakijat / maahanmuuttajille järjestetty asunto Rangaistuslaitos/hoitolaitos/lastenkoti Pitkäaikainen tuettu asuminen	Majoitus joka on tilapäinen/matkustajakoti Ensi- ja turvakoti/perheväkivalta –naisille Vastaanottokeskus/säilöönottokeskus vapautuessa asunnoton/laitoksessa olo/ alle 18v Tuettu asuminen yhteisössä/yksin
c) Turvaton asuminen	Ei vuokrasuhdetta/sopimukseen perustuva asuminen Häätöuhka Väkivallan uhka	Tilapäinen asuminen sukulaisten luona Häätöuhka vuokra- asunnosta/omistusasunnon haltuun ottamisen uhka Kumppanin/puolison väkivaltaisen käytöksen uhka -> turvakodit
d) Puutteelliset asuinolosuhteet	Tilapäisen asumisen muodot Epätyydyttävä asuminen Asuin tilat erittäin ahtaat	Asuntovaunu/hätävaraksi tehty suoja Asunnoksi soveltamaton/ asuin kelvoton Kansallisten säädösten alittava tila

Feantsan asunnottomuuden tilastollisia määritelmiä mukailien asunnottomuus on jaettu neljään osaan seuraavasti: **a)** kadulla asuvat, jolla tarkoitetaan ulkona asuvia **b)** asunnoton, jolloin kysymyksessä on tilapäinen asuminen esimerkiksi asuntolassa tai laitoksessa **c)** turvaton asuminen, joka tarkoittaa vuokralla asunnottomuusuhan alla asumista ja väkivallan uhkaa ja **d)** puutteelliset asuinolosuhteet, jolloin kysymyksessä on epätarkoituksenmukainen asuminen, ahtaissa tiloissa asuminen ja epätyydyttävä asuminen. Viimeisessä vaihtoehdossa on kysymyksessä kansalliset säädökset alittava tila asumisessa. (FEANTSA 2011)

Asunnottomuuden muotojen tarkastelun näkökulmasta tutkimuksessani saatujen vastausten perusteella asunnottomien olosuhteet paikantuvat FENTSAN asunnottomuuden muotojen luokittelussa kaikkiin luokiteltuihin kohtiin. Osa haastateltavista asui kadulla, oli asunnoton, asuminen oli turvatonta ja asuinolosuhteet olivat puutteelliset.

Voidaankin kysyä pitäisikö vallalla olla yleistynyt ajatus siitä, että jokaisella ihmisellä tulisi olla perusoikeus kelpvolliseen asuntoon ja että ilman asuntoa elämä ei ole ihmisarvoinen. Suomessa asunnottomiksi tulkitaan ne, jotka oleilevat tai asuvat ulkona, ensisuojaissa tai tilapäisissä asumuksissa, asuntoloissa, majoitusliikkeessä asuvat, erilaisissa laitoksissa sekä hoito- ja huoltokodeissa asuvat. Asunnottomiin lasketaan myös vapautuvat vangit, joilla ei

ole asuntoa sekä ne jotka asuvat tai majoilevat sukulaisten ja tuttavien luona tilapäisesti vailla omaa asuntoa. (Lehtonen ym. 2008, 23.)

2.5 Asuinoloista Suomessa

Anneli Juntto (2010, 22) toteaa, että asuntopolitiikka on muuttunut, niin sisällöltään, että keinoiltaan ajan mukana. Suomessa on pitkä perinne valikoivasta aktiivisesta asuntopolitiikasta. Asuntopolitiikkaa voidaan tarkastella selektiivisenä tai universaalisenä. Selektiivisessä tarkastelussa asuntopoliittisena kohteena on heikommassa asemassa olevat sekä ryhmät jotka ovat tarvinneet erityistä huomiota. Universaalilla asuntopolitiikalla on pyritty lisäämään hyvinvointia kaikille ryhmille. Tästä yksi esimerkki on vuonna 1949 aloitettu arava-rahoitteisen rakentaminen, jolla pyrittiin julkisin toimenpitein parantamaan ja mahdollistamaan asuinolojen parantuminen. (Juurinen ym. 2008, 142.) Hanna Dahlmanin (2016, 62) mukaan sosiaalisesta asuntotuotannosta käyty keskustelu nostaa esiin pientalouksien tukemisen vaihtoehtoja, jotka voivat olla esimerkiksi segregaatian ehkäiseminen. Tutkimuksellista näyttöä siitä, että huono-osaisella alueella asuminen lisää yksilön huono-osaisuutta tai loisi eriarvoisuutta, ei voida todentaa täysin koska näyttö on ollut vähintäänkin ristiriitaista. Asunnon saanti vapailta markkinoilta on monen väestöryhmän ongelma. Maahanmuuttajien nopea kasvu kasvattaa entisestään olevaa asunnottomuutta. Kuitenkin osallisuudella yhteiskunnan eri sektoreilla mahdollistaa oman asunnon saamisen. Heikompiosaisien väestöryhmien puutteellisista asuinolosuhteista ei ole yleistettävissä, vaikka sitä esiintyy jossakin määrin. Dahlmann (2016, 63) toteaa, että edelleen arvostetaan sitä, että Suomessa ei ole tehty suurempia jakoja rikkaiden ja köyhien asuinalueiden välille.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma, PAAVO I, toteutettiin vuosina 2008–2011, jonka tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus. Vuosina 2012–2015 toteutettiin toinen ohjelma, PAAVO II. Ohjelmakauden tavoitteena oli poistaa pitkäaikaisasunnottomuus kokonaisuudessa. Vähentämishjelman lähtökohdat ovat peräisin *Nimi ovesa* raportista jonka alaotsakkeena oli ”Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä” Raportissa arvioitiin, että pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen tarvitaan poikkeavia sosiaali- ja terveystoimittisia ratkaisuja ja niiden innovatiivista yhdistämistä (Kaakkinen 2013, 15.)

Suomessa asunnottomuus on keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja erityisesti Helsinkiin. Asunnottomuus on noussut viime hallituskausilla poliittiselle agendalle ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan on panostettu merkittävästi (Kostiainen & Laakso 2013, 25.) Tästä huolimatta Helsingin Sanomille antaman haastattelun mukaan Y-säätiön toimitusjohtaja Juha Kaakkinen arvioi, että työssäkäyvien asunnottomuus on ollut kasvussa viime aikoina (Helsingin Sanomat 2016a). Valtio ja Helsingin kaupungin välinen aiesopimus pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisesta on ollut lähtökohtaisesti pääministeri Jyrki Katajan hallituksen 15.12.2011 hyväksymä pitkäaikaisasunnottomien vähentämishjelma, jonka tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä (Helsingin kaupunki 2011).

Ratkaisujen Suomi – neuvottelutulos (27.5.2015) strategisesta hallitusohjelmasta asuntopolitiikan toimista todetaan, että Suomen talouden kasvun kuin myös työllisyyden vahvistamiseksi on tarkoitus tehdä säädösmuutoksia asuntokannan uudistamisessa, asuntokysyntään vastaamisessa, asumisen valinnanvapaudessa ja rakennuskilpailun lisäämisellä. Näillä säädösremonteilla on tarkoitus edistää rakentamista ja lisätä tonttien tarjontaa, joka tulee koskemaan markkinaehtoista ja tuettua asuntotuotantoa. Tavoitteena on, että tulevaisuuden asuntorakentaminen vastaa nykyistä paremmin kysyntää huomioiden tämänhetkinen ja tuleva tuen tarve, joita ovat esimerkiksi muuttoliike, yksinasuvien määrän kasvu, väestön ikääntyminen. Hallituksen asuntorakentamiseen lisäämisen -kärkihankkeessa on kyse ympäristöministeriön luoma kymmenen vuoden välimalli, jossa tavoitteena on lisätä kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja. (Valtioneuvosto 2015.) Helsingin Sanomat uutisoi 4.9.2016 Suomen hallituksen asettavan Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n asuntojen tulorajaksi 3000 €/kk varmistaakseen edullisten vuokra-asuntojen kohdentuvan pienituloisille. Suomen hallituksen tavoitteena on saada pienituloiset edullisin tuettuihin asuntoihin ja hyvätuloiset ulos tuetuista asunnoista (Helsingin Sanomat 2016b).

3 TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Syrjäytymisen määrittely

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni teoreettista viitekehystä syrjäytymisestä. Tarkastelen syrjäytymisen ja marginalisaation käsitteitä. Lisäksi tuon tarkasteluun yhteiskunnallisia keskusteluja, jossa syrjäytyminen nähdään hyvinvointiongelmana. Toiseksi esittelen tässä luvussa aikaisempia tutkimuksia, jotka ovat keskeisiä omassa tutkimuksessani, joiden kautta kykenen refleктоimaan tutkimuksen analyysia, johtopäätöksiä sekä tutkimustuloksia.

Syrjäytymisen määritelmä ei ole yksiselitteinen ja syrjäytymisen keskustelussa huomio kiinnittyy usein syrjäytyneisiin ja heidän luonteenpiirteisiinsä, joita voivat olla avuttomuus, passiivisuus ja poikkeavuus (Helne 2002). Asunnottomuudessa ei ole kyse syrjäytyneen luonteenpiirteistä, vaan yksinkertaisesti menetyksestä ja pahimmassa tapauksessa kroonistuneesta syrjäytymisen tilasta (Granfelt 1998, 82). Järvinen ja Jahnukainen (2001, 127) mukaan syrjäytymiskeskustelua on käyty kolmella eri tasolla. Ilmiötä on tarkasteltu sosiaalisten ryhmien, yksilön ja yhteiskunnan näkökulmista, jotka sitten eri lähtökohdista ovat sekoittuneet useasti toisiinsa. Eri lähtökohdista tehdyt selvittelyt eroavat toisistaan, mutta kuitenkin niille yhteistä on, että syrjäytymisen hahmottaminen negatiivisena ja ei-toivottuna ilmiönä. Yhteiskunnan tasolla aihetta lähestyessä voidaan se nähdä tuotanto- ja uusintamisprosessien, kuin myös kulttuurillisten tai poliittisten muutosten suuntauksen seuraamusten erittelynä. Tällöin vastausta haetaan yhteiskunnan muutosten tekijöistä jotka aiheuttavat huono-osaisuutta. Keskustelun keskiössä on tavallisesti silloin köyhyys ja tekijät jotka siihen johtaa. Köyhyyden katsotaan olevan seurauksena yhteiskunnassa vallitsevasta eriarvoisuudesta, joka ymmärretään rahan puutteena.

Granfelt (1998, 78) toteaa, suomalaisessa keskustelussa painottuu näkemys, että syrjäytyneeksi joudutaan ja ajaudutaan syrjäytyneisyyden tilaan. Ilmiönä sitä voidaan myös kutsua elämänhallinnan menettämiseksi. Syrjäytyminen kuvaa prosessia, jossa ihmisen menetykset seuraavat toisiaan ja samalla yksittäiset ihmiset tai ryhmät joutuvat etäälle keskustasta niin sanotuksi laitapuolen kulkijoiksi yhteiskunnan laiduille. Tuula Helne (2002, 7) mukaan ilmaisusta syrjäytymistä viljellään hyvin paljon, jopa niin paljon että se on kadottanut kykynsä hämmästyttää. Toisaalta syrjäytyminen on otettu todella kirjaimellisesti.

Sanana syrjäytymien tarkoittaa reunoille joutumista ja näihin raja-alueisiin on tartuttu hanakasti siten, että keskeltä sysätään reunoille. Keskiö, josta sysätään reunoille jää vaille huomiota syrjäytymiskeskustelussa. Syrjäytyminen on suhteellista, koska se ei rajoitu ainoastaan niihin ihmisiin joihin termillä viitataan. Voidaan todeta, että syrjäytyminen riippuu sen viitekehystä, jossa syrjäytymisen määrittely on kiinni ja sen ajan ilmiöstä yhteiskunnassa. (emt., 75.)

Helne (2002, 3) esittää, että syrjäytyminen sanana herättää ajatuksen jakautumisesta tai huolen sosiaalisen hajoamisesta, jostakin kokonaisuudesta irtoamisesta. Syrjäytymisen ilmiöstä puhuttaessa oletetaan, että kyse on yhteiskunnan yhtenäisyydestä irrallaan olevasta ja että yhteiskunnan tulisi liittää syrjäytynyt takaisin palauttamalla hänet yhteiskunnan yhtenäisyyteen. Tässä näyttäisi olevan tavoitteena, että korjataan syrjäytyneen ”ongelma” lisäämällä yhteisöllisyyttä. Sosiaalityössä se nähdään syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien integroimisena takaisin yhteiskuntaan aktivoimalla ihmisiä. Syrjäytyneiden omaehtoinen yhteisöllisyyden muodostus ei sinänsä ole toivottavaa, vaikka heidän toivotaan liittyvän johonkin kollektiiviseen yhteisyyteen. Se onko syrjäytyneiden kollektiivinen yhteisyyden liittämisen tavoite syrjäytyneelle paras vaihtoehto, on kyseenalaistettu. Väistämättä herää kysymys pakkointegraatiosta ja siitä liitetäänkö ihminen ryhmiin, paikkoihin ja rooleihin johon heidän omat mieltymykset ja tarpeet eivät vastaa. Pakkointegraatiossa on pelko siitä, että sillä saavutetaan päinvastainen vaikutus, koska se ei välttämättä ole sitä mitä yksilö itse haluaa. (emt., 92).

Raunio (2010, 12–13) mukaan voidaan pohtia mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään. Syrjäytyminen tarkoittaa, että syrjäydytään yhteiskunnan valtavirrasta, joka on normaalisuudesta poikkeavaa. Juuri normaalisuudella tarkoitetaan ja jäsenetään miten ihmisen tulisi käyttäytyä tai miten asioiden tulisi olla. Näin ollen syrjäytynyt poikkeaa hyvän elämän ihanteesta. Normaalisuudella tarkoitetaan, että kukaan tai kenenkään ei tulisi olla syrjäytynyt vaan tarkoituksena on saada olla ja elää osallisena yhteiskunnan tavallisissa elämänolosuhteissa.

3.2 Syrjäytymisen käsite

Syrjäytymisen käsite on tullut jäädäkseen siitä huolimatta, että se on suomalaisessa yhteiskuntatieteellisissä keskusteluissa kohdannut voimakasta kritiikkiä (Granfelt 1998, 77). Järvinen ja Jahnukainen (2001, 126) mukaan syrjäytymisen käsite on kokenut inflaation ja samalla sekoittunut samankaltaisiin käsitteisiin kuten marginalisaatioon alaluokkaistumiseen, huono-osaisuuteen ja köyhyyteen. Pohjolan (2001, 188) mukaan syrjäytyminen on vallan käsite. Syrjäytyminen suomalaisen sanaston mukaan kuulostaa epätavallisen omaehtoiselta ja yksilölliseltä. Ruotsalainen termi ”utslagning” ja englantilainen käsite ”exclusion” ovat yhteydessä yhteiskunnasta ulossulkemiseen ja reuna-alueelle joutumisesta. Helsen (2002, 2) mukaan syrjäytymisen sanana viittaa sosiaaliseen hajoamiseen tai jakautumiseen, jonkun osan irtoamiseen kokonaisuudesta. Syrjäytymiskeskustelu liittyy huoleen sosiaalisen pirstaloitumisesta, joka on ollut yhteiskunnallisen keskustelun keskeisiä aiheita 1980-luvulta alkaen.

Helsen (2002, 74) mukaan syrjäytymisen käsitteen määrittely on vaikeaa sen monimuotoisuuden takia. Se mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan, voidaan terminä yhdistää ajankohtaisojsohjelmiin ja poliittisiin keskusteluihin. Helne (2002, 73) toteaa, että seuraavat ryhmät on yhteiskunnallisissa keskusteluissa liitetty syrjäytyneisiin:

”Työttömät, pitkäaikaistyöttömät, päihdeongelmaiset, huumeiden käyttäjät, rikolliset, vangit, kodittomat, asuntoloissa asuvat, köyhät, uusköyhät, velkaloukkuihin jääneet, toimeentulotuen saajat, alhaisen koulutuksen saajat, yksinhuoltajat, naiset, aikamiespojat, eronneet miehet, vanhukset nuoret, lapset, homoseksuaalit, prostituoidut, lähiöasukkaat, syrjäseutujen asukkaat, maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt, mielenterveysongelmaiset, kroonikkopotilaat ”

Ihmisryhmät joita on määritelty syrjäytyneiksi tai joilla on mahdollisuus olla syrjäytymisvaarassa, vaikka kyseisiä ryhmiä ei elämäntilanteen tai elämänhistorian puolesta välttämättä yhdistä mikään. Syrjäytymisen voidaan todeta olevan suhteellista, koska se ei rajoitu yksittäiseen ihmiseen, joihin ilmaisussa viitataan. (emt., 73–75.) Pohjolan (2001, 189) mukaan suomenkielisessä syrjäytymisen käsitteestä, saa kuvan, että ihminen itse

syrjäytyy ja sen kautta muuttuu syrjäytyneeksi, tarkoittaen että mikään ei syrjäytä tai siirrä syrjäytyntä ulkopuolelle.

Helnen (2002, 170–171) mukaan syrjäytymisen käsite on lähtökohtaisesti sitoutunut kaksinkertaiseen rajanvetoon. Käsitteet ovat todennäköisesti lähes kaikki poissulkevia ja erottelevia. Syrjäytymisen käsite tekee selkeän rajanvedon ”*me*” ilmaisulle ja sulkee ulos ”*toiset*”. Syrjäytynyt ei välttämättä itse ole tietoinen, missä merkityksessä käsitettä tulisi käyttää. Suomalaisessa keskustelussa syrjäytyminen nähdään erilaisena ja mielletään yleensä ulkopuoliseksi.

Anneli Pohjolan (2001, 187) mukaan käsitteenä syrjäytyminen on hyvin leimaava. Syrjäytynyt oletetaan tyypillisesti erilaiseksi, poikkeavaksi, yhteiskunnassa hyväksytyjä tapoja välttäväksi ihmiseksi. Syrjäytyntä ei nykyään vallitsevissa keskusteluissa pidetä omaehtoisena toimijana ja aktiivisena vaan passiivisena ja vetäytyvänä. Syrjäytyneenä pidetty voidaan tällöin nähdä aktiivisuutensa väärin suuntaavana, joka tahallisesti hylkää vallalla olevat arvot. Tavoitteena nähdään usein, että syrjäytyntä tulisi aktivoida ja sosiaalista uudelleen, koska syrjäytyneeksi luokiteltujen yksilöiden käytökseen suhtautumisessa on yleisesti selkeää epäluottamusta.

Helne (2000, 189) toteaa, että syrjäytymisen tematiikka ei olisi mitään ilman näkemystä yhteiskunnan integraatiosta. Kun integraation moraalinen käskytapana ja syrjäytyminen, käsitetään viittaukseksi integraatiovajeesta. Pohjola (2001, 202) toteaa, että syrjäytymisen diskurssi tulisi lopettaa, koska se nykyisellään ruokkii liikaa ongelmapuhetta ja samalla korostaa leimaavaa ajattelua sekä yleistää ongelmien liittymistä tiettyyn kohderyhmään. Se myös ylläpitää epäluottamuksen varaan pohjautuvia ajattelumalleja. Granfelt (1998, 78) toteaa, että syrjäytymisessä on kyseessä sosiaalisten ongelmien kasaantuminen, jossa korostuu elämänhallinnan ongelmat.

Syrjäytyminen käsitteenä kuvaa ihmisten huono-osaisuuden kasaantumista. Syrjäytymisriskin vaara ja uhka kertovat samaa tilaa, joka vaikuttaa köyhyysriskin tavoin eri väestöryhmiin. Yhteiskunnassa syrjäytymisen käynnistäjät ovat tavallisesti sosiaaliset riskit, kuten työttömyys, asunnottomuus, varattomuus, terveyden heikkeneminen, koulutuksen puute ja muut syrjäytymistä edistävät sosiaaliset ongelmat. Syrjäytymisen riskiä ei voida milloinkaan poistaa kokonaan, mutta sitä voidaan yrittää lieventää eri keinoin.

Syrjäytymisriskien toteutumista aikaansaavien ongelmien laajuutta ja kasautumista yksilön tasolla voidaan vähentää esimerkiksi sosiaali-, terveys-, työllisyys-, koulutus-, talous- ja asuntopoliittisten toimenpiteiden avulla (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 15.) Kohdennetuilla erityisillä toimenpiteillä voidaan puuttua tilanteisiin, joissa vaarana on syrjäytymisen riski tai silloin kun syrjäytyminen on jo tapahtunut (Raunio 2010, 129).

3.3 Marginalisaatio

Granfelt (1998, 80) toteaa, että suomalaisessa syrjäytymiskäsitteessä rinnalle on vakiintunut 1990-luvulla marginalisaation käsite, joka voidaan käsittää syrjäytymis käsitteen synonyymiksi. Suomalaisessa keskustelussa syrjäytymiskäsitteen lisäksi käytetään marginalisoitumisen käsitettä, joka ei kuulosta yhtä kielteiseltä. Marginalisaatioon yhdistyy laajempi tematiikka ja sen takia marginaalisaatio käsitteenä sopii hyvin ihmisten kokemuksiin kohdistuvaan tutkimukseen. Raunio (2010, 56) toteaa, että marginalisoituneita ihmisiä saattaa uhata syrjäytymisen riski, joutuminen ulossuljetuksi, varsinaiseen syrjäytymisen kehään. Raunio (2000, 32) ehdottaa, että äärimmäistä marginalisaatiota kutsuttaisiin syrjäytymiseksi. Järvinen ym. (2001, 126) ymmärtää syrjäytymisen huono-osaistumisen prosessiksi, kun taas marginaalisaation valtavirran ulkopuolella olemiseksi, johon saattaa liittyä jossain yhteydessä huono-osaisuutta. Järvinen ym. (2001, 144) toteaa, että syrjäytymisen ja marginalisaatio käsitteiden erottaminen selkeyttää ja jäsentää yleistä keskustelua jonka kautta voitaisiin löytää erilaisia lähestymiskulmia valtakulttuurin ulkopuolella ja sivussa oleville elämänmuodoille. Helne (2002, 171–172) toteaa, että syrjäytymisestä puhuva välttämättä itsekään aina ole perillä käsitteen merkityksistä. Helne (2002) käyttää syrjäytymisen kuvaamiseksi syrjäytymisen suhdetta marginaalisaation käsitteeseen, inklusion ja eksklusion termien kautta. Yhteiskunnassa inklusion eli sisäpiiriin kuuluvat me ja inklusioon ulkopiiriin kuuluvat ne syrjäytyneet, jotka ovat reunalla mutta eivät kuitenkaan ihan yhteiskunnan ulkopuolella.

Järvinen ym. (2001, 142) mukaan marginalisaation ja syrjäytymisen ilmiöinä voidaan todeta eroavan toisistaan monella eri tavalla. Marginaalisaation käsitteen alkuperä juontaa alkuansa 1920-luvulle ja Chicagon koulukuntaan. Helne (2002) on analysoinut syrjäytymiskäsitettä historian näkökulmasta. Chicagon koulukunnasta löytyy erilaisia syrjäytymistutkimuksen

klassikoita, esimerkiksi 1920-luvulla Nels Andersonin kirjoittama kodittomien kulkumiesten elämästä.

Järvinen ym. (2001, 142) toteaa, että syrjäytymiseen liittyy todennäköisemmin koettua huono-osaisuutta, joka paikantuu ilmiönä yhteiskunnan alimpiin sosiaaliluokkiin. Syrjäytymisestä puhuttaessa yksilö on edennyt tilanteeseen, jossa hän on hyvin todennäköisesti edennyt reuna-alueella kaikilla yhteiskunnan kentillä. Voidaan olettaa, että yksilön ja yhteiskunnan yhdistävät siteet ovat lähes katkenneet tai ainakin vaurioituneet. Marginalisaatio ei välttämättä kytkeydy ulkoisesti havaittavissa olevana huono-osaisuutena. Marginalisaatio voi ilmetä yhteiskunnan eri kerroksissa eri toimijatasoilla. Se näyttäytyy yksilön tapauksessa siten että yksilö voi olla marginaalissa jollakin sosiaalisen elämänalueella mutta kuitenkin yhteiskunnassa mukana jollain toisella elämänalueella. Marginaalissa eläminen voi olla ihmisen tietoinen valinta. Marginaalissa oleminen voi olla jollekin sitä, että hän ulkopuolella palkkatyöstä mutta hankkii toimeentulonsa muulla tavalla. Rajallinen marginaalissa oleminen voi olla yleistä eikä siihen välttämättä kuulu syrjäytymiseen tai huono-osaisuuteen viittaavia tunnusmerkkejä. Marginaalisuus voi joissakin tapauksissa edetä syrjäytymiseksi silloin kun ollaan useiden elämäalueiden ulkopuolella samanaikaisesti. (Granfelt 1998, 82.)

Marginalisaatiossa on kyse kokemuksesta olla ulkopuolinen yhteisöstä. Lähihistoriassa tapahtuneissa suurista murroksista on 1960–70-luvulle ajoittunut liikahdus, jossa muutto maalta kaupunkiin teollisuuden kasvun seurauksena, voidaan nähdä laajamittaisena ulkopuolisuuden kokemuksena ja kasvualustana. (Järvinen ym. 2001, 140.) Syrjäytymistä ja syrjäytyneisyyttä voidaan tarkastella yksilön kokemusmaailman havaittavissa ja mitattavissa olevia indikaattoreita käyttäen. Tärkeäksi osoittautuu se, miten toimijat itse määrittelevät syrjäytymisen omalla kohdallaan. Muodikkaiden ja erilaisten termien tai käsitteiden viljelyn tilalle tulisi pyrkiä tutkimuksellisesti sekä käytännön tasolla kriittisesti arvioida kansalaisten hyvinvointia sekä luomaan työmuotoja ja työvälineitä millä voitaisiin eriarvoisuutta tasoittaa. (emt., 143-145.)

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

4.1 Tutkimuksen taustaa

Asunnottomuus on kiinnostanut pitkään monia tutkijoita, joten aiheesta on runsaasti tutkimustietoa ja kirjallisuutta (mm. Granfelt 1998, Helne 2002, Raunio 2010). Suomessa on tehty paljon tutkimuksia asunnottomuudesta josta ja tässä kappaleessa esittelen asunnottomuuden tutkimuksia. Ilkka Taipaleen (1982) tutkimus ”*Asunnottomuus ja alkoholi*” paikantuu sosiaalilääketieteelliseen tutkimukseen Helsingissä vuosina 1937-1977 perustuen helsinkiläisiin asunnottomiin joilla poikkeava alkoholinkäyttö. Tutkimuksessa sosiaalihistoriallinen tarkastelutapa keskittyy lähinnä käsitteiden, määritelmien ja luokittelun teoreettiseen selkeyttämiseen. Taipale (1982) on tutkimuksessaan myös kartoittanut yksinäisen miehen sosiaalista ja terveydellistä asemaa. Tutkimuksessa Taipale (1982) on käyttänyt eri viranomaisasiakirjoja sekä alalla toimineiden järjestöjen ja viranomaisten haastatteluja. Tutkimus osoittaa, että asunnottomat alkoholikäyttäjien sairastavuus ja kuolleisuus Suomessa on suurempi muuhun väestöön verrattuna. Asunnottomuus paljastuu tutkimuksessa keskeiseksi osaksi yksinäisen miehen sosiaalista asemaa koska he ovat jääneet perhepolitiikan tukitoimien ulkopuolelle. Asunnottomat miehet juovat perheellisiä enemmän. Alkoholien käyttö ei ole tutkimuksen mukaan rakenteellinen syy miesten asunnottomuuteen, enemmänkin välitön syy joutua asuntomarkkinoiden ulkopuolelle. Tutkimus osoittaa, että kohentamalla miesten sosiaalista asemaa asuntomarkkinoilla tasavertaiseen asemaan esimerkiksi perheellisten kanssa, vähentäisi asunnottomien poikkeavien alkoholikäyttäjien sairastavuutta, kuolleisuutta ja muita viranomaisiin kohdistuvista työtä.

Jan-Erik Helenelund on väitöskirjassaan (2011) ”*Rätten till boende/bostad ur ett bostadslöshetsperspektiv*” tutkinut lähtökohtaisesti asunnottomuuden ja perustuslain 19 § oikeudesta asumiseen ja asuntoon välistä jännitettä. Helenelund toteaa, että perustuslaissa 19§ 1 mom. ihmisellä on subjektiivinen oikeus huolenpitoon, johon liitetään myös oikeus asumiseen. Asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen ja vähentämiseen liittyy merkittävät rakenteelliset tekijät kuten lainsäädäntö vaikuttamalla, eri toimijoiden oikeuksiin sekä velvollisuuksiin.

Marcus Knutagårdin (2009) tutkimus ”Skälens fångar” – Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklarningar lähestyy aihetta miten Malmön kaupungin sosiaalitoimi järjestää työnsä auttaakseen asunnottomia ja miten sekä millä tavalla asunnottomia jaotellaan. Tutkimuksessa nousi esille mitä asumisen vaihtoehtoja asunnottomille oli tarjota, sekä millä tavalla virkamiehet oikeuttivat ja luokittelevat asunnottomia. Tutkimuksessa ilmeni, että sosiaaliviranomaiset olivat todenneet asuntojen riittämättömyyden ja että uusien vuokra-asuntojen rakentamiseen ei ollut panostettu muutamaan vuoteen. Malmön valtuutetut olivat sitä mieltä, että sosiaaliviranomaiset ovat joutuneet vaikeaan tilanteeseen asiakastyössä etsiessään asuntoja asunnottomille. Asuntotarjonta oli ollut heikkoa koska asuntorakentaminen Malmössä oli kohdistettu lähinnä hyvätuloisille mutta ei pienituloisille. (emt., 2009, 223–224.)

Soccan julkaisema Sanna Sunikan, Ullamaija Seppälän ja Riitta Granfeltin (2007, 13) toimittama *Asunnottomuuskirja* ottaa kantaa asunnottomien palveluiden kehittämisessä ja samalla hakemaan erilaisten moninaisten palvelujen muita kehittämistarpeita. Tavoitteena oli saada samaan tutkimukseen pääkaupunkiseudulla toteutettua kehittämistyötä. Pääkaupunkiseudun asunnottomien palveluiden kehittämisyksikkö- hankkeessa päällimmäisenä tavoitteena oli käynnistää ja samalla vakiinnuttaa verkostomainen kehittämisyksikkö vastamaan asunnottomien palveluita. Hankkeen aikana oli käynnissä eri polkuja jossa tavoitteena koota tietoa pääkaupunkiseudulla tehdyistä kehittämistöistä. Mukaan valittiin Espoosta mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä Helsingistä asunnottomien sosiaalipalvelut ja myös Vantaalta päihdehuollon kuntouttavat asumispalvelut. Kaunaisten kaupungilla ei ollut asunnottomien palveluista vastaavaa yksikköä, joten sieltä osallistuminen tapahtui yhteyshenkilön kautta. Asunnottomien palveluiden kehittämishankkeessa taustalla ovat pääkaupunkiseudun kuntien ja valtion tavoitteet. Tavoitteena oli löytää toimenpiteitä jolla asunnottomuutta voitaisiin vähentää pääkaupunkiseudulla. Kehittämisyksiköiden tehtävä oli asiakastyön kehittäminen. Kehittämisryhmiä perustettiin Espooseen, Vantaalle sekä neljä Helsinkiin. (Sunikka 2007, 16.) Tilanearviointi ja asumissuunnitelmat olivat työmenetelmiä mitä Espoon Olarinluomassa hankeen kautta otettiin käyttöön. Tarkoituksena oli kiinnittää huomiota asiakkaiden tilanteisiin, jossa asiakkaan tarpeet tulisi paremmin esiin ja samalla luoda suunnitelmat jotka ohjaa asiakasta tavoitteelliseen toimintaan. Tilanearvioinnilla tarkoitetaan yhdessä asiakkaan kanssa tehtyä kartoitusta omasta elämäntilanteesta,

kiinnittämällä samalla huomioita asiakaan ongelmiin, vahvuuksiin ja toimintaympäristöihin. Tarkoituksena on selvittää niitä tekijöitä jotka vie asiakasta eteenpäin kohti positiivista suuntaa. (emt., 2007, 33–34.) Hankkeessa oli myös ryhmätoiminta arjen ja asumisen tueksi, jossa kohderyhmäksi valittiin nuoret asunnottomat koska tämä kohderyhmä arveltiin hyötyvän ryhmätoiminnasta eniten. (Pikkarinen, Tuominen & Männistö 2007, 44.) Vantaan päihdehuollon kuntouttava asumispalvelut osallistuivat hankkeeseen ”Asukkaan ääni”, jossa tavoitteena oli kehittää yhteisöllisyyttä ja vertaistuen käyttöä asukastyössä. Tarkoituksena oli että työyhteisössä työntekijöillä olisi aiempaa ohjauksellisempi rooli. Samalla asumispalveluiden asukkaat saivat mahdollisuuden vaikuttaa asumispalveluiden kehittämiseen ja toteutukseen. Taustalla oli työryhmälle suunnattu koulutus ja mentorointiryhmään osallistuminen. (Råman 2007, 58.)

Erkkilä Elisabet ja Stenius-Ayoade Agnes (2009, 8-10) tutkimus ”*Asunnottomat vastaanottoyksiköissä Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla*” ovat asunnottomien vastaanottoyksikön kohdistuva tutkimus heidän sosiaalisesta tilanteesta ja terveydentilasta, erilaisista hoitamattomista somaattisista sairauksista, mielenterveydellisistä ongelmista ja asumis- ja palveluiden puutteesta. Teemoina on asunnottomuuden kesto, asunnottomien taloudellinen tilanne ja rikosasiat, asunnottomuuteen johtaneet syyt, terveys- ja päihdepalvelujen käyttö sekä sairastavuus ja terveydentila. Tutkimukseen osallistui 158 pääkaupunkiseudun asiakasta, jotka olivat asunnottomien vastaanottoyksiköiden sosiaali- ja terveystoimen rekisterissä sekä vastaanottoyksikössä yöpyneitä asunnottomia henkilöitä yhteensä 36 ja heiltä saadut haastattelut ja kliiniset tutkimukset. Selvitys keskittyy pääkaupunki seudulle ja mukana olivat Helsinki, Espoo sekä Vantaa. Vastaanottoyksiköiden keski-ikä oli 47.3 vuotta ja asiakkaista yli puolet oli pitkäaikaisasunnottomia. Asunnottomuuden syyt selvityksen mukaan oli asumiseen liittyvä häiritsevä elämä sekä maksamattomat vuokrat. Selityksen mukaan 30 prosenttia olivat työttömyyseläkkeellä ja 29 prosenttia elivät toimeentulotuella. Alle 2 prosentilla oli tuloina sairaspäiväraha tai kuntoutusraha. Päihde- ja mielenterveysongelma oli hyvin suurella osalla selvitykseen osallistuneilla, jopa 89 prosenttia kun pelkää päihdeongelma esiintyi 82 prosentilla. Huumeidenkäyttö oli yleisintä nuorilla asunnottomilla ja huume- ja sekakäyttöä esiintyi selvityksessä 15 prosentilla. Mielenterveysongelmista psykoosisairaudet ja muistiongelmät olivat yleisiä. Selvityksen mukaan asunnottomilla 12 prosenttia oli psykoosisairaus, joista naisilla se esiintyi yleisempänä kuin miehillä. Tavallisimmat syyt hakeutua lääkärin vastaanotolle olivat

mielenterveys- ja päihdeongelmat, vammat, infektiot, päihteistä koituneet sairaudet joita ovat esimerkiksi kouristukset, ruuansulatuskanavan sairaudet sekä yliannostukset.

Riitta Granfeltin väitöskirjassa (1998) ”*Kertomuksia naisten kodittomuudesta*” tarkastelee asunnottomuutta myös kodittomuuden käsitteenä, jolla kuvaa asunnottomuuden käsityksessä tapahtunutta muutoksen merkitystä. Kodittomuus on subjektiivinen ja psykososiaalinen ilmiö, joka fiksoituu marginalisaatioon ja edustaa äärimmäistä marginalisoitumista. Tutkimuksessa kodittomat naiset kertovat elämästään ja millaista on elää kodittomana naisena Suomessa. Tutkimus on tehty konkreettisesti, menemällä heidän luokseen asuntoloihin kuuntelemalla heidän kertomuksiaan. (emt., 1998, 7.) Tutkimukseen osallistui 21 naista jossa ikäjakauma liikkui 26–54 vuoden välillä. Koulutustaustat naisilla olivat erilaisia. Kolme tutkimukseen osallistujaa oli suorittanut ylioppilastutkinnon, yhdellä oli korkeakoulututkinto, kahdeksalla ammattikoulutus ja 12 tutkimukseen osallistujaa oli vailla ammattikoulutusta, mutta muutamilla oli työkokemusten kautta hankittu ammattitaito. Kaikilla naisilla oli kuitenkin kosketuspintaa työhön, koska heillä oli eripituisia jaksoja työelämästä, vaikka tutkimuksen aikana naisista ei yksikään ollut mukana työelämässä ja joiden taloudellinen toimeentulo oli työttömyysturva, toimeentulotuki tai eläke. Tutkimukseen osallistuneilla naisilla oli useimmilla myös lapsia, jotka olivat huostaanoton kautta sijoitettuja tai lähiomaisten luona. (emt., 1998, 10–11.) Naisten kertomista kokemuksista nousi esiin kodittomuuden lisäksi muita asioita, kuten äitiyteen liittyviä asioita. Naisten kertomuksista nousi esiin esimerkiksi kodittomuus, elämä kadulla ja väkivaltaisuus. Asunnottomuudelle löytyy synonyymi, jolloin puhutaan kodittomuudesta.

Riitta Granfeltin (1998) tutkimuksessa naisten suhde asunnottomuuteen vaihteli sen mukaan, miten he suhtautuivat päihteidenkäyttöön. Tutkimukseen osallistuvat naiset suhtautuivat asunnottomuuteen kahdella tavalla. Oli naisia, jotka pyrkivät raittiuteen ja asuntola oli heille hoitopaikka ja toissijaista asumista. Ne, jotka eivät tunnustaneet päihdeongelmaa eivätkä pyrkineet lopettamaan päihteidenkäyttöä, kokivat ensisijaisesti ongelmansa olevan asunnottomuus ja odottivat että saisivat oman asunnon ja siten pois asuntolasta. Naiset jotka toivoivat omaa kotia, tekivät asuntolan huoneesta kodinomaisen. Monelle oma koti olisi ollut unelman täyttymys, joka oli jossain vaiheessa särkynyt joko oman tai läheisen päihdeongelman takia. (emt., 76.)

Tutkimuksen keskeiseksi teemaksi Riitta Granfeltilla (1998) nousi esiin *särkynyt äitiys, väkivallan maailmat ja juova elämä*. Tutkimuksessa juuri äitiydessä epäonnistuminen oli

traumaattista ja itsearvostusta särkevää. Tutkimukseen osallistuneet naiset, jotka olivat äitejä, olivat menettäneet lapset siinä merkityksessä, etteivät ne eläneet yhdessä lasten kanssa, vaan olivat huostaanotettu tai sijoitettu perhehoitoon. Naisilla oli erilaisia tuntemuksia elämän merkityksestä ilman lapsia ja heidän identiteetistä. Elämän merkityksen katoaminen, ikävä, tyhjiys, luopuminen äitiydestä nousi naisten kertomuksissa mutta myös lapsen edun laittaminen ensisijalle näyttäytyi tutkimuksessa. (emt., 117–136.) Väkivallan maailmassa eläminen oli tutkimukseen osallistujalle merkittävä osa sitä elämää missä elävät. Siitä irtautuminen oli esiintynyt työläänä ja hyvin ristiriitaisena mikäli olivat parisuhteessa. Väkivalta ei esiintynyt pelkästään fyysisenä, vaan naiset kokivat myös henkistä väkivaltaa. Tutkimuksessa esiintyi myös naisten oma väkivaltaisuus. Juovaan elämään liittyi naisten päihdeongelmien kanssa kamppailu, johon kuuluu lääkkeitä ja alkoholi sekä muutamilla naisilla huumeet. Juominen oli jollekin hyvin keskeinen osa identiteettiä. Jollakin juominen oli tapa käsitellä psyykkistä pahoinvointia. (emt., 151–162.)

Riitta Granfelt (1998, 174) toteaa, että asunnottomuus on ymmärretty kolmitasoiseksi ilmiöksi, jotka ovat yhteiskuntapoliittinen, ihmissuhteisiin ja toimintoihin kuin psyykkisiin kokemuksiin liittyvillä tasolla. Kyse on asuntopoliittisesta, yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta ja tulojaon epäoikeudenmukaisesta liittyvästä ongelmasta. Tutkimuksen painopiste asettuu kuitenkin ihmissuhteiden ja psyykkisen kokemuksen alueelle. Tällöin kodittomuus näyttäytyy rikkireväistyinä ja väkivaltaisina ihmissuhteina, kuin myös riippuvuuden ja hylätyksi tulemisen kokemuksena. Tutkimuksessa on ymmärretty sisäisestä kodittomuudesta ja siihen liittyvistä voimakkaista ahdistuksista, kokemuksista elämän merkityksen katoamisesta sekä sietämättömän vaikeista tunteista.

Riitta Granfeltin tutkimuksessa tärkein sisältö palautuu kysymykseen oikeudesta elää erilaisten ihmisen elämää kuin myös se, että onko mahdollista saada tukea löytääkseen tavan miten haluaa elää, kun elämässä tapahtuu jokin kriisi. Monien ihmisten koti sijaitsee muun muassa asuntoloissa, kuntoutus- ja hoitokodeissa ja sairaaloissa, jossa voivat elää eripituisia jaksoja elämässä. (emt., 175–178.)

Riikka Haahtelan väitöskirja (2015, 7, 15) Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä on tarkastelu yhteiskunnan marginaalissa elävien asunnottomien naisten näkökulmaa asiakkuuksien merkitystä viimesijaisessa auttamisjärjestelmässä, naistyön toimintamuodoista. Tutkimuksessa Riikka Haahtela tarkastelee neljää

toimintamuotoa (tukipiste, valmennuskeskus, valmentava ja kuntouttava koulutus sekä naisten asumisyksikköä). Tutkimus kohdistui diakoniorganisaation asunnottomiin naisiin vuosina 2005–2007. Haahtela (2015) keräsi tutkimusaineistoa työntekijöiden ja naisten haastatteluista, havaintoja työntekijöiden ja naisten välisistä vuorovaikutustilanteista, projektityöntekijöiden päiväkirjoista sekä kenttäjaksolla tapahtuvasta havainnoinnista. Tutkimus vastasi kysymykseen, millaiseksi asunnottomien naisten asiakkuudet rakentuivat eri toimintamuodoissa. Tutkimuksessa Haahtela (2015, 18–21) on ohjannut tarkasteluaan asiakkuuksien rakentuminen ilmeisimmän moninaisesti kuten yksittäisissä toimintamuodoissa, palveluketjussa kuin myös yhden muodon elinkaareissa jotka rakentavat laajan kuvan asiakkuuksista. Tutkimukseen liittyy myös asunnottomuuden tarkastelua. Haahtela (2015) toteaa, että tutkimuksen pääpaino ei ole sukupuolen tutkimista, vaikka kohdistaa sen naisiin, mutta on huomionnut sukupuolen tematiikan tutkimusprosessin eri vaiheissa.

Lisäksi Haahtela (2015, 17-18) tarkastelee neljässä artikkelissaan asiakkuuksien merkitystä. Tutkimus osoitti, että asiakkuuden merkitykset rakentuivat suhteissa, käytännöissä sekä vuorovaikutuksessa. Artikkeleissa hyödyntämät analyttiset käsitteet pohjautuivat diskursiiviseen psykologiaan, jossa tutkijana Haahtela (2015) muun muassa tarkastelee naistyön sosiaalisen todellisuuden rakentumista sosiaalisissa käytännöissä. Artikkeleissa on sitouduttu asiakkuuksien merkityksiin aineiston ja tutkimuskysymysten perusteella. Haahtelan artikkelit, joista ensimmäisenä ”*Homeless women’s interpretations of women-specific social work among the homeless people*” (2014) tarkastelee asiakkuuksia naistyön näkökulmasta. ”*Asunnottomien naisten osallisuudet ja identiteetit kuntoutumisen tähtäävässä palveluketjussa*” (2008) -artikkelissa esiintyy työntekijöiden ja naisten tulkinta asiakkuuden kohtaamisesta. *Tehdä projektinsa tarpeelliseksi* – *työntekijöiden selonteot asunnottomille suunnatun Naisten keskuksen elinkaaresta* (2013) -artikkelissa kuvaa asiakkuuksien merkityksien vaihtelevuutta yhden naistyön toimintamuodon elinkaaren aikana. Haahtela (2015) on artikkelissaan havainnoinut asiakkaiden ja työntekijöiden välistä kohtaamista. *Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamista asumisyksikössä* (2013) artikkelissa käydään vuoropuhelua asumisyksikön asiakkuuksien oikeuksista ja velvollisuuksista. Haahtelan (2015, 79–81) tutkimuksessa ”*Vahvat toiminnan mukaiset asiakkuudet ja heikot toiminnan hyväksytyt asiakkuudet*” olivat kaksi asiakkuuksien identiteettien ääripäitä. Vahvat toiminnan mukaiset asiakkuudet pohjautuivat työntekijöiden ja naisten keskinäiseen ymmärrykseen ja jakamiseen. Keskinäinen kohtaaminen oli, että naiset saivat tunteen

kuuluvansa osaksi naistyöyhteisöä, jossa vallitsi ymmärrys, luottamuksellisuus sekä turvallisuus. Tämän kaltainen ympäristö mahdollisti vahvojen asiakkuuksien rakentumiselle. Heikot toiminnan hyväksytyt asiakkuudet rakentuivat diakoniatyön organisaation peruslähtökohtien varaan, joka perustui kristilliseen ihmiskäsitykseen ja siten kaikkien huono-osaisten auttamiseen. Matalan kynnyksen toimintaan naisilla osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen ja siten heillä oli oikeus palveluihin, sekä oikeus yhteiskunnan jäsenyyteen noudattamalla omaa elämäntapaa. Vaikka kiinnittyminen oli ohutta, tarkoituksena oli kiinnittää huomiota, etteivät naiset jäisi palveluiden ulkopuolelle.

Naistyön toimintamuodot olivat matalan kynnyksen palveluita, jossa naisten asiakkuuden rakentaminen oli tehty hyvin helpoksi ja mahdollisimman vaivattomaksi. Asunnottomina naiset kykenivät kävelemään suoraan kadulta toimintamuotoihin mukaan. Naisille tarjoutui mahdollisuus hetken levähtää, syödä ja olla suojaisessa ja lämpimässä sisätilassa. Ryhmämuotoiseen toimintaan osallistuminen valmennuskeskuksessa mahdollisti sen, että naisilla tarjoutui mahdollisuus ottaa osaa valmentavan ja kuntouttavan kurssille ja samalla saada asunto asumisyksiköstä. Toimintamuotoihin osallistumisessa ei ollut vaatimuksena muuttaa naisten omaa elämäntapaa. Naisille tarjoutui mahdollisuus itse valita sopiva toimintamuoto, joka sopi yksilön elämäntilanteeseen, edeten toimintamuodosta toiseen. Naiserytymäinen toiminta oli asunnottomille naisille kiinnipitävä ympäristö, joka kannatteli ja mahdollisti monenlaisia asiakkuuksia eri toimintamuodoissa. (emt., 83.)

Kiinnipitävä ympäristö näkyi naisten ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa, joka näyttäytyi eri tavoin. Naiset jotka pelkäsivät yksin olemista tai olivat yksinäisiä, kiinnipitävä ympäristö näyttäytyi sosiaalisina suhteina, välittämisenä ja läheisyytenä. Naiset jotka olivat valmiita luopuman naistyön asiakkuudesta ja joilla oli vaikea elämän tilanne, työntekijät kohdistivat naisiin välittämisen, ehdottamalla seuraavaa tapaamista yhteisten asioiden hoitamiselle. Läheisyys näkyi kohtaamisessa ja usein lähellä olemisella, kuten koskettelulla sekä työntekijän esittämällä kysymyksellä ” *mitä sulle tänään kuuluu?* ” Työntekijöiden vuorovaikutus naisten kanssa oli lähinnä heikomman puolelle asettumista. Asianajon lisäksi naisten ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa esiintyi piirteitä kumppanuudesta, jossa yhdessä pohtivat aikaisempia kokemuksia asuinpaikoista tai millaisia asiakkuuksia hän haluaa saavuttaa ja millaista asuntoa yhdessä etsitään. (Haahtela 2015, 84-89.)

Haahtela (2015, 91–92) on tulkinnut naistyön toimintamuotoja kuvaamisen 1990-luvun lopusta 2000-luvun alkuun uutta suomalaista asunnottomuustyötä. Naistyön toimintamuotoihin voitiin yhdistää monenlaisia asiakkuuksia sekä niiden tarjontaan, joka on juurtunut osaksi diakoniorganisaation toimintaa. Naistyö on lähtenyt liikkeelle tukipisteestä ja asumisyksiköistä, joita edelleen kehitetään.

Naistyössä näkyi naisten asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen tukipisteiden ja asumisyksiköiden palveluilla. Valmennuskeskus, sekä valmentava ja kuntouttava koulutus tukivat asunnottomuudesta toipumista ja samalla auttoivat naisia integroitumaan yhteiskuntaan. Naistyön toimintamuodot vastasivat naisten asunnottomuuden kysymykseen mutta näkyivät myös siinä, että naistyön toimintamuodot tuki naisia eri elämäntilanteissa tarjoamalla turvallista ympäristöä, sosiaalisia kontakteja, huolenpitoa ja vertaistukea. Naistyön erilaiset toimintamuodot korostavat, että on monenlaisia tapoja tehdä työtä asunnottomien naisten kanssa. (emt., 93.)

Anni Vanhalan (2005) väitöskirja ”*Paikka ja asiakkuus*” on etnografinen tutkimus, joka paikantuu naisten Asuntolassa tehtyyn asiakastyöhön. Asuntola on naisille kohdistettu, jossa asiakkaana ovat henkilöt, joilla on erilaisia sosiaalisia ongelmia ja niille, joiden elämässä on kriisitilanne. Naisilla esiintyi muun muassa päihdeongelmia, psyykkisiä sairauksia ja olivat kohdanneet väkivaltaa sekä kokeneet asunnottomuutta. Tutkimuksessa Vanhala kuvaa naisten asuntolaa auttamistyön käytäntönä, paikan ja asiakkuuden näkökulmasta, jossa lähestymiskulmat ovat organisaation asiakkuuden tarina ja asukkaana olevien naisten kertomus asiakkuudesta ja paikasta. Tutkimus on konstruktionistinen näkemys sosiaalisesta rakentumisesta.

Asuntola on väliaikainen asumismuoto, jossa naiset voivat saada tukea ja apua asioiden hoidossa ja järjestelyssä. Asuntola ei ole varsinainen hoidollinen yhteisö vaan enemmän rinnalla kulkemista ja arjessa tukemista. Tutkimus on katse, millaisena me näemme asiakaan ja työntekijänä välillä suhteen yhteiskunnassa ja millainen paikka tai rooli sille annetaan. Vanhala (2005) on käyttänyt aineistona keskusteluja työntekijöiden kesken sekä asukkaiden ja työntekijöiden välistä keskusteluja, asiakirja-aineistoja ja haastatteluja. Tutkijana Vanhala läsnäolo ja havainnointi mahdollistivat naisten asiakasprosessin seuraamista. Organisaatio taholta naiset olivat asukkaaksi hakeutuvia naisia. Aineisto analyysi koostuu esiin nostetuista kategorioista, jotka tulevat esiin asukkaiden ja työntekijöiden puheista sekä

kirjoituksista ja siitä miten ihmiset määrittelevät itsensä ja toisensa tiettyyn kategoriaan kuuluvaksi. Vanhala toteaa, että keskeiseksi sosiaalisten ongelmien tulkinnan kannalta on järjestyksenmukainen kategoriointi, jossa jokaiselle ihmiselle löydetään byrokratiaan sopiva lokero, jolla ihmisten moninaisuus saadaan hallittavaan järjestykseen. Tutkimuksen analyysi perustuu kategorioiden tunnistamiseen, jonka jälkeen ne nimetään, luokitellaan, sisäänotetaan ja poissuljetaan.

Tutkimuksessa Asuntolan kehys yhdenmukaistaa ja yksinkertaistaa naisten elämäntilannetta ja heidän ongelmien tulkintaa. Asuntolan hakeutuvat naiset tulee täyttää kriteerit, organisaatioon kehykseen sopivia rajauksia sosiaalisista ongelmista ja yhteisössä olevista säännöksistä. Tutkimukseen osallistuvilla naisilla ei ollut suoranaisesti tietoa kriteereistä, jotka vaikuttivat asukkaaksi valiokoitumisessa. Asuntolan osallistujien naisten haastatetuissa ilmeni, että heidän odotukset oli saada suojaa, katto pään päälle, turvaa, henkisestä tukea ja yhteiskunnan väliin tulemistä. Asuntola tuotti naisten kanssa kuntoutussuunnitelmia, vaikka naisille Asuntolassa oleminen näyttäytyi lähinnä konkreettisten asioiden järjestämisen ajaksi tarvittava paikka, apu ja aika.

Juurisen ym. (2008, 153) mukaan kaikilla asunnottomilla ei ole tahtoa tai voimia elää ilman päihteitä ja silloin tulisi olla paikkoja, jotka vastaisi heidän tarpeitaan. Asunnottomat, jotka kykenevät asumaan yksin asunnottomuus vähenee tarjoamalla edullisia asuntoja. Asunnon alhaisen vuokratason lisäksi asunnottomille tulisi tarjota esimerkiksi tukitoimintaa, palveluohjausta ja terveydenhuollon palveluita. Juurinen (2008, 154) toteaa, että riittäväillä resurssilla, työ- ja vastuujaolla sekä johdonmukaisilla toimenpiteillä voidaan vähentää asunnottomuutta.

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa asunnottomuudesta ja siitä millaisessa tilanteessa asunnottomat elävät ja miten he asunnottomana selviävät. On perusteltua tuoda esiin asunnottomien sosiaalinen ongelma ja se, miten he pyrkivät selviytymään arjessa vaikka heillä on vaikeuksia omassa elämänhallinnassaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia kokemuksia asunnottomalla on asunnottomana olemisesta ja miten asunnoton on asunnottomana selviytynyt?
2. Millaisia ongelmia asunnottomuudessa esiintyy?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen valossa tarkoitus on tarkastella, millaisia kokemuksia asunnottomalla on ja miten asunnottomana arjesta selviydytään. Tutkimuskysymys paikantaa millaisissa olosuhteissa asunnottomat ovat eläneet. Toisen kysymyksen tavoitteena on, tuoda esiin millaisia ongelmia asunnottomuudessa esiintyy.

Kokemuksen tutkimisen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään asunnottomuuden ilmiötä menetelmällisin keinoin. Tutkimuksessa tavoitteena on lähestyä haastateltavia konkreettisesta ja eletystä maailmasta. Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on nähdä ja kuvata miten todellisuus koetaan. (Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010, 10- 12.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄ

5.1 Tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttinen viitekehys

Tutkimuksessani asunnottomien haastattelut perustuvat heidän omiin kokemuksiin asunnottomuudesta. Tutkimuksessani fenomenologis-hermeneuttinen tutkimustraditio tarkoittaa sitä, että asunnottomien henkilökohtaiset kokemukset ovat keskiössä. Tutkimuksessani esiintyy myös etnografisia piirteitä. Etnografisessa tutkimuksessa tavoitteena on selittää ihmisten toimintaa, joka tehdään heidän omassa ympäristössään. Samalla voidaan tehdä tulkintoja myös ryhmien jäsenten välillä. Tarkoituksena on kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja kuvaaminen, ihmisten ympäristöä havainnoimalla joka tapahtuu fyysisellä läsnäololla ja olemalla vuorovaikutuksessa tutkittavien ympäristössä. (Koppa 2015c.) Etnografista tutkimusta voidaan tehdä monesta näkökulmasta ja monilla tieteen aloilla (Rissanen 2006,40; Eskola & Suoranta 1998, 110). Tutkimustradition valintaan on vaikuttanut halu saada ymmärrys millaisia kokemuksia asunnottomat ovat kokeneet ollessaan asunnottomana ja miten ovat selvinneet arjessa, sekä mitkä tekijät ovat heitä asunnottomuudessa kantaneet. Näiden perusteella valitsin tutkimukseeni fenomenologisen viitekehysten.

Juha Perttula (2000, 428) toteaa, että fenomenologia on monimuotoinen ajattelutapa, joka tarjoaa tutkimuskohteelle yhtenäisen lähtökohdan. Ilmiön ensisijaisuuden tutkiminen on fenomenologisen tutkimuksen ydintä sekä tieteellisyyden alkupiste. Fenomenologiassa tutkitaan ihmisten suhdetta omaan elämän kokemukseen ja todellisuuteen. Kokemuksellisuus on ihmisen maailmansuhteen perusmuoto, jossa ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen. Kokemus muodostuu merkityksen mukaan ja fenomenologiassa se tarkoittaa tutkimuksen todellista kohdetta. Fenomenologinen merkitysteorian ajatus perustuu siihen, että ihminen yksilönä on lähtökohdaltaan yhteisöllinen. Merkitys todellisuudesta ei avaudu synnynnäisesti, vaan niiden taustalla on yhteisö, johon jokainen kasvaa. Yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä merkityksiä ja piirteitä. Jokaisen yksilön kokemusten tutkimus tuo esille myös jotain yleistä. (Laine 2010, 29–30.) Fenomenologisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisen tajunnasta, miten se toimii

ja rakentuu sekä millaisista kokemuksista tajunta rakentuu. Tutkimuskohteena on inhimillinen kokemus ja eletty kokemus (Perttula 2000, 429).

Perttulan (1995, 6) mukaan Edmund Husserl todetaan olevan puhtaan fenomenologian lähtökohdan luonut teoreetikko. Husserlin mukaan tietoisuuden pohjimmainen ominaisuus on intentionaalisuus. Tajunta on relationaalinen joka suuntautuu aina johonkin kohteeseen. Husserlin mukaan ihmisen subjektiivinen kokemus on totuuden perusta. Tapaustutkimuksessa on Cohenin ja Mainioin (1994, 106–107) mukaan tarkoitus yksittäisen tapauksen havainnoilla pohtia ilmiötä syvällisemmin ja samalla analysoida ilmiötä juurisyin. Esteeksi voi muodostua kuitenkin siitä, onko tapaus yleistettävissä, kun tutkitaan tutkimuksessa esiintyvää erityisyyttä ja ainutlaatuisuutta (Metsämuuronen 2008,18.)

5.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksessani olen haastatellut kodittomia henkilöitä ja kerännyt haastattelemalla asuntoa vailla olevien ihmisten kokemuksia. Kokemiseen ja kokemukseen saatuun tietoon perustuva tutkimus on luonteeltaan empiirinen (Koppa 2009). Tutkimustulokset ovat empiirisessä tutkimuksessa tärkeässä asemassa. Ne tehdään konkreettisella havainnoinnilla tutkittavasta kohteesta, jonka jälkeen aineisto analysoidaan sekä mitataan. Konkreettisesti koottu tutkimusaineisto on tutkimukseen keskiössä, joka on samalla tutkimuksen lähtökohta. (Koppa 2015b.) Tavoitteena tutkimuksessa oli myös havainnoida empiirisesti muiden ihmisten kokemuksia ja jäsentää muiden ihmisten kokemukseräistä tietoa tutkittavasta asiasta.

Pro gradu -tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kokemuksen tutkiminen ja kokemuksen hyödyntäminen tutkimuksessa on laadullista tutkimusta. Empiirisesti voidaan havainnoida ihmisten kokemusta ja jäsentää muiden ihmisten kokemukseräistä tietoa tutkimusta tehdessä. Tavoitteena on ymmärtää olemassa olevaa ilmiötä. (Koppa 2009.) Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on laajentaa ymmärrystä esimerkiksi inhimillisen elämän ilmiöstä. Inhimillisen elämän ymmärtäminen voidaan saavuttaa vain todellisuuden ongelmien selvittämisellä (Laine 2010,44-45.) Fenomenologisen tutkimuksen aineistoa kootaan useasti osallistumalla, havainnoimalla tai kenttätyönä. (Koppa 2009).

Haastattelu oli puolistrukturoitu mutta lähtökohtana on keskustelunomainen lähestymistapa ja avoin ilmapiiri. Puolistrukturoitu haastattelu sopii silloin kun tutkimuksen kohteena on emotionaalisesti arka aihe. Haastattelumenetelmänä käytän teemahaastattelua koska kohdennan tutkimukseni tiettyyn teemaan ja aihepiiri on tiedossa, josta keskustelin. (Hirsijärvi & Hurme 1985, 35–36.) Haastattelin asunnottomia tai heitä jotka ovat kokeneet asunnottomuuden. Haasteltaville annoin tilaa mahdollisimman vapaalle kerronnalle haastattelutilanteessa. Fenomenologinen haastattelussa avoimuus, luonnollisuus ja keskustelunomainen tapahtuma antaa paljon tilaa haastateltavalle (Laine 2010, 37). Varto (2005, 23–24) toteaa, että laadullisella tutkimuksella on yhteistä elämismailman tutkiminen eli tutkimuksessa tarkastellaan ihmistä ja ihmisen maailmaa. Elämismailmalla tarkoitetaan yleisintä kokonaisuutta, missä ihmistä voidaan tarkastella ja silloin se on niiden merkityksen kokonaisuus, joka muodostuu sellaisista kohteista, joita ihmistutkimuksessa tavataan, kuten yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja yleisesti ihmisten keskinäisten suhteiden kohteista. Kvalitatiivisen tutkimuksen päämääränä ei ole tilastolliset yleistykset, vaan tarkoituksena on kuvata tiettyä tapahtumaa, ymmärtämään jotain toimintaa tai antamaan teoreettisen tulkinnan jostain ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998,61).

Sain luvan järjestösihteeriltä sekä toiminnanjohtajalta ”Vailla vakinaista asuntoa ry:ltä”, että saan tehdä tutkimuksen ja haastatella ”Vailla vakinaista asuntoa ry:n” tiloissa asunnottomia. Haastateltavat osallistuivat vapaaehtoisesti haastatteluun. Haastatteluun osallistui 8 ihmistä, jotka olivat kokeneet asunnottomuuden. Haastattelusta kieltäytyi yhteensä 5 ihmistä, joista 3 kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen sekä 2 ihmistä jotka eivät saapuneet sovitulle tapaamiselle. Haasteltaville kerroin aluksi tulevasta tutkimuksesta ja että olen kiinnostunut heidän tämänhetkisestä tilanteesta asunnottomana. Kerroin haasteltaville myös sen, että nauhoitan haastatteluaineiston tulevaa tutkimustani varten ja perustelin nauhoituksen sillä, että nauhoittamalla aineiston voin samalla tehdä muita havaintoja mitä vuorovaikutuksessa ilmenee. Haasteltavilla voi olla jonkinlainen ennakkokäsitys siitä, mitä haastattelija häneltä odottaa ja minkälaista tuotosta haasteltava tulee tuottaa, että haastattelija voisi olla tyytyväinen. Haasteltava ei ole aina valmis paljastamaan tuntemattomalle haastattelijalle kaikkea. Haasteltavan tulee miettiä, että hän paljastaa sen verran, että itsekunnioitus ja yksityisyys säilyvät (Lumme-Sandt 2005, 136.) Lähes kaikki olivat valmiita jakamaan kokemuksensa asunnottomana ja samalla he kertoivat hyvin koskettavia asioita tilanteista, joita olivat asunnottomana kokeneet.

Haastattelulla on tietty päämäärä, sillä pyritään vuorovaikutuksen kautta saamaan vastaus tutkimuskysymykseen. Haastattelu muistuttaa hyvin arkipäivästä keskustelua tai kysymys-vastaustyyppistä toimintaa. Haastattelujen ollessa joko strukturoituja, suunniteltuja tai avoimia, ne ovat aina vuorovaikutustilanteita josta tutkimusta voidaan tehdä. Tämä tarkoittaa, että haastateltava ja haastattelija tuottavat verbaalista materiaalia vuorovaikutuksessa (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23- 29.) Olemalla läsnä haastattelutilanteessa, kuuntelemalla haastateltavaa ja samalla kyetä mahdollisimman hyvään keskittymiseen olemalla läsnä, ovat ydinasioita joita haastattelutilanteessa halusin luoda ja saavuttaa. Haastatteluvuorovaikutuksessa nauhoituksen avulla voidaan samalla seurata ja analysoida tutkimuksen kulkua. Nauhoittaminen mahdollista myös uudelleen kuuntelun, joka saattaa tuoda uutta sävyä ensikuuleman jälkeen esiin. Nauhoituksen ansiota haastattelua voidaan raportoida huolellisemmin ja selvemmin. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 14–15.) Haastatteleamalla saadaan usein tietoa asioista, joita ei löydy virallista dokumenteista ja lähteistä. Hirsjärvi ja Hurme (1985, 17) toteaa, että havainnointi on yksi tieteellisen tiedon lähde, koska se perustuu todellisuudessa tehtyihin havaintoihin. Havainnoinnissa voidaan tarkkailla käyttäytymistä ja kielellisiä ilmaisuja. Havainnointi ”*olohuoneessa*” valmisti minut tutkimusmatkalle. Havainnoinnin avulla minulle tarjoutuu mahdollisuus havainnoida miten ihmiset toimivat. Tieteellinen havainnoiminen on systemaattista tarkkailua. Havainnointia voidaan käyttää joko erikseen tai haastattelun yhteydessä tukemaan ja antamaan lisäarvoa tutkimukselle. Havainnointia voidaan jakaa osallistuvaan tai ei-osallistuvaan havainnointiin ja voivat kohdistua erilaisimpiin tapahtumiin, käyttäytymiseen tai myös fyysisiin kohteisiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Se mitä haastateltava jättää sanomatta on yhtä tärkeää kuin mitä hän sanoo (Hirsjärvi & Hurme 1985, 50). Tutkimuksessani käytin havainnointia haastattelun yhteydessä, koska haastattelujen aikana non-verbaalisella viestinnällä oli merkitys. Hirsjärvi ym. (1985, 18) mukaan havainnoinnissa tapahtumat ovat ainutkertaisia, joka poikkeaa haastattelusta siten että haastattelun yhteydessä asiaan voi aina palata.

Tutkimukseni on kaksiosainen, jossa ensimmäisessä osassa kävin tutustumassa kesäkuussa 2016 Vailla vakinaista asunto ry:n toimintaan Vepaan, jossa tulisin tekemään tutkimukseni. Siellä sain konkreettisen tuntuman toiminnasta ja käytännöistä sekä samalla sain kertoa tulevasta tutkimuksestani henkilökunnalle ja asiakaskunnalle. Lähestyin mahdollisia haastateltavia viettämällä aikaa heidän kanssaan Vailla vakinaista asuntoa ry:n ”*olohuoneessa*”, koska tällä tavalla koin saavani mahdollisuuden avata keskustelua ja löytää

yhteys henkilöihin, joita en ennestään tunne. Lähestyä ihmisiä, joita et aikaisemmin ole tuntenut ja olet täysin vieraalla maaperällä, loi omat haasteensa. Asiakkaiden kanssa lähestyminen sai minut varovaiseksi koska halusin kunnioittaa ihmisiä, jotka olivat kokeneet sellaista, jota itse en ole kokenut. Pällimmäisenä ensitapaamisessa jäi hyvä mieli ja havainto, että asunnottomuus ei näy päällepäin.

Tutkimukseni havainnoinnit ja haastattelut tein myös kesäkuussa 2016 Vailla vakinaista asuntoa ry:n vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskuksessa, jota kutsutaan myös asunnottomien ja asumisyksikössä asuvien ”*olohuoneeksi*”. Lisäksi sain viettää aikaa Vailla vakinaista asuntoa ry:n kesäasunnolla, jossa asunnottomat saivat levätä, syödä ja nukkua. Viettämäni aika kesäasunnolla oli mielekästä ja toisenlaista, jossa minulla tarjoutui mahdollisuus haastatella ihmisiä luonnon keskellä. Molemmat haastattelupaikat olivat haastateltaville turvallisia, koska tiedustelin aina haastattelun alussa missä tutkimukseen osallistuja haluaa haastattelun antaa. Tutkimushaastattelu rakentuu samoilla keinoilla kuin kasvokkain tapahtuva ja vuorovaikutuksessa käyty keskustelu. Tutkimushaastattelussa on tiedossa oleva päämäärä, johon haastattelulla pyritään ja sitä ohjaa tutkimustavoite. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22-23.) Haastattelu tulee aloittaa ja lopettaa tietyllä toiminnalla joka ei litteroinnissa näy. (Ruusuvuori ym. 2005, 24). Kerroin haastateltaville tulevasta tutkimuksesta ja toivoin että haastateltavat jotka tutkimukseeni osallistuisivat, olisivat kokeneet asunnottomuuden. Haastattelu päättyi siihen, että kerroin kiitokseni siitä, että tutkimuksen osallistuja antoi palan omaa elämää tutkimuksella ja lahjoitin jokaiselle 10 euron ladatun ostokortin. Tällä halusin osoittaa kiitollisuutta jakamasta ajasta, tiedosta ja osallistumisesta tutkimukseeni.

5.3 Aineiston kerääminen

Kiinnostukseni asunnottomuuteen sai minut etsimään suurkaupungista niitä paikkoja, jossa asunnottomat ihmiset oleilevat ja mistä heidät voisin tavoittaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa asetetaan tavoitteeksi jonkin ilmiön ymmärtäminen, eikä niinkään tilastollisten yhteyksien löytäminen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 49). Aineistonkeruu toteutui lopulta harkinnanvaraisesti tutustumalla Vailla vakinaista asuntoa ry:n toimintaan Vepassa jonka suoritin ennen varsinaista haastattelua noin kaksi viikkoa aikaisemmin. Sain aineistoa ensin tarkasteltavaksi havainnoin kautta. Tavoittelin mahdollisuutta tutustua ”Vailla vakinaista asuntoa ry:n” toiminnan kautta niihin ihmisiin,

jotka ovat kokeneet asunnottomuuden. Vierailuni ja tutustumiskäyminen vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskuksen Vepaan antoi minulle mahdollisuuden tutustua työntekijöihin ja asiakkaihin.

Vepan kantavana voimana on vertaistuki ja sen pohjalta tapahtuvaa kanssakäymistä, missä kävijä saa vertaistukea. (Vva 2016). Ympäristönä Vepan ”*olohuone*” on kolmannen sektorin tuottamaa palvelua, joka antaa oikeuden käyttää ilmaisua matalan kynnyksen paikkana. Tutkimusympäristönä ”*olohuone*” oli monelle jokapäiväinen paikka käydä ja viettää aikaa. Monille paikka oli ilmaisen kahvin, leivän ja ruuan paikka, mutta monelle se on paikka, jossa tavataan ja vaihdetaan kuulumisia ja jossa sai tarvittaessa tukea esimerkiksi asioiden hoidossa. Hyvärin (2005, 225-226) mukaan vertaistukiryhmässä yhteisöllisyys syntyy omien valintojen ja tavoitteellisen toiminnan avulla. Vertaistukiryhmässä suhteiden luominen ja omien kokemusten jakaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ja kohtaamisessa. Se edellyttää, että vertaistuessa tarvitaan yhteinen sosiaalinen tila, missä vastaanottajat osallistuvat aktiivisesti. Aila-Leena Matthieksen (1996, 11–14) mukaan julkisen sektorin ja markkinoiden toimintamallien lisäksi nousi 1970-luvulla kansanvälisessä keskustelussa ”*toisin toimimisen alue*” joka nimettiin kolmanneksi sektoriksi. Kolmannen sektorin toiminta on hyvinvoinnin sekatalouden ”*welfare mix*” jossa kyseinen ohjelma pyrkii lisäämään, esimerkiksi erilaisten kansalaisjärjestöjen, omaisten, säätiöiden, vapaaehtoistyön, kirkkojen ja yksityisten yrittäjien toiminnan tehostamista, joista vastuu ennen on ollut julkisella sektorilla. Kolmannen sektorin toiminta on tullut paikkaamaan julkisen sektorin puuttuvia palveluita.

Tutkimuskentälle pääseminen ja siihen liittyvät vaiheiden kertominen kuuluu fenomenologiseen tutkimusperinteeseen. Havainnointi uudessa ympäristössä antoi pohjaa millaisia ihmisiä Vailla vakinaista asunto ry:n ”*olohuoneessa*” käy. Tutustumiskäynnillä sain konkreettisen tuntuman Vailla vakinaista asunto ry:n toiminnasta Vepassa. Siellä työntekijät esittelivät toimintaansa, ja muita toimintoja joita Vailla vakinaista asunto ry tarjoaa. Vepan toiminta tarjoaa paikkaa niille, jotka haluavat poiketa esimerkiksi kahvittelemassa, ruokailemassa ja hoitamassa asioitaan tietokoneen välityksellä. Vepassa käy ihmisiä, jotka eivät tarvitse esitellä itseään vaan saavat olla nimettöminä vierailijoina.

Haastatteluun valmistumisen ja havainnoinnin tein Vailla vakinaista asunto ry:n tiloissa ”*olohuoneessa*” jossa yhteys asunnottomiin oli erittäin tärkeä osuus tutkimusta.

Esittäytyminen ja yhteyden löytäminen asunnottomiin vaati mielikuvitusta, jossa pohdin omaa roolia ”*olohuoneessa*” ja yhteyden saamista asunnottomiin. Yhteyden haastateltaviin saavutin esittelemällä itseni vaasalaiseksi ja yhteiskuntatieteen opiskelijaksi. Tämän jälkeen joku ”*olohuoneen*” kävijä esitti jatkokysymyksen, jolla avasin asunnottomien kanssa keskustelun. Tutustumisen yhteydessä sain hiukan tuntumaa siitä, ketä asunnottomuus koskettaa. Varsinaisen tutkimuksen tein haastatteleamalla kahdeksaa asunnottomuutta kokenutta henkilöä.

Haastattelussa tutkija kohtaa paljon epävarmuutta. Haastatteluun tehdyt kysymykset eivät ole varsinaisia tutkimuskysymyksiä, joten ne eivät tuota valmiita tuloksia. Valmiissa tutkimustekstissä hyödynnetään aineistoa, oivalletaan analyysillä ja huomataan että kooste aineistosta näyttää kiinnittyvän lopuksi tutkimukseen. Tutkijalle haastattelut ovat arvoitus ja erilaisten uusien kysymyksien lähde. Me elämme haastatteluyhteiskunnassa, jossa haastattelu on yksi tiedon hankinta muoto. Tutkimushaastattelut perustuvat kysymyksiin ja saatuihin vastauksiin. (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 8.)

Haastattelun jälkeen päädyin siihen, että litteroin aineiston sanatarkasti mutta en kirjoittanut auki äänenpainoja ja puhumisen sävyä. Litteroinnissa en myöskään merkinnyt taukojen pituutta. Silloin kun analyysin kohteena ei ole hienosyinen vuorovaikutus tai kielen käyttö, ei litteroinnissa tarvitse välttämättä käyttää erikoismerkkejä. Tärkeintä litteroinnissa on että kaikki puhutut lauseet kun myös virikkeet kirjoitetaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Ruusu vuori 2010, 356.) Tärkeimpänä pidin tutkimuksessani saada oleellinen tieto tutkimustehtävään eli asunnottomien oma kokemus asunnottomuudesta. Litteroitua aineistoa kertyi 117 sivua, 1,5 rivivälillä ja 12 fonttikoolla.

Tutkimusaineiston keräsin haastatteleamalla ja nauhoittamalla haastattelun, jonka litteroin tekstiksi nimeämällä jokaisen haastattelun erikseen H-kirjaimella ja numerolla. Litteroinnin jälkeen luin useaan kertaan tekstit ja alleviivasin kohdat, jotka tutkimuksessa olisi oleellisia. Jaottelin aineiston karkealla kädellä eri teemojen alle, josta alleviivasin pelkistettyjä ilmaisuja, jotka mielestäni liittyivät asunnottomuuteen aiheuttaviin ongelmiin. Pelkistetyt ilmaisut merkitsisin väreillä, joita olivat esimerkiksi päihdeongelmat, asuttomuudesta selviytymisen ilmaisut ja haastateltavien mainitsemat tuen tarpeet. Jaoin pelkistetyt ilmaisut siten, että saatoin muodostaa haastatteluista saamistani vastauksista teemat, jonka jälkeen muodostin asiayhteydet. Jaotellut asiayhteydet olivat selviytyminen asunnottomana arjessa,

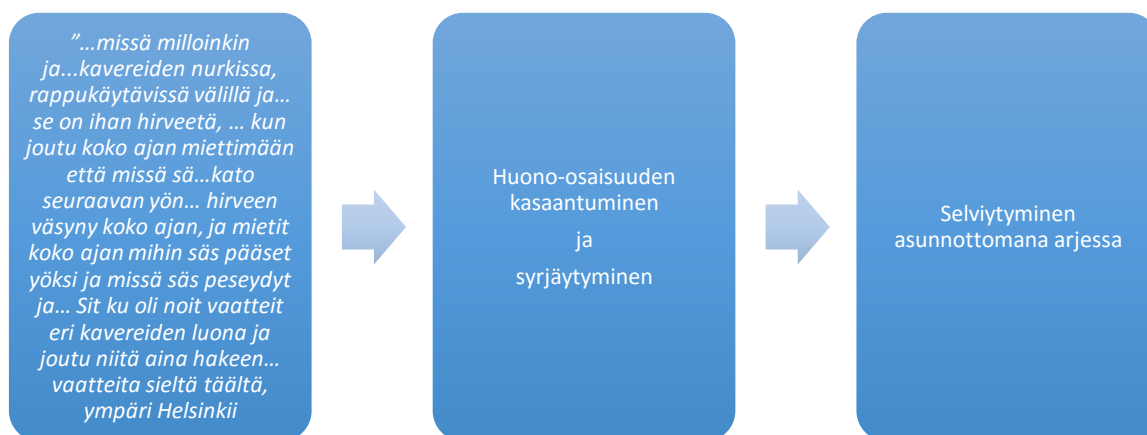
asumisen taito, sosiaaliset suhteet, päihteet asunnottomuuden taustalla, asunnottomien päivärutiinit, loputtomassa asuntojonossa, syitä asunnottomuuteen, muutoksen mahdollisuudet, työllistyminen asunnottomana ja tuen tarpeet asunnottomana. Tämän jälkeen luokittelin ilmaiset haastateltavien esille tuomiin kokemuksiin asunnottomuudesta ja lisäksi sovelsin ilmaiset tutkimuksen teoreettiseen näkökulmaan

Alla on esimerkki (Kuva 3) siitä, miten olen analyysissä edennyt. Käytän esimerkkinä pelkistettyä ilmaisua, jonka yksi haastateltava kertoi kokemuksena asunnottomuudesta. Teemoittelulla olen hakenut merkitystä ilmaisulle jonka jälkeen löytänyt asiayhteyden tutkimukseeni.

Pelkistetty ilmaisu

Teemoittelu

Asiayhteys



Kuvio 3 Esimerkki analyysimenetelmän etenemisestä

5.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekoon liittyy eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on hyvä ottaa huomioon. Eettisesti hyvä tutkimus vaatii, että tutkimuksen teossa noudatetaan tutkimuseettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Eettinen ratkaisu on jo siinä, kun tehdään valintoja, mitä tutkitaan. Tiedonhankintatavassa ja tietyt koejärjestelyt saattavat aiheuttaa ihmistieteessä eettisiä ongelmia. Kaikki tutkimukset jotka liittyvät ihmistieteeseen tulee

lähtökohtana olla ihmisarvoa kunnioittavia. Tärkeää on, että kunnioittaa tutkijana itsemääräämisoikeutta. Hyvä tutkimuskäytäntö on, että tutkittavilta saadaan hyväksyntä tutkimukseen osallistumisesta. Tutkittavalle tulee kertoa kaikki oleellinen tieto siitä, miten tutkimus etenee ja varmistetaan se että tutkittava ymmärtää mistä tutkimuksessa on kyse. Silloin tutkimukseen osallistujalla on mahdollisuus tehdä arviointeja, suostuuko tutkimukseen vapaaehtoisesti. (Hirsijärvi ym. 2012, 23–27.) Kaksi keskeistä käsitettä tutkimustietojen käsittelyssä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimuksen eettisyyttä on aina tärkeää pohtia silloin kun tekee tutkimusta hyvin aroista asioista yhteiskunnan marginaalisessa asemassa elävien kohdalla. Eettisen pohdinnan on syytä lähteä jo aiheen valinnasta aina tutkimustuloksiin asti. Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa tärkeimpinä sääntöinä pidetään informointiin perustuvaa suostumusta, seurauksia, yksityisyyttä ja luottamuksellisuutta (Hirsijärvi & Hurme 2001, 20). Tutkimuksessani juuri aiheen valinnan perusteella eettinen pohdinta lähti ensimmäisestä tapaamisesta asunnottomien kanssa. Pyrkimykseni oli lähestyä asunnottomia sekä tutustumiskäynnillä, että tutkimukseen haastatteluja tehdessäni, lähestymällä heitä kunnioittavasti. Lisäksi tutkimusaiheeni on koskettava, äärimmäisen herkkä ja yksityinen. Kerroin tutkittaville, että haastatteluaineisto tulee vain omaan käyttöön ja että haastatteluiden nauhoittamisen jälkeen kirjoitan ne tekstimuotoon. Kerroin myös tuhoavani nauhoitetun ja litteroidun aineiston saadessani tutkimukseni päätökseen. Arja Kuulan (2006, 87–89) mukaan aineiston käyttötarkoituksen sidonnaisuus tarkoittaa, että tutkimustarkoitukseen kerättyä materiaalia ei saa luovuttaa muuhun tarkoitukseen. Sopimukset ja lupaukset jotka aineiston tutkijoilta kerätään, perustuu luottamuksellisuuteen tutkimusaineistosta kohtaan. Tarkoitukseen kerättyä aineistoa saavat käsitellä vain ne tahot tai henkilöt jotka tutkittaville on kerrottu. Tutkittaville kerrotaan heti alussa, että tutkimukseen osallistumien on vapaaehtoista ja että hänellä on oikeus keskeyttää osallistuminen milloin vain.

Tutkimus on hyvin arka ja herkkä aihealue, jossa henkilöllä on mahdollisuus tulla leimatuksi. Päätin olla erottamatta sukupuolta, ikä tai julkaista haasteltavien nimiä, turvatakseen henkilöiden anonymiteetin ja tulla näin tunnistetuksi. Tutkimuksessa oleellista ei ollut jaotella asunnottomuutta sukupuolten tai iän perusteella vaan kokemukseen ja

selviytymiseen pohjautuen. Anonymiteetin säilyttämisen kannalta, valinta tehdä tutkimus pääkaupunkiseudulla, vähensi mahdollisuutta tulla tunnistetuksi.

6 AINEISTOLÄHTÖINEN ANALYYSI

6.1 Johdattelu aineiston analyysiin

Seuraavaksi analysoin aineistoa niiden merkityksen ja kokemusten kautta mitä asunnottomat olivat asunnottomuudessa kokeneet. Haastatteluaineisto koostuu 8 henkilöstä, jotka kokemusten kautta kertovat todellisen tilanteensa asunnottomana. Tutkimukseen osallistui sekä miehiä että naisia, joiden ikäjakauma oli 26–68 vuotta. Tavoitteena on tuoda esiin heidän kokemuksen elämästä ja elämänhallinnasta. Haastateltavilla ei ollut täysin samanlaisia tarinoita ja kokemuksia asunnottomuudesta, vaan koko tutkimuksessa asunnottomien tilanne esittäytyi erilaisena ja asunnottomien yksityiskohdat vaihtelivat.

Analyysillä tarkoitetaan aineiston lukemista huolellisesti, jossa tehdään järjestelyä, erittelyä, jäsentämistä sekä pohtimista. Analyysi on aineiston luokittelua aiheisiin ja teemoihin. Analyysin toteuttamista ohjaa tutkimusongelma. Analyysin etenemistä ohjaa myös ollaanko kiinnostuneita aiheesta, sisällöstä vai osallistumisesta tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002.) Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkittavat tekstit voivat olla esimerkiksi haastatteluja, kirjoja, luentoja, jotka sisältävät avoimia kysymyksiä. Sisällönanalyysin avulla muodostetaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty raportti. Laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto pirstotaan osiin, käsitteellistetään ja jonka jälkeen se järjestetään uudelleen kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002.)

Laadullisessa aineistossa on kyse työskentelystä joka ei koskaan perustu vain johonkin purkuformaattiin tai kääntämiskäytännön omaksumiselle. Se minkälaisia analyttisiä väittämiä on mahdollista esittää ja siihen mitkä ovat lukijan mahdollisuudet päästä alkuperäiseen aineistoon, vaikuttaa minkälaisia ratkaisuja aineiston purkamisessa tehdään. Litterointikäytännöistä tulee keskustella, koska se nähdään yhtenä laadullisen tutkimuksen validiteettina. Vaikka kaikkea aineistoa ei voida lukijalle näyttää, tuo haastattelusta tuotettu teksti lähelle lukijaa, samalla lisäten läpinäkyvyyttä, mahdollistaa lukijan tekemät omat tulkinnat ja uudelleenanalyysit. Tulkintojen ankkuroiminen aineistoon ja analyttinen läpinäkyvyys ovat tarkan laadullisen tutkimuksen validiteettia edistävä piirre. Litterointi ei

tavoita kokonaisuudessaan alkuperäistä puhetilannetta, eikä kokoa kaikkia verbaalisia ja ei-verbaalisia tulkintoja täydellisesti. Litteraatio on aina tukijan valintojen ja havainnointien tuote, joka on aina epätäydellinen. Tutkimusta raportoidessa näytetään puheen lisäksi myös pysäytyskuvia ja tulevaisuudessa mahdollisesti myös esimerkiksi videoaineistoa. Sosiaali- ja ihmistieteessä litteroinnin tekeminen ei ole uusi asia ja siitä huolimatta aineistojen purkamiseen yhdistyvät metodologiset ja teoreettiset kysymykset sivutettiin pitkään pelkällä maininnalla, missä ei myöskään käsitelty tutkijan valintoja tai purkamisen perusteluja. (Nikander 2010, 363.)

Ennen analyysiä aineistoon tutustutaan ja sitä järjestetään sekä luokitellaan merkityskokonaisuuksiin (Laine 2010, 43). Vaiheet luovat pohjan aineiston analyttisen teemojen keskinäiselle vertailulle ja analyysiin pohjautuviin kokonaisuuksiin ja jopa teoreettisten mallien muodostumiselle. Aineiston löydökset ja niiden tulkitseminen mahdollistavat vertaamisen aikaisempiin tutkimustuloksiin. Tutkimusongelma ja kysymysten asettelu sekä tutkijan valitsema näkökulma muovaavat lähestymistapaa aineistoon. (Nikander 2010, 9.)

6.2 Selviytyminen asunnottomana arjessa

Kodittomuus Granfeltin (1998, 47) mukaan ymmärretään asunnottomuudessa yleensä laajempänä ilmiönä ja subjektiiviseen hyvinvointiin liittyväksi. Monet haastateltavat kokivat, että heillä ei ollut minkäänlaista suojaa missä viettää yönsä, osalla haasteltavilla oli monesti väliaikainen majoitus- tai suojapaikka. Ulkosalla nukkuminen oli haasteellista, koska on olemassa mahdollisuus, että tulee pahoinpidellyksi tai ryöstetyksi. Rapussa nukkuminen ja kellarissa yönsä viettäminen antoi kuitenkin suojan. Pelkona oli tulla huomatuksi ja ulosheitetyksi. Saari (2015, 22–24) toteaa, että asunnottomuus on huono-osaisuuden ytimessä. Asunnon tarpeesta vallitsee laaja yksimielisyys, että jokainen tarvitsee oman asunnon, koska jo pelkästään selviytyminen kylmässä ilmastossa vaatii lämmintä tilaa. Loppujen lopuksi huono-osaisten elämä tiivistyy asunnon ja asumisen ympärille. Monella ulkosalla nukkuminen puistonpenkillä oli arkea. Jotkut löysivät myös suojaa yön tunteina. Puistonpenkillä ja ulkosalla nukkumisessa on riskinsä tulla ryöstetyksi ja että nukkuminen on hyvin lyhytkestoista. Haastateltavilla oli omaisuutta, jota yrittivät varjella nukkuessaan, siinä aina onnistumatta. Granfelt (1998, 54) jaottelee asunnottomuuden kahteen

määritelmään, absoluuttiseksi ja suhteelliseksi. Tämä osio asunnottoman määrittelystä on absoluuttinen joka käsittää ne ihmiset jotka elävät metsässä, kadulla, rappukäytävissä ja yömajoissa.

” Mä nukuin puistonpenkillä ja mulla on kolme päivän aikana kaks kertaa viety mun muovipussi, miss oli röökkit ja kännykkä ja muut kovat esineet, ku ei viitti pitää taskus, kun kääntää kylkee. Siks mulla on vaihtunut numero ja mull on tämmönen räyskä enää jäljellä (kännykkä)” (H1)

”Mä oon nukkunu rapuissa, kellareissa puistonpenkillä. Joskus kun nukkuu puistonpenkillä niin jotku tulee kysyyn.. onko kaikki hyvin... Niinku.. kylää mutt on monta kertaa tullu herättään että onks kaikki hyvin.”(H4)

” ... oli kesäaikaa ja mä... mulla oli auto silloin. Olin autossa ja olin tuttujen luona... ja mä pärjään tuolla ulkona kyllä... mä nukuin teltassa ja oli 20 astetta pakkasta ulkona.”(H2)

Eräs haasteltava koki, että pakkasella teltassa nukkuessa voi osaksi kaivautua lumen suojaan, joka eristää. Ulkona nukkuminen oli haasteltavan selviytymisen mittari ja samalla vaihtoehto autossa nukkumiselle. Monet asunnottomat löysivät kellaripaikan tai luokkuja jossa viettivät öitä. Paikkana se antoi suojan pään päälle mutta ei varmuutta jatkuvuudesta ja pysyvyydestä yöllisestä majapaikasta. Ratkaisu kellaripaikasta ei ole välttämättä ole pitkäaikainen ja sohvan löytäminen oli toisen omaisuuteen kajoamista. Omaisuuteen kajoaminen kuten kännyköiden menettäminen toi asunnottomalle aina lisää huolenaihetta. Myöskään unen pituus vuorokaudessa jäi vähäiseksi, joka sinänsä vaikutti henkilöiden vireystilaan, sekä psyykkisen ja fyysiseen hyvinvointiin. Vaikka autossa nukkuminen antaa suojan se ei talvella anna lämpöä. Autossa nukkujalle se antoi kuitenkin tietyn suojan, jonka koki omaksi henkilökohtaiseksi alueeksi ja jota häneltä ei voisi ottaa pois. Auto oli aina paikka, jonne asunnoton kykeni suojattua esimerkiksi sateelta ja muilta uhkaavista tekijöistä. Tutkijan näkökulmasta auton merkitys asunnottomalle oli suuri ja se että kaikesta ei ole tarvinnut luopua. Auton merkitys asunnottomalle kertoi myös, että hänen tilansa asunnottomana ei ollut samalla tasolla, kun heillä joilla ei autoa ollut. Auton omistaminen oli tietty status ja oljenkorsi ja tavallaan tietoisuus, että hän ei ole vielä kaikkea menettänyt.

”Se oli hyvä mesta. Se on sellanen verkkokellari. Siellä oli sellanen sohva jonka mä laitoin niin että ...Mä otin sen kattolampun aina irti siitä kohdin ja se oli ihan pimeenä, niin ettei mua huomattais.... Mä oli siellä ihan hiljaa mutta yks kerta tässä tuli yks rouva ficken (taskulamppu) kans ja mä sanoin että ” Anteeks, anteeks. Mä lähen tästä meneen”. Se (rouva) sanoi ei,ei.. Ei tarvi. Mutt sitte se meni koko talon tietoon... niin mä sain lähtee. Se oli hyvä kun siellä oli sohva.” (H1)

”Mulla on ollu vaan luukkuja missä mä oon ollu”(H1)

”...missä milloinkin ja...kavereiden nurkissa, rappukäytävissä välillä ja... se on ihan hirveetä, ... kun joutu koko ajan miettimään että missä sä...kato seuraavan yön... hirveen väsyny koko ajan, ja mietit koko ajan mihin säs pääset yöksi ja missä säs peseydyt ja... Sit ku oli noit vaatteit eri kavereiden luona ja joutu niitä aina hakeen... vaatteita sieltä täältä, ympäri Helsinkiä ”(H3)

Epätietoisuus seuraavasta yöpaikasta oli monelle arkea. Hankalaa oli saada etukäteen tietoa missä seuraavan yön nukkuisi. Äärimmäinen epätietoisuus seuraavasta levon paikasta oli stressaavaa ja ihmisen perustarpeiden tyydyttäminen jäi usein vaillinaiseksi. Seuraavasta yön olinpaikasta oli jatkuvasti mielessä. Monet pitivät talven kylmyyttä pelottavan vuodenaikana, johon asunnottomilla ei ollut valmiita ratkaisuja, miten siihen suhtautuisivat. Talvi ja kylmyys tuovat erityisen haasteen asunnottomille, joka kuormittaa myös asunnottoman terveyttä. Haastateltavat elivät päivän kerrallaan ja jotkut kokivat, että ei ajattele etukäteen asioita vaan ottaa päivän vastaan sellaisenaan, kun se tulee. Vaikutti siltä, että kaikki eivät olleet valmistuneet siihen, miten selviytyy seuraavasta talvesta. Eräänlainen periksiantamattomuus ja rutinoituneet päiväohjelmat toivat kuitenkin turvaa asunnottomille. Havainnoinnin yhteydessä huomasin, että moni tuli ”*olohuoneeseen*” juomaan aamun ensimmäiset kahvit ja syömään leipää. Vaikutti että monella ”*olohuoneen*” kävijöille oli tieto siitä missä esimerkiksi tarjottiin ilmainen lounas tai mistä oli mahdollisuus hakea ilmaisia elintarvikkeita. ”*Olohuoneessa*” jaettiin asunnottomien kesken tietoa ilmaista ruokapaikoista ja elintarvikkeista ja asunnottomat kehottivat ja kannustivat toisia

käyttämään tilaisuutta hyväkseen. ”*Olohuoneessa*” kaikki olivat samanvertaisia ja heitä yhdisti monia asia, joista yksi oli selviytymien.

”En tiedä missä nukun seuraavan talven. En ajattele sitä vielä. Päivä kerrallaan.”(H7)

”Se on niin rankaa olla asunnoton. Varsinkin talvella olla asunnoton on kauheeta, voi vitsi... Ei sitä voi edes selittää jos ei oo itse kokenu. Jokainen voi vaan kuvitella sen. Helsingis ei oo hirveesti paikkoja missä on ilmainen ruoka. Ruoka on asunnottomalle hirveen tärkeitä. Pienet asiat korostuu silloin kun on asunnoton.”(H3)

Raitiovaunussa ja junassa nukkuminen antoi mahdollisuuden hetkelliseen lepoon. Tähän tilaisuuteen tartuttiin ja haastateltava kertoi, että monet kuskit antoivat nukkua ja tulivat monesti kertomaan, että määränpäähän ollaan tultu. Vaikuttaa että kuljettajat osasivat nähdä asunnottoman tilanteen ja mahdollistivat sen, että asunnoton sai matkustaa hetken matkaa antaen samalla tilaisuuden hetkelliseen lepoon. Asunnottomista osa oli kekseliäitä, kun hakivat ratkaisuja, miten ja missä voisivat silmänsä ummistaa ja levätä. Eri asemien aukioloajat olivat asunnottomilla tiedoilla, joita käyttivät suojan hakuun, varsinkin talvisaikaan. Kokemus kylmyydestä oli asunnottomille äärimäisen raskas kokemus. Seuraavassa katkelmassa kuvataan paikkoja, jossa asunnottomat saivat hetken nukahtaa ollessaan ulkosalla:

”Noh... mä nukun kahdesta kolmeen tuntiin vuorokaudessa...oon mä ratikoissakin nukkunut ja junissa... Kyllä ne herättää... että nyt oot sitte perillä että... sillei.. Oon mä saanu joskus nukkua ihan rauhassaki vaikka meen pummilla. Kerran ratikalla suhasin tosta ja nukuin siinä kaks tuntii... eikä kuskikaan tullu herättämään. Mä vaan heräsin ja .. sitä ollaan ny sitt tässä ... ja katoin kelloo... kaks tuntii meni.”(H4)

Seuraavaksi avaan asunnottomien kokemuksia kaverin luona asumisesta. Kavereiden luona asuminen oli melko tavallista tutkimukseen osallistujien kesken.

”Öitä mä olin paljon kavereiden luona mutta olin kyllä kellareissa, ja rapuissa ... mutt en niin paljon. Enimmäkseen mä oli kavereiden luona yötä. Mutta kyllä mun elämään kuului rappussa nukkuttuja öitä. Tiedäks..mä en edes musita missä mä oon syöny...siis tosiaan... Mä en niin kun vaan muista. Se oli vaan sellasta hengailuu.. No joo.. Me oltiin Malmilla yhes baaris aika paljon ja siihen aikaan tuli juotua aika paljon. Mä en tajua edes miten siitä on selvinny. Aamulla heräs jostain ja sitten niin, ja lähti siitä ulos ja .. Ja yleensä oli joku toinenkin asunnoton sillee jonka kans pyöri... Ja sillei ei tarvinnu niin ku yksin liikkua. ”Asuin kavereitten nurkissa” (H5)

”Kavereitten luona ylipäässä. Noita asuntoloita on aika paljon mutta ... ne on erittäin paljon niin ku... Ja sen takia mä en ite halu mitään asuntolapaikkaa. Niissä on se retkahdusriski niin suuri.. sen takia mä en hakeudu niihin..” (H6)

”Noh.. välillä kavereilla ja välillä kadulla, lähinnä. Ja sitt kun mä oon kavereiden luona yötä tai kaks niin tulee sellanen filis että en mä pysty toisten nurkis oleen. Alkaa niin kuin ahdistaa.”(H4)

”Joo se oli sellasta että miettimistä mihin meet yöks ellei sitä sitten saanu majaan jonkun luona pidempään. Käytännössä ... se oli sitä että joutu miettiin mihin menis ja mitä tekee Sitt mä asuin puolitoista vuotta kavereitten nurkissa... kun tää asunnottomuus on niin vaikee juttu että näitä asuntoja on mitä on.. No ensinnäkin niin... hygieniasta ylläpitäminen oli vaikeeta ... ja sitt sä jouduit raijaamaan koko ajan tavaraa mukana... niinku perussettiä.. Ja että missä sä voit seuraavn yön yöpyä tai että missäsä pääset seuraavan kerran peseytymään. Ja sekin että missä sä aat pestä vaatteet... Syömiset ja kaikki...” (H8)

Haastateltavat kertoivat, kuinka he saivat olla kavereiden luona yötä. Kavereiden luona yöpyminen on suoja, joka tilanteena on väliaikainen. Kavereiden luona asuminen ja yöpyminen koettiin vaivalloiseksi ja toiselle taakaksi olemista. Kavereiden luona väliaikainen asuminen koettiin enemmän oleilemiseksi, kun omassa kodissa se olisi ollut kotoutumista, paikka jossa itsenäisesti päättää tekemisestään. Kavereiden asunnossa

oleillaan aina asunnon haltijan luvalla, joka on vastuussa asunnosta. Haastateltava kertoi, kuinka hän oli menettänyt asunnon juuri toisten epäkunnioittavan käyttäytymisten takia. Asunnon menettäminen toisten huonon käyttäytymisen takia on haastateltavan mielestä hyvin tavanomaista, johon voi liittyä esimerkiksi päihteiden käyttö ja riitatilanteet, jotka eivät ole hallittavissa. Monet haastateltavat olivat sitä mieltä, että seuraavan mahdollisen asunnon saamisen yhteydessä he asettavat vierailleen ja kavereilleen rajat oleskella asunnossa. Haastateltaville oman asunnon saanti osoittautui niin tärkeäksi, että he eivät ikinä olisi enää valmiita luopumaan omasta kodistaan. Oman kodin merkitys vahvistui haastateltavilla sen jälkeen, kun olivat kertaalleen asuntonsa menettäneet.

Vaatteiden säilyttäminen kavereiden luona oli hyväksyttävää. Tärkeäksi koitui tieto, että heillä oli varastoituneena omia tavaroita ja vaatteita jossain, jossa asunnottomana voi tarvittaessa käydä niitä hakemassa. Monet kertoivat, että asunnottomana ostavat tai saavat lahjotuksena vaatteita, joka mahdollistaa sen, että pesumahdollisuuden puuttuessa, eivät tarvitse kulkea huonoissa vaateissa. Toiset kokivat juuri hygieniasta huolehtimisen vaikeuden asunnottomana erittäin haasteellisenä. ”Perussetin” mukana kantaminen oli samalla haasteellista, mutta välttämätöntä. Tilaisuuden tullen asunnottomalla oli tarvittavat tavarat mukana, kun sai tilaisuuden pestä ja huolehtia omasta hygieniasta. Ulkona asumisen haasteista ei välttytty asunnottomilla. Seuraavaksi taivasalla nukkujan kokemus:

”No... nyt heinäkuussa tulee vuosi kun olen ollut Suomessa. Joo... mä oon ollu metsässä ja luonnossa aluksi ja sitten tuli...löysin yks vanha autotallin siellä ja .. Se oli ilman ovea, siellä oli vaan seinät, katto ja... Sitten olin siellä talvella ja oli sitten jo miinus 10 astetta ja sitten tuli niin kylmä että ... En kestänyt siellä enää olla. Sitten sain tämän Kalkkersin tietää. Se oli tammikuussa ... puolessa välissä tammikuuta. Sitten tuli ne hirveet pakkaset päälle... kaksikymmentä pakkasta... Joo... mä kävin täällä Vepassa syksylläkin sitte, niin päivän aikana, istuin aina täällä. Sitten tulin tänne aina yöksi... Kun ei ollut ovia siinä tallissa... kaikki kylmä tulee sisälle. Ei ollut kun katto ja raikas ilma. Vaikka laittaa peitto päälle niin kylmä tuli niin sisälle. Sain Kalkkerista makuupussin viime syksynä. Se on tosi hyvä. Mä sain myös synttäriksi teltan uskovaisilta ihmisiltä. On hyviä ihmisiä olemassa. Sain se kun olivat keränneet yhdessä rahaa ja ostaneet mulle teltan. Ei.. nyt mä oon nukkunut luonnossa vaan. Mun makuupussi ja telta on

säilössä, varastossa. Mä haluaisin mennä sinne Rastilan leirintäalueelle ja ottasin makuupussin ja teltan sinne mukaan mutta se hintataso on nyt noussut, että ei minulla ole varaa. .”(H7)

”Käyn täällä saares, ja Vepassa syömässä. Talvella jos ei pääse Kalkkersiin sisälle niin sitten vaan kuljeskellaan. Jos haluu sisälle Kalkkersiin, niin sitten pitää olla ennen kymmentä jonottamassa. Jos oot vähäkin myöhässä, se on täynnä. Se on vaan sitten voi, voi.”(H4)

Huoli siitä, että missä nukkuu seuraavana yön, näyttäytyi asunnottomilla hyvin selvästi. Haastateltava oli nukkunut lähes vuoden verran ulkona luonnossa. Hän antoi tutkijalle kuvan siitä, että se ei ole hänelle mikään ongelma ja että on hyväksynyt tilanteensa asua ulkona. Hänelle oli lahjoitettu makuupussi ja teltta suojamaan ulkona nukkumista. Hänellä oli tavoitteena saada asua teltassa, jossain turvallisessa paikassa, kuten leirintäalueella jossa on pesumahdollisuudet ja vartioitu alue. Tulottomana ja asunnottomana hänellä ei ollut kuitenkaan varaa leirintäaluemaksuihin. Ainoastaan kovat pakkaset ja kylmyys talvella, oli ohjannut hakeutumaan asunnottomana lämpimään suojaan. Suojaan hakeutuminen ja Kalkkersiin pääseminen oli mahdotonta ennustaa, koska talvella suojaan hakijoita on määrällisesti enemmän kuin mitä paikkoja oli tarjolla. Koskaan ei voinut olla varma, pääseekö sisätiloihin kylmyyttä pakoon. Vaihtoehtona oli kadulle meneminen eli ulkona oleminen. Monet haastateltavat kokivat talven vuodenaajoista pahimmaksi, joka toi kaikkien muiden ongelmien lisäksi asunnottomalle kohtuuttomia paineita löytää selviytymiskeinoja kylmistä öistä. Asunnottomuus on sosiaalisen syrjäytymisen ääripää ja joka kertoo hyvin kovasta todellisuudesta ja siitä todellisuudessa tulee vain selviytyä (Granfelt1998, 64).

6.3 Asumisen taito

Lehtonen ym. (2008,10) toteaa, että asunto ja sen saaminen kuuluvat ihmisen perusoikeuksiin. Elämänhallinnan puutteet voivat vaikeuttaa itsenäistä asumista ja selviytymistä. Asumiseen kohdistuvat eivät synny tyhjiössä, vaan monesti niihin liittyy muita ongelmia jotka saattavat syntyä yllätyvissä elämäntilanteissa. Asumiseen liittyy myös asumisen taito. Haastateltava koki ahdistavaksi palata kotiin, jossa hänellä mahdollisia laskuja joita ei kykenisi hoitamaan,

olisi ollut vastassa. Se kuinka tärkeä asunto haastateltavalle oli, ilmeni esimerkiksi siinä, kun haastateltava mainitsi, että hänen omiin tavaroihinsa oli kajottu hänen tietämättään.

”... tota niin niin.. Mä en siis käyny himassa neljään viiteen kuukauteen ku mä en halunnu lukee niit posteja.. ku mä sitt meen himaan niin ... ja sitt mä aukasen oven, niin sielt on kaikki viety sielt mun kämpästä. Ainut mitä ne ei oo vieny, oli sälekaihtimet. Siis kaikki vaatteet, telkkarit , sohvat, matot, laput. Ihan kaiken” (3)

”Mulla on ollut sellanen huono juttu ku... oon ollu parisuhteessa ja sit ku mä tuun linnasta siviiliin, niin mä meen tänn leidin luo. Mulla on aina ollu kokematta se omakoti.. ja se kuinka se rakennetaan. Sitä mukaan se arvostuskin on erillainen.. silleen. Mä oon aina menny valmiiseen himaan...ja mä en oo tajunnu sitä..mutta nyt kun oon ruvennu puhuun siitä.”(H1)

Oman kodin menettäminen tuli todelliseksi vasta kun haastateltava huomasi tavaroiden hävinneen asunnostaan. Kokemuksen puute siitä mitä velvollisuuksia asunnosta on, oli havaittavissa haastattelijan tavasta tuoda asia esille. Asunnon menettämisen yhteydessä loukkaavana haastateltava koki sen, kuinka hänen omaisuuttaan oli hävitetty ja että niihin oli kajottu. Tavaroiden menettäminen oli hyvin vaikeaa ymmärtää, jonka koki suurena arvon menetyksenä. Vankilassa omassa sellissä harjoitellaan oman alueen haltuunottoa, joka näkyy seuraavassa sitaatissa.

”Linnassa ollaan paljon yksin...se on sellanen minimaailma. Siellä on omat asiat, josta huolehditaan... Omat harrastushommat ja siivotaan selliä. Se on sellanen minimaailma...ja siinä on tietylynlaiset vastuut. Se laatu parantuu kun sä käyttäydyt hyvin... Ja sitten ku vaikka käyt kurssii tai jotain. Se on sama homma kun hoitais vuokran... siellä pitää hoitaa toisia asioita sillai.. Ja sen takia mä luulen että se itsenäisyysvaihe täällä siviilissä tuottaa ongelmaa että mä en oo ikinä nähnyt vuokralappua tai ... Miten se maksetaan se kämpä... mutt mutt... Se ei tuota ongelmii ... vaan se on niin...uutta. Se jotain sellasta mitä ei oo ikinä kokenut ei semmosta rationaalista kokemusta ett... pelottaa...joku siinä on että haluais ottaa sitä askelta vaan haluais mennä valmiiseen. Mutt nyt on tilanne se, että mä halun sen oman... Mä

tiedän kuminkin ett mua saa taiku mä alan siinä asumaan mä alan diggaan sitä. Sieltä tulee sellasii juttui mitä ei oo kokenu ennen, ja ja ..ne kiinnittää enemmän siihen...asunnon pysyvyyteen ja siitä siihen vastuunkantoon” (H1)

Kodin perustaminen ja olla yksin vastuussa asunnosta sekä omasta kodista, herätti ajatuksia haasteltavalla, joka näki toistuvat palaamiset samoihin tapoihin olevan helppoa elämää, missä vastuunottamisesta ei tarvinnut huolehtia. Vankilassa ollessaan haastateltava koki hoitavansa sellinsä hyvin ja ottavan vastuun omasta tilasta. Siviilissä asunnon saantiin ja kodin perustamiseen liittyi erityisen suuria haasteita. Tähän vaikutti olennaisesti kokemattomuus ottaa vastuu ensimmäisestä omasta asunnosta ja siihen liittyvistä velvollisuuksista. Vankilassa ei ollut velvollisuuksia hoitaa viranomaisten kanssa asuntoon kohdistuvissa asioissa. Vapauduttuaan vankilasta haastateltavalla oli suuri työ löytää asunto. Asuntoon liittyvät asioiden hoitamiset koettiin pelottavana ja haasteltava olisi mieluummin halunnut palata tuttuihin käytösmalleihin. Kuitenkin haasteena oma kodin rakentaminen koettiin välttämättömäksi, joka olisi kasvamista ja itsenäistymistä huolehtia omasta kodista.

”..tarvitaan tukea kun on pitkään ollu asunnoton. Just tällasta vertaistukea ja siinä rinnalla kulkijaa tarvitaan kun kaikki ei osaa asua yksin...siihen pitää oppia”(H2)

”Se oli hirvee rumba kun kerran oli menettänyt kämpän niin .. Kukaan ei tuu missään sua vastaan. Mä sain sitt kämpän tuolta Rukkilasta mutt mä en pystynyt olemaan siellä. .”(H3)

Pitkään asunnottomana olleena moni kaipaisi tukea asioiden järjestelyssä ja rinnalla kulkijaa. Asunnon saannin yhteydessä monet taidot asioiden hoidossa saattaa olla hukassa ja silloin vertaistukihenkilö, joka on kokenut saman asunnottomuuden ja kulkenut samaa polkua, voisi olla tueksi asunnon ja kodin rakentamisessa. Haastateltavat kokivat pitkän asunnottomana olleena, että kokevat yksinäisyyttä koska olivat niin kauan joutuneet huolehtimaan itsestään. Eräs kertoi nuoruusvuosina olleensa aina sisaruksien kanssa ja koki sen turvalliseksi ympäristöksi. Toinen haastateltava koki, että pitkään eri lastenkodissa kiertäneenä olivat muokanneet häntä ihmisenä sen kaltaiseksi, että halusi mahdollisesti jatkaa kadulla kulkemista, mutta yöpyisi omassa asunnossa. Yksin asuminen ei ole kaikille

helppoa ja ratkaisuna oman asunnon löytäminen ei olisi välttämättä se oikea valinta asuinmuodoista.

”Se on hyvä kysymys.. Sitä mä oon tässä pohdiskellu.. Onko minusta siihen.. mutta ku .. sehän vaatii.. se vie aikansa tietenkkin...

Koska siitä on aikaa kun mä oon viimeks .. kun mulla on ollu asunto...

Sitä mä oon pähkäilly että meneeks se siihen että siihen niin että mä käyn van nukkumassa ja muuten mä pyörin tuolla kadulla. Niin ku..viidyks mä siellä”(H4).

”Yksin... Mä en osaa olla yksin. Mulla on koko elämän ollu sisarukset ympärillä ja mä en oo koskaan ollu yksin.” (H6)

Kyky asua yksin ei ole kaikille itsestään selvää, johon tulisi kiinnittää myös huomiota, silloin asunnottomuus on jatkunut pitkään. Yhteisöt, missä yksilö on asunnottomana viettänyt aikaa, ovat tuoneet oman turvaverkon. Siitä luopuminen on oma prosessinsa ja siihen asunnon saaja tarvitsisi erittäin paljon tukea ymmärtämään uutta tilannetta. Tässä voidaan havaita, että sosiaalinen tuki on monelle hyvin tärkeää. Missä muodossa se ilmenee kunkin kohdalla, on yksilön oma kokemus.

6.4 Sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys korostuvat asunnottomuudessa. Moni kokee sosiaalisten suhteiden olevan lähtökohtaisesti solmittu ydinperheessä ja ympäröivästä maailmasta. Väistämättä asunnottomuuteen liittyy usein muita sosiaalisia ongelmia, jotka vaikuttavat negatiivisesti sosiaalisiin suhteisiin. Kuitenkin sosiaaliset suhteet ovat kantavia, mutta asunnottomana ja moniongelmaisena ne saattavat muuttaa muotoaan ja sosiaaliset suhteet rakentuvat enemmän niistä ihmisistä, jotka sen hetkisessä elämänvaiheessa koetaan tärkeäksi.

” Mulla on läheinen suhde isään. Mun isälle kävi niin, kun mun mutsi heitti luut kuppiin niin kolme vuotta sitten ja faija dementoi samlla. Mutt jotenki

mutsi oli mulle tärke ihminen ja se ikinä kääntäny selkää vaikka lehdet kirjotti paljon just näistä... Ne tota. Sitt ku mutsi delas niin ei jääny mitään sanottavaa. Mä ..me kerrottiin kuinka tärkeit me ollaan. Mulla on siis kaks lasta, täydelliset tyttö ja poika.. meillä on oikeen hyvät välit.. ja mä oon yhteydes niihin” (H1)

”.. mä oon hänen työpari. Ja kolme vuotta mä oon sen kans nyt tehny töitä. Hän on hyvin tärkeä, veli ja ystävä.. ”(H1)

”Mulla on äiti ja isä . Mulla on sisaruksia ja nykyään se suhde on aika hyvä. Mulla oli kyll vähä toss noin... mä en nähny faijaakaan viiteen vuoteen” (H3)

”Ei oo enää ku isä ja äiti ja .. isovelji ja kaks pikkuveljee... Ennen oltiin faijan kans hyvissä väleissä ja soiteltiin puolin ja toisin ja tota.. Se on vaan .. se yleensä vaan ku .. sen takii mä en oo soitellu sille koska .. kyllä se tietää mun tilanteen.. Se on se .. ku harvoin sieltä tulee mitään positiivista ... sieltä tulee sitä paskaa ja mä en oikeesti jaksa sitä kuunnella. Emmä, emmä jaksa sitä . Se on parempi ku mä en pidä yhteyttä siihen. Se kuulostaa aika tyllytä ... Sosiaalinen verkosto koostuu paljonki vertaistukiryhmään osallistuvista ihmisistä, kahdesta kaverista.. mitkä niin kun oikeesti on ... tai mitä mä pidän hyvinä ystävinä. Ja sitten yks lapsuuden kaveri.. ja yks tuolta ikäkeskuksesta jonka mä oon tuntenu kohta noin viistoista vuotta.”(H4)

”Mun pereheeseen kuuluu ... äiti... meitä on kuus lasta ja tota noin.. Sitten on niin ku kolmetoista lastenlasta ... Mulla on yks tytär, kahdeksantoista vuotias. Mulla on ollut erittäin hyvä tukiverkosto. Mun äiti on hyvä... että mä saan olla hänen luona... ja siellä on mun sisko joka on -89 vuonna syntynyt joka asuu vielä äidin kanssa ja.. Ja äiti on -53 syntynyt, lähes .. yli 60vuotias nyt. Mä on hänen paras poika vaikka äiti ei ikinä pysty sitä sanomaan..” (H6)

Monet haastateltavat kertoivat, että vanhemmat ovat tukeneet heitä, ja että vanhemmat niitä, joita he arvostivat ja kunnioittivat. Vaikka toinen vanhemmista oli menehtynyt, oli siitä jäänyt haastateltavalle esikuva hyvästä parisuhteesta ja malli millaisena itse haluaisi joskus olla vanhempana ja puolisona. Tämä kertoo, että vanhemmat ovat kyenneet näyttämään mallia hyvästä ydinperheestä ja avioliitosta, jota haluaa myös itse tavoitella. Mutta

haastateltavilla oli myös suhde lapsiinsa, jotka koettiin olevan tärkeitä ja joihin haluttiin pitää yhteyttä ja luoda hyviä pysyviä suhteita. Näin koettiin myös sisarusten kohdilla, joihin suurimmalla osalla oli melko hyvä suhde. Eräs haastateltava koki jatkuvat negatiiviset palautteet vanhemmalta syyksi olla etäämmällä heidän elämästään ja että yhteydenpito oli satunnaista. Kuitenkin sosiaalinen verkosto koostui henkilöistä, joita tapasivat päivittäin ja moni nosti esiin vertaistuen eli ”*olohuoneen*”. Havainnoinnin perusteella voidaan todeta, että tietynlainen yhteisöllisyys ”*olohuoneessa*” oli kantavaa ja siellä sosiaalisten suhteiden takana ei ollut yksipuolista hyödyn tavoittelua, vaan siellä kukin antoi tilaa niille, jotka pöydän ympärillä istuivat ja uusille kävijöille annettiin tilaa juoda kahvia ja syödä. Eräänlainen tasavertaisuus oli havaittavissa asunnottomien kesken. Asiakkuus vertaistuessa rakentuu siitä, millaisia tarpeita asiakkaalla kulloinkin on. Tasavertaisessa asemassa löytyy usein dialogi, jolla voidaan saavuttaa asiakkaiden välinen yhteys. (Hyväri 2005, 220.)

”Minä soitan ja kysyn miten heillä menee ja kyselen ... mitä kuuluu. Mulla oli välit vähän irralliset tyttäriin ennen... Isä ja äiti kuolleet eikä minulla ole sisaruksia. Olen ainut lapsi. Mulla on tyttären tytär nyt täällä Suomessa ja minä olen isoisä nyt ja .. Tyttären tytär on puoli vuotias. ... No tietysti tämä Vepa ja Kalkkersin porukka” (H7)

”Isä tuki mua silloin. Mulla ei oo oikeista sisaruksia... ja sitt mun isovelji on mua niin paljon vanhempi ... ja biologinen äiti lopetti yhteydenpidon, kun mä olin viistoista. Nyt vasta muutama vuosi sitten me ollan oltu yhteydessä uudestaan” (H8)

”Joo... mun sosiaaliseen verkostoon... Mulla ei tosiaan ollu ketään. Oikeastaan tästä asunnottomuudesta on ollut se hyöty että mä oon tavannu ihmisiä...ja ollu ystäviä. Noh.. ne on näissä piireissä missä muutkin asunnottomat on eli... vertaistukiryhmissä, Vepassa..”(H5)

” Noh, se koostuu hyvin paljon naispuolisiin. Näilläkin kulmilla on aika paljon tuttuja, tässä ihan lähellä... mulla on yks poika. Ja mulla on ihan hyvä suhde poikaan.”(H2)

Osalla haastatteluun osallistujalla oli etäisemmät suhteet vanhempiin ja lapsiin, kun toisilla saattoivat vanhemmat olla jo menehtyneet tai heidän yhteydenpitoon on vaikuttanut biologisen vanhemman yhteydenpidon vaikeus. Eräs haasteltava kertoi, että lapsen asuessa toisella paikkakunnalla, etäisyys vaikutti yhteydenpitoon. Haasteltavat olivat löytäneet ystäviä myös vertaisistaan jotka ovat tai olleet samassa elämäntilanteessa. Monesti vertaistuesta löydetty ystävyys oli auttanut henkilöitä selviytymään ja jonka pohjalta monet olivat solmineet pitempiaikaisempia ystävyys-suhteita. Monet kokivat, että vertaistuen merkitys nousi suureksi asunnottomuudessa. Vertaistukeen perustava auttaminen on ihmisten keskinäinen arkinen kohtaaminen (Hyväri, 2005, 214). Sosiaalisen pääoman analyyseissa keskeinen osatekijä on luottamus. Luottamus syntyy sosiaalisen toiminnan ja verkostojen kautta ja kantaa eri elämäntilanteissa. Kuitenkaan luottamus ei sulje pois erimielisyyttä tai erilaisuutta jotka vahvistavat loppupeleissä luottamuksen rakentumista (Pohjola 2001, 198–199.)

6.5 Päähteet asunnottomuuden taustalla

Päihteiden merkitys asunnottomuudessa ilmeni lähes kaikilla. Monet kertoivat, että päihteet olivat olleet mukana heidän elämässään sekä ennen että jälkeen asunnottomuuden. Näissä seuraavissa sitaateissa ilmene päihteiden käytön alkaminen.

”...mä oli 14 v kun join ensimmäisen humalan. Sitä ennen mä oli arka, änkyttävä, ujo kotiaikoja noudattava, isän mopoa ajava pikkupoika joka ei uskaltanu edes tyttöil puhuu, mä olin hirveen ahdistunut. Sitt mä dokasin kaverin kans vodkaa puolkkii ja se oli lääke kaikkiin. Sen jälkeen mä halusin joka päivä juoda” (H1)

”Mä alkoholisoitin siihen kohtaan...sitten kun oltiin köyhiä niin sitä prenkkuu piti kuitenkin saada ja kaikenlaista. Jouduin sitt linnaan.. niin mä aloin tekeen noit torppaushommia, perin velkoja parikymmentä vuotta. (H1)

” Armeijan jälkeen mä sitt rupesin käyttään, ja eikä ihmisen pää kestä vetää vuotta putkeen joka päivä kamaa.. Se on hetken hauskaa ja sitt tulee vaan seinä vastaan ja mulla kävi niin että mulla lähti kaikki sitt...Loppujen

lopuksi. Mutt kyll mä voin sanoo sen, että mulla oli toss,, siis amfetamiinia, kokaiinia ja näitä kuviois”(H3)

” Mä oon käyttäny vaan alkoholia siitä ku mä täytin kahdeksantoista, siitä se lähti. Sitten pitää liikkuu mahdollisimman paljon niin ku että pysyy lämpimänä. ...tää asunnottomuus. Mä käytin kyllä alkoholia jo ennen, silloin mulla oli asunto. Se on mulla se pääongelma, tuo alkoholi. ... mä oon kiitollinen siitä että mä en oo sotkeutunut mihinkään huumeisiin. Mä en halua siihen maailmaan... Ihme että mäkin oon vielä hengissä kun vetää selasii kuurii...”(H4)

”Siis mä alotin jo ... Se oikeestaan alkoi jo siitä kun mä olin 11 vuotias ja mä aloin imppaamaan ja sen jälkeen tuli nää alkoholi ja kannabis, vauhtia, lsd.”(H5)

”Joo, kyllä olin. Ihan joka päivä. Se oli ihan selvää että joka päivä sitä haki jotain päiheitä. Ei sitä tilannetta niin mu kestäny millään selvin päin.. Ja niinku hengailta nyt tuolla ilman asuntoo .. Ei kyllä se oli niin että se päivä vaan piti saada kulumaan ja siihen kuulu päihteiden käyttö. Siihen aikaan eli aika huoletonta elämää..”(H5)

”Mä oon 38 vuotias nytte ja mä alotin varmaan... Mä aloitin amfetamiinin ennen pilvenpolttoo. Pilvenpolton mä aloitin niinku... intissä, niinku. Ja intin lopetin -98 ja sen jälkeen en oo osatnu grammaakaan. Mä oon aloittanut päihteiden käytön ennen armeijaa mutta lopetin päihteiden käytön armeijan ajaksi... Kyllä se amfetamiii niinku ottanut eniten ja heroiniä on joskus tullu käytettyä... Ennen korvaushoitoo käytin heroiniä noin kolme vuotta tai jotain... ”(H6)

”Mulla on yläasteen aikaan jo aineet kuvioihin... sit mä yritin niinku...silloin oli eri asteista käyttöä että rankempaa ja sit.. niinku vähäisempää. Mutta pääsääntöisesti se oli sillee ett ... Se alkoi kunnolla sitt asunnottomuuden aikoihin. Siitä kolmetoista vuotiaasta lähtien oon niin käyttänyt... päihteet tuli kuvioihin sitten ne kovemmat siinä asunnottomuuden aikoihin. Kyllä mä

teini-ikäisenä jo kokeilin amfetamiinia ja heroiniä. ”En käyttänyt mitään muuta päihteitä ku alkoholia. Se oli sellaista aikaa että mä yritin pitää sen siinä... Mutta tietysti se lähti sitt lapasesta kun joutuu kadulle. Kun se kierre sit tuli, niin tuli sellanen fiilis että ”hällä väliä”(H8)

Päihteiden aloittamisajankohdat vaihtelivat mutta havaittavissa on, että päihteet ovat kuuluneet monella jo hyvin varhaisessa vaiheessa elämää, ehkä jo nuoruudessa. Se milloin päihdeongelma muuttui todelliseksi ongelmaksi, monet kuvaavat jotain tapahtumaa tai kriisiä, jossa ovat alkaneet käyttää päihteitä enemmän. Niitä oli asunnon menetys, asunnottomuus, mutta myös nuoruudessa koettu ujous ja arkuus. Haastateltavista eräs kertoo että on pitäytynyt aina vaan alkoholissa, eikä ole koskaan siirtynyt huumaaviin aineisiin. Havainnoin erinäistä ylpeyttä siitä, että elämään ei ole kuulunut muuta, kun alkoholi. Sekaantuminen huumeisiin olisi ollut syvemmälle ongelmaan joutumista. Granfelt (1998, 144–145) toteaa, että kukaan ei tahallaan ole julma omalle keholleen. Siihen liittyy pakonomainen toiminta, jolla saadaan ahdistus taka-alalle. Tämänkaltainen elämän saa päihderiippuvaisen entistä enemmän tilanteeseen, jossa ulostie on kapeutunut ja siitä ulostuleminen on entistä vaikeampaa. Päihteet ovat monelle ainut selviytymiskeino, koska sen taakse on helppo paeta ja päihteiden tarkoitus on suojata joltain pahalta. Humala voi suojata ulkoa ja sisältä tulevilta uhkilta. Tässä tapauksessa se voisi olla kyse esimerkiksi asunnottomuuden ahdingosta.

6.6 Asunnottomien päivärutiinit

Monet kokivat Vailla vakinaista asuntoa ry:n Vepassa käymiset hyvin turvalliseksi. Siitä huolimatta elämänhallinta oli monella kateissa. Seuraavassa sitaatissa voidaan todeta, että asunnottomuus ei ole pelkkää humalan hakua, vaan siihen liittyy monia valintoja.

”Mä käyn Vepassa, Vihrees keitaas ja nyt enimmäkseen ollu Vihrees keitaas, aamu kahdeksasta kahteen .. tota.. Sitten kun se menee kiinni mä meen vaan kadulle pyöriin. Siellä mä pyöri ja tota... Joskus mä pummin rahaa, joskus en pummi. Se vähän riippuu. Tapan aikaa, suomeks... Tapaan yleensä niitä juoppokavereita... ja jos niillä on huikkaa niin...sitte.. Ja joskus mä sanon ei. Kyllä.... Mä lähiaikoina on pystynyt sanoon ei koska tää ei oo enää hauskaa.

Nyt mä halun laittaa elämän niin kun raitelleen... Se motivaatio oli nyt vähä semmonen...se oli päin prinkkalaa.

Mulle tuolla Vihrees keitaas.. tuo... kuka se nyt oli.. ehdotti mee saareen...

Mä olin alus ihan promona kun mä tulin tänne viime perjantaina...

Ensimmäisenä yönä mä nukuin kuustoista tuntia. Ei tuolla puistonpenkillä paljon nukuta, ei.”(H4)

Monelle kunnan yöunet olivat erittäin tervetullutta, koska unet joita asunnottomana joutuivat kokemaan, olivat hyvin lyhyitä yleensä ja usein hyvin epäsäännöllisiä. Univelkojen kertyminen on terveysriski ja kun asunnottomalla tulee tilaisuus nukkua, voi unen pituus olla pitkä. Nukkua levollisesti turvallisessa ympäristössä oli vaihtelua asunnottomalle, joka oli tervetullutta. Ulkona nukkuminen on jokaiselle haasteellista ja puistonpenkillä nukkuminen tuo siihen erityisen haasteen, johon liittyy ryöstetyksi tai väkivallan kohteeksi joutumista.

”Se oli jouluaattona kun katoit peiton alta tähtitaivasta ja.. Ja jouluaattona oli aika aurinkoinen päivä. Siellä Hurstin joulujuhlassa olin. Siellä oli aika mielenkiintoinen juhla. Siellä kaikki ihmiset oli aika tyytyväinen. Vaikka siellä oli aika onnettomia ihmisiä. Mitä ne onnettomia olevat. Heillä on katto päin päällä ja safka saa ilmaseksi ja.. kaikki sai syödä että vatsa täynnä ja sellaista.... Kävin kerran kalliokirkossa siellä Hämeentiellä, mutta siellä ei auttaneet minua” (H7).

”Joo....maahanmuuttajat ovat paremmassa asemassa kun minä..joka tullut Tallinnasta. Maahanmuuttajilla on kaikki asiat jo valmiina...paikat ja sillai. Mä oon käynyt ja oleillu Helsingin rautatieasemalla ja siellä saa olla ... Olen siellä neljä viis tuntii päivässä ja sitten mä tuun ratikalla tänne Vepaan” (H7)

Haastateltava muistelee jouluaattoja hyvin myönteiseen sävyyn ja sitä, miten oli saanut syödä ruokaa joulujuhlassa, missä osanottajia oli paljon. Hän kuvasi tilaisuutta hyvin avokätiseksi, koska jokaiselle riitti ruokaa. Jossain määrin haastateltava määrittelee selviytymistä ruuan kautta, koska sitä on päivittäin saatavilla. Haastateltavalla oli ajatus, että Suomessa ei nähdä nälkää ja että täällä on aina ruokaa tarjolla, vaikka on rahaton. Vaikka haastateltava itse asuu metsässä ympäri vuoden, hän ihmettelee, miksi ihmiset ovat onnettomia. Haastateltavan mielestä ne joilla oli asunto ja sai ruokaa syödäkseen, tulisivat olla tyytyväisiä ja onnellisia,

vaikka näkikin heidät enemmän onnettomina. Haastateltava kokee saavansa tarvittaessa apua ja eikä näe tilanteensa olevan kovin huono, vaikka metsässä asuukin. Toteaa kuitenkin olevansa eriarvoisessa asemassa muihin maahanmuuttajiin verrattuna, joille on paikka missä yöpyä ja oleilla. Ratkaisuna haastateltava on metsässä asumisen lisäksi oleillut esimerkiksi rautatieasemalla. Asunnottomilla oli tiedossa paikat pääkaupunkiseudulla, jossa voi oleilla tiettyinä aikoina vuorokaudesta.

”Pummaamalla rahaa, kerätä tölkkejä ja siinä se oikeastaan onkin. Kyllä se on niin ku sanotaan että se ..henkisesti helvetin raskasta. Sä et saa nukuttuu kunnolla ja sitt mitä sä syöt jos sulla on rahaa. Lähinnä rahat menee kurkusta alas, ei tietenkään aina, mutt ku nyt lähiaikoina mä niin ku ... mä oon päättänyt se että jos on rahaa niin laitan safkaan kun se että pistän kurkusta alas. Toss on tullu tissuteltua aika paljon ja tota ...loppupeleis se ei oo enää hauskaa. ”(H4)

Osa haastateltavat löysivät keinoja miten saada hiukan rahaa. Rahalla he ostivat ruokaa ja muita elintarvikkeita. Kokemus asunnottomana on hyvin raskasta ja kuluttavaa, joka vaikutti heihin psyykkisesti. Jatkuva juomisen tilalle eräs asunnoton on päättänyt laittaa tulevaisuudessa rahat ruokaan. Ruuan säilytys on hankalaa ja osa haastateltavat odottavat lähes kauppojen sulkemisaikoihin, jolloin ruuan voi saada hyvin edullisesti päiväksi kerrallaan. Haastateltavat kertoivat ostavansa tavallisesti eineksiä, joiden päivämäärä umpeutuu ja myyntiaika loppuu.

7 TUTKIMUSVASTAUKSET TEOREETTISESTA NÄKÖKULMASTA

7.1 Loputtomassa asuntojonossa

Haasteltavilla epä tietoisuus mahdollisesta asunnon saannista näkyi hyvin voimakkaasti ja lähes kaikilla oli asuntohakemus vireillä. Tosin varmuutta hakemuksen voimassa olemisesta ei ollut jokaisella. Vaikutti siltä, että haastateltavat olivat itsenäisesti hakeneet ja ylläpitäneet asuntohakemista, joka kertoo tutkijalle sen, että asunnon tarve on suuri ja päällimmäisenä tavoitteena. Haasteltavat kertoivat, että asunnon saaminen olisi ratkaiseva tekijä, joka vaikuttaisi merkittävästi omaan elämänhallintaan. Samalla oli kokemuksen kautta saatu tieto, että asuntojen saaminen ei ollut helppoa ja että asuntoa joutuu jonottamaan ja odottelemaan. Asuntojonossa olemisen pituus oli jokaisella tiedossa, joka kertoo, että asia on asunnottomalle erittäin tärkeä ja ajankohtainen josta asunnottomat pitävät lukua. Myös tietynlainen oman tilanteen esiintuominen asunnottomana pidettiin tärkeänä. Eri instanssit luovat eri yhteyksiä, jossa asiansa asunnottomana voi tuoda julki niin kuin haastateltava (1) esittää kommentissaan.

”Mä oon nyt hakemassa elämäni ensimmäistä asuntoa. Se on aika kiven takana. Mulle kävi sellanen flaksi että mä käyn lauantaisin kristillisessä NA ryhmässä, niin tota kaks viikkoo sitten lauantaina mä puhuin siellä...tästä mun tilanteesta ja että mä etin kämpppää ja kerroin että en jaksa mennä töihin kun on joutunut nukkuun puolella silmällä. Kun mä lopetin puheenvuoron niin yks vanhempi rouva kyynelisin silmin tuli ja sanoi että häntä kosketti mun tarina ja että hän sitoutuu ja hän lupaa hommata asunnon.” (H1)

”...nytkin mä oon kaks vuotta asunnottomana vuokrajonos”(H2)

”Pitää olla hiton sitkee. Ja ite olla painostamas koko ajan. Kyllä toisaaalt ymmärtää, kun asuntoja ei oo. Se on kylmä tosiasia. Se oma aktiivisuus auttaa kuitenkin aika paljon. Mun mielestä tänä päivänä on helpompaa saada asunto kun ennen vanhaa. On Vepa ja sitten tuo Vihree keidas toss.. josta saa apua kaikis vaikka asunnon etsimisessä ja hakemisessa.”(H2)

”Mä oon hakenu kaupungilta. Mä laitoin paperit jo ennen kun tulin Helsinkiin. Niinku vireille mutta niitä pitäis varmaan päivittää taas. Mä en oo varma on haku katkennu jo.. Kyllä ne kai katkennu on nyt jo . Mä en oo sata prosenttia satasannu siihen... .” (H6)

Monet kokivat juuri periksi antamattomuutta, yhtenä tapana oli olla luopumasta toivosta. Monet näkivät mahdollisuutena, että kolmannen sektorin toimijat kykenisivät auttamaan asunnotonta asunnon etsimisessä ja hakemisessa. Miten asunnon löytäisi ja miten muut olivat löytäneet asunnon, keskusteltiin ”*olohuoneessa*”. Monilla oli esimerkkejä siitä, minkä yhteyksien kautta muut olivat saaneet asunnon. Myös eri vertaistukiryhmiin ja hengellisiin yhteisöihin osallistuminen laajensi mahdollisuutta löytää asunto. Helne (1994, 40–41) toteaa että syrjäytymiskeskusteluissa esiintyi syrjäytymiskäsitteen tulkintana, että ihmisiä vaivasi epämääräinen pahanolotunne. Siitä voisi tulkita myös kokemus juurettomuudesta ja paikantamattomuudesta, eli missä kotini on.

” Asunnottomuus on tuonut iänikuisen juurettomuuden ja tota niin... ja ehkä sellasen tietynlaisen sellasen helpommin valittava reitti lähteen linnaan ja sellaseen ...” (H1)

Asunnon hakemisen yhteydessä asunnottomuudessa yleensä näkyy epätoivo, mutta samalla juurettomuus, koska asunnottomuuteen liittyy myös oman kodin rakentaminen. Granfelt (1998, 103) toteaa että koti on ”lähtevien laivojen satama” ja siitä kodista lähdetään matkalle ja sinne palataan. Kotiin ikävöidään myös kuitenkin sinne pääsemättä. Monet asunnon menettämiset ja asunnottomuus, sekä vankilassa olo oli tehnyt haasteltavaan juurettomuuden tunteen.

” ...oon ollu linnassa 23 vuotta. Mulla on aina ollu kokematta se oma koti.. ja se kuinka se rakennetaan. Linnassa ollaan paljon yksin...se on sellanen minimaailma. Siellä on omat asiat josta huolehditaan... ja siivotaan selliä. Se on sellanen minimaailma...ja siinä on tietylynlaiset vastuut.” (H1).

Haastateltavan kokemus omasta kodista oli muotoutunut hyvin pitkälle vankilassa olon aikana. Oma kotia ei ollut koskaan siviilissä kuitenkaan rakentanut. Oman asunnon kokemus on siten jäänyt kokematta. Siviiliin päästyään haastateltava oli viettänyt aikaa

yleensä kavereitten tai naisystävän luona. Vastuu omasta asunnosta ja sen rakentamisesta oli jäänyt kokonaan kokematta. Toistuvat tuomiot ja vankilakierre olivat vieneet haasteltavan elämästä lähes puolet ajasta.

Juurinen ym. (2008, 142) mukaan asunnottomat nimitetään ”kovaksi ytimeksi”, koska asunnottomuutta on vaikea hallita monimutkaisten ongelmien takia. Määrällisesti asunnottomia on aivan liikaa, joka kertoo vallitsevasta yhteiskunnan asuntopolitiikasta, talouspolitiikan tämän hetkisestä tilanteesta sekä voimistuneista oteista. Granfelt (1998, 49) toteaa että asunnottomuudessa ilmiönä on hyvin pitkälle kyse yhteiskunnan rakenteista, jolla on myös yhteys köyhyyteen, jonka ilmenemismuotona on juurikin asunnottomuus.

7.2 Apua asunnon hankintaan sosiaaliviranomaiselta

Mäntysaari (2005,115) mukaan suomalaisen yhteiskunnan syrjäytyneimpien ihmisten on erittäin vaikeaa saada sosiaalityön palveluita. Vaikka sosiaalityön tarkoitus on auttaa ja tukea syrjäytyneitä ja köyhiä ihmisiä. Uuden sosiaalihuoltolain astuttua voimaan 1.4.2015 on palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä kartoitettava asiakkaan palvelutarpeen tilanne. Arviointi tulee tehdä asiakkaan elämäntilanteen vaativassa laajuudessa (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, 66). Tämä jo pitää sisällään suuren vastuun syrjäytymisen uhassa olevista ihmisen auttamisesta sekä tilanteeseen puuttumisesta. Granfelt (1998, 79) toteaa että spatiaalinen erottelu, ääritilanteen paikattomuus ja syrjään työntäminen on syrjäytymisen olennainen aspekti.

”Olin sosiaalityöntekijän kanssa käymässä siellä ... se oli sellainen sosiaalikeskus tai jotain...Siellä on Kela ja kaikki yhdessä... Siellä on tällainen tarina vaan että ne sano että Suomessa tulee olla töissä vähintään vuoden ja maksaa veroa Suomessa että sä saat tukea Suomessa ja tällaista.. He olisivat antaneet ilmaisen matkalipun takas Viroon. Naurettavaa. Eivät mitään muuta. Veroa pitäisi maksaa Suomessa ensin ja sitten saisi oikeuden siihen... mikä se oli.. siihen... toimeentulotukeen.”(H7)

”Mä en kaipaa mitään muuta kun ruokaa ja asunnon...”(H3)

”...pyysin Kris työntekijän soitteleen tonne sossun virkailijalle, mulla on vuokratämpä asiaa. Mutta ne pitää satasten kovempaa vuokraa ku kattona on se 700 € ja ja ... se vuokranantaja pyytää 800 € ja se on problemaa. Nyt sitten yritetään neuvotella satasta pois. Sosiaalityömyönsi kahdenkuukauden vakuusmaksun ja lupas maksaa välitysmaksun ja tota niin.. ensimmäisen kuukauden vuokran. Mä en tiedä tuleeko se pelittämään näin, kumulla ei oo ennen kokemusta.....” (H1)

Tärkeä osa asunnottomuudessa on löytää edullinen asunto. Yhteys sosiaalityöntekijään toteutui sillä, että asunnottomalla oli jokin yhteyshenkilö, joka oli asunnottoman puolesta yhteydessä sosiaaliviranomaiseen. Vaikka monella on puhelin, ei heillä välttämättä ole puheaikaa, joka vaikeuttaa yhteydenpitoa sosiaaliviranomaisiin. Asunnottomalla on usein ongelmia lähestyä sosiaaliviranomaista. Sen takia monet tarvitsevat tukea ja vierellä kulkijaa hoitaessa ja järjestäessä asioitaan. Uutena asiana asunnon hankinta on epäilemättä hankalaa silloin kun puuttuu kokemus siitä prosessista, joka asunnon hankintaan liittyy. Raunio (2010, 49–50) toteaa, että ihmisten ollessa riippuvaisia ympäristöstä olevista järjestelmistä saavat he järjestelmien välisen vuorovaikutuksen kautta elämäntehtävien toteuttamiseksi tarvittavia resursseja. Tällöin sosiaalityöntekijän tehtäväksi on pitää huolta, että henkilö käyttää elämäntehtävään tarkoitettua voimavaroja. On luonnollista, että läheiset antavat tukea, neuvoa ja konkreettisia palveluja asunnottomille. Helne (2002,3) toteaa, että syrjäytyminen on sosiaalinen hajoaminen, joka eriytyy yhteiskunnasta ja jonka tulisi yhdistää takaisin yhteiskuntaan. Haatela (2015) on tutkimuksessa todennut, että erilaiset toimintamuodot korostavat, että on olemassa monenlaisia tapoja tehdä työtä asunnottomien kanssa. On vaan löydettävä yksilölle sopiva toimintamuoto (emt. 2015, 93.)

7.3 Syitä asunnottomuuteen

Monet haastateltavat olivat kokeneet elämäntilanteessa sen kaltaisia muutoksia ja valintoja, jotka ovat ratkaisevasti vaikuttaneet asunnottomuuteen. Haastateltavat olivat kokeneet elämässään esimerkiksi kriisin, eron tai työttömyyden. Ratkaisuina olivat monesti, että elää elämää vailla kiintopistettä omasta asunnosta, ehkä helppouden takia, tarvitsematta ottaa vastuuta omasta elämästä. Tämänkaltaisen vastuuttomuus johtaa usein kontrolliin ja siihen että joku tekijä pysäyttää, josta joudutaan maksamaan yhteiskunnalle. Ihmisellä tulee olla

tietyt tulot, jolla maksaa elämisensä ja jos niissä esiintyy puutteita, on ihmisellä elämänhallinnassa tiettyjä puutteita. Kuten eräällä haasteltavalla oli, että vällinneiden tilanteiden seurauksena luopui työssä käymisestä. Sen seurauksena vuokrat jäivät maksamatta ja asunnon menettäminen tuli todelliseksi. Kuitenkin tieto asunnon menettämisestä tuli yllätyksenä koska aikaisempaa kokemusta asunnon menettämisestä ei haastateltavalla ollut. Kainulainen, Saari ja Hämäläinen (2013, 69) toteaa että Suomessa on joukko ihmisiä, jolle asunnottomuus on muodostunut elämänmuodoksi, johon yhdistyy hyvin usein päihde- ja mielenterveysongelmat, kuin myös muut elämänhallinnalliset ongelmat. Granfelt (1998,78) mukaan suomalaisessa keskustelussa on näkemys siitä, että syrjäytymisen kohteeksi joudutaan, jossa ajaudutaan syrjäytymisen tilaan.

” Mä en oo koskaan kokenut että kukaan muu olis syyllinen mun asunnottomuuteen. Mä oon koko ajan tiedostanut sen että mä saan sen asunnon kun mä halun sen. Ihan saletti mulla olisi ollut asunto ajat sitten jos ... mutta mä en oo halunnut. Se on valinta kysymys. Tuolla kadulla on kivaa elää , helppo elää. Ja painaa tuolla vilkkuvas elämäs kun on niin tykääty... (H1)

” Naiset heittänyt mutt pihalle ja mua on huijattu... ku mä oon liian hyvän luontoonen. Vuokrat on silloin jäänyt maksamatta ... Mä oon juonu koko ikäni ja tota noin... Rahaan menot on menny muualle ku vuokraan.”(H2)

”Tota... mulla Savossa lähti asunto... ”(H6)

”..lähti siitä liikkeelle että mä asuin äidille alavuokralasiena ...meillä meni sukset vähä ristiin ja äiti vaan sano että... sun vuokrasuhde ei jatku” (H8)

”..siinä kävi sellanen juttu että kun mun työkuviot meni niin että mulla meni työnantajan kanssa sukset ristiin, me oltiin joka asiasta eri mieltä. Ja sitte tapahtu kaiken näköistä ja... tota.. Sitt mua ei kiinnostanut enää mikään. Mä en jaksansu maksaa vuokraa ja mä olin ihan loppu ku mä käytin huumeita aika paljon.... Mä menetin siis kaikki mun kämpästä. Se oli semmonen sokki ja semmonen kokemus että vieläkin... Kun mä meenin yöllä himaan siellä ei oo yhtään mitään niin sitten mä heitin kaikki ihan läskiks ”Mä en tienny etä mun

asunto vietäisiin maksamattomien vuokrien takia ja että kaikki mun tavarat vietiin. Mä en voinu tietää. Se oli mun eka kerta kun mulla oli asunto” (H3)

Myös eron yhteydessä jossa toinen jää asuntoon ja toinen lähtee yhteisestä asunnosta tuottaa asunnon löytymiselle omat haasteensa, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Monesti tehdään väliaikaisia ratkaisuja menemällä jonkun sukulaisten tai ystävien luo asumaan siksi aikaa, kun löytää asunnon. Asunnon haltijan vastuulla on, että vallitsevia sääntöjä noudatetaan asunnossa, jossa vierailijat voivat omilla teoillaan vaikuttaa siihen, että asunnon haltija joutuu hädetyksi asunnosta jossa vieraat ovat käyttäytyneet epäsopivasti ja häiriköineet taloyhtiössä asuvia. Asunnottomuuden syyt selvityksen mukaan oli asumiseen liittyvä häiritsevä elämä sekä maksamattomat vuokrat (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009). Aina ei asunnon haltijalla ole mahdollisuutta selittää mistä häiriökäyttäytyminen johtuu, vaan häiriökäyttäytymisen takia joutuu hädetyksi asunnostaan. Moniongelmaisten tilanteessa vuokranmaksu on monesti taipumus jäädä suorittamatta, koska muut pakottavat tarpeet menevät edelle, jonka tuloksena on häätö. Huumeongelmaisten elämäntapa kiinnittää naapureiden huomion ja häätö voi juontua häiriöiden tuottamisesta. (Lehtonen ym. 2008, 108.) Helne (2002) on todennut, että syrjäytymiseen liittyy menetyksiä jotka seuraavat toisiaan, jossa ihminen joutuu etäälle keskustasta, sivulle yhteiskunnan laidoilta. Granfelt (1998, 79) mukaan syrjäytyneisyyden tila on seuraus syrjäytymisprosessille, jossa sosiaaliset ongelmat ovat kasaantuneet.

”Mulla oli siis ihan tällänen ..mulla tuli ero 2000 ..ja sitte se .. sitte puoliso ei halunnu lähteä siitä asunnosta pois...ja sitten tehtiin silleen että minä ja lapset lähetettiin niin ku mun äitin luokse Jyväskylään ja sinne yläkertaan. Siell yläkerras oli ihan helvetti... ja sitä mä sain täältä Helsingistä kämpän ja... oltiin lasten kans siinä... Sit mä tapasin sellasen miehen ..jonka mä tajusin sitt vasta jälkikäteen, että se oli aivan koukus vauhtiin. Amfetamiini, joo. Sekin vaikutti sen käytökseen ja mä tajusin sen liian myöhään. Kyllä mä tiesin että se jotain vetää.. mutta en sitä että se vetää niin tajuttomasti. Näin. Se aiheutti mulle hädän ja sillä ei ollu omaa kämppää. No se on aika yleistä näissä piireissä..Se on enemmän sääntö kun poikkeus että sä menetät sen asunnon sun vieraiden takia. Ja nyt kun mä joskus saan kämpän niin kukaan ei todellakaan tuu sinne, vitsi.. Riehumaan.. se on kuulkaa ihan varma. Ei

sitä mokaa tee enää toista kertaa. Mä en päästä enää ketään mun kämpppään. No mun lapset tietysti sais tulla mutta ei muita. ”(H5)

Lehtosen ym. (2008, 105) mukaan yksi asunnottomuuden laukaisevia tekijöitä ovat juuri avioerot ja siitä koituvat muuttuvat asumistarpeiden tilanteet. Tutkimustuloksista voidaan havaita, että moni asunnoton on sitä mieltä, että asunnottomuutta säädellään ja siihen vaikutetaan yhteiskunnan tasolta. Asunnottomuus nähdään Granfeltin (1998, 49) mukaan yhteiskunnallisena ilmiönä, joka löytyy yhteiskunnan rakenteista ja kehityskulusta, jotka tuottavat köyhyyttä ja jonka ilmenemismuoto on asunnottomuus ja syrjäytyminen. Pohjola (2001,189) toteaa että suomenkielisessä syrjäytymisessä ihminen itse syrjäytyy muuttuen syrjäytyneeksi. Kuitenkaan mikään ei syrjäytä tai siirrä ihmistä syrjäytettynä ulkopuolelle. Pohjola (2001) viittaa sarkastisesti, että suomalainen on aktiivinen yksilö, joka syrjäytyy itse.

” Älä hitto kysy sitä minulta. Musta se ei oo ollu kiinni. ”(H4)

”Osa on niitä tietysti jotka ei halua muutosta mutta mun mielestä yhteiskunta on sinä tota noin niin niin... ei rakenneta asuntoja yksinkertaisesti. Se on yhteiskunnan velvollisuus rakentaa asuntoja että niitä riittäis ” (H3)

”Tottakai. Kyllähän asuntoja on, mutta nythän on kysymys siitä miksi niitä ei anneta. Mikä mättää... Vuoden alusta laitettiin stoppii kun tuli nää... turvapaikan hakijat. ...joku järjestö, en mä tiedä mikä se on ... Se sano mulle vaan että stadi on nyt laittanu ja jäädyttänyt asuntohakemukset turvapaikan hakijoiden takia. Mä oon siitä aivan varma kun se on faktatietoo.. No ollaan me eriarvoisessa asemassa. Kun maahanmuuttajat tuli niin silloinhan ne meni edelle... Tää on just se isoin ongelma. Me asunnottomat ollaan niinku kakkosena ... joka on todellakin väärin. Ne jotka saa turvapaikan menee etusijalle asunnon saamisessa ” (H4)

”Varsinkin tällä pääkaupunkiseudulla tää on ihan käsiin räjähtäny ongelma. Mä ihmettelen sitä että siis .. Nousee kaikenlaisia ostoskeskuksia kalasatamaan, Pasilaan . Miksi ei nouse halpoja pienikokoisia asuntoja asunnottomille? Miks niitä ei rakenneta, en ymmärrä.”(H3)

Monet tutkimukseen osallistuja kokivat, että yhteiskunnan tulisi huolehtia, että halpoja vuokra-asuntoja olisi tarpeeksi kaikille ja että asunnottomuus on yhteiskunnallinen rakenteellinen ongelma. Raunio (2010, 62) toteaa, että syrjäytyminen ymmärretään poistona, joka on persoonatonta syrjäyttämistä, ilman tarkoituksellista yksilön tai ryhmien syrjäyttämisen ajatusta tai kasvotonta vallankäyttöä. Poisto perustuu makrotason prosesseihin, jossa näyttäytyy taloudelliset ja poliittiset päätökset. Tämän kaltaiset päätökset voivat johtaa syrjäytymisen aikaansaavana yhteiskunnallisena koneistona. Mahdotonta on sanoa, hyötyykö joku ihmisten syrjäyttämisestä ja syrjäytymisestä. Monet näkivät suuren maahanmuuttovirtauksen seurauksena asuntojen tarjonnassa väliaikaista tarjonnan pysähtymistä. Monet kokivat olevan eriarvoisessa asemassa maahanmuuttajien kanssa ja että maahanmuuttajille löytyy aina automaattisesti jokin paikka, kun taas asunnottomat kokivat, että heidät syrjäytettiin asuntomarkkinoilta. Havaintojen perusteella asunnottomat kävivät vilkasta keskustelua eriarvoisuudesta, joka kokemuksena herätti paljon tunteita. Asunnottomat kokivat, että heidät on heitetty syrjään ja että maahanmuuttajat ovat saaneet erikoiskohtelua asunnon saannissa muuhun kantaväestöön verrattuna. Tunteiden purkaukset johtuivat turhautuneisuudesta ja pettymyksestä tulla huomioiduksi eriarvoisena ihmisenä. Haastateltava koki ostoskeskusten rakentaminen olleen signaali siitä, että asunnottomien ongelmaa ei nähty tärkeäksi ja että tärkeämmäksi yhteiskunnassa nähdään ostoskeskusten rakentaminen. Raunio (2010,127) toteaaakin että yhteiskunnassa julkisen vallan tulisi toimia syrjäytymisen ja köyhyyden vastaisessa toiminnassa, jota ei voida sysätä vain yksilötason vastuuksi. Seuraavaksi kokemus maahanmuutosta, joka perustui asunnottomuudesta Tallinassa.

”Koska siellä, Tallinnassa, mun oma koti, vuokrasopimus loppui. Minulla oli 30 päivää aikaa antaa paikka pois...Ja nytte mä kokeilen tässä maassa nyt sitten. Mulla ..noh.. mulla kaks tytärtä täällä Suomessa asuu jo.. Täällä Suomessa joo. Ja lapsenlapsia on täällä jo. Mulla oli syntymäkoti Tallinnassa, jonka hallitus otti koska aluksi nämä asunnot jossa silloin asuin oli ollut hallituksen omistuksessa. Ihmiset osti nämä asunnot itselleen 1992. Mutta sitten tuli laki että että ne ihmiset saivat talot ja asunnot omaksi jotka olivat sen omistaneet vuosina 1940 ja sitä ennen. Meidän talon oli omistanut 1935 kaksi poikaa ja he saivat talon takaisin. Meillä ei ollut osuutta taloon ja enää. Meille luvattiin kaupungilta asunto. Olin siellä jonossa kaupungin

vuokra-asuntoon kahdeksan vuotta. Se ajan asuimme, kun odotimme uutta asuntoa, niin siinä vanhassa asunnossa jotka nämä kaksi poikaa virallisesti omisti. Me maksoimme heille vuokraa ja heillä ei ollu laillista oikeutta heittää meitä ulos asunnosta ennen kuin meillä olisi kaupungin asunto annettu. He olisivat haluneet antaa sen asunnon omille sukulaisille mutta he eivät voineet heittää meitä ulos. Vuokra oli siellä 300 euroa kuukaudessa. Yksiön vuokra oli saman verran mitä sait palkkaa. Mitään halpaa meillä Tallinnassa ei ollut. Ruokakin on saman hintaista, kun täällä Suomessa. ”Virossa jos on asunnoton niin siellä sanotaan, että mene sinne mistä oot tullut. Täällä Suomessa autetaan.” (H7)

”En ymmärrä miks sosiaalitoimiston asiakkaana on niin vaikeeta saada vuokra asuntoa... Mun mielestä sosiaalitoimiston asiakkaat ovat luotettavia asiakkaita, joskus luotettavempia kun työelämässä olevat, sillä vuokran voi ohjata menemään suoraan vuokranantajalle toimeentulotuesta.” (H8)

Haasteltava koki, että hänellä ei ole ollut mahdollista asua enää kotimaassaan, koska hänellä oli viety syntymäkotia hallituksen toimesta. Vuokralla asuminen ja elämisen kustannukset olivat koituneet ylivoimaiseksi. Haastateltava kertoo, kuinka vuokra vei suurimman osan palkasta ja muuhun kuten ruokaan jäi hyvin vähän. Samalla hän koki Suomen sosiaaliturvan hyväksi ja että Suomi näyttäytyi hänelle turvalliseksi maaksi, jossa ihmisistä välitetään. Hänellä oli kokemus, että Suomessa ei tarvitse nähdä nälkää, koska täällä on erittäin hyvät verkostot, jotka jakavat ilmaiseksi ruokaa. Toisesta maasta tullut näkee asian erilaisena, kun me jotka olemme tottuneet hyvinvointivaltiossa elämään. Haasteltavat ihmettelivät myös, miksi sosiaalitoimiston asiakkailla on vaikeaa saada vuokra-asuntoa, kun tarvittaessa toimeentulotukiasiakas voi pyytää maksamaan vuokran suoraan vuokranantajalle, jolla varmistetaan säännölliset kuukaudelliset maksut. Raunio (2010, 150–151) toteaa, että syrjäytymisessä on kyse yksilön kasaantuneista ongelmista. Sosiaalityössä nähdään, että yksilön ongelmia voidaan muutostöiden kautta vahvistaa osallisuudella takaisin yhteiskuntaan, joka tosin on koettu ongelmaiseksi koska muutostyö nähdään enemmän huolenpidoksi. Toisin kun ne, jotka työssä käyvät eivät haasteltavan mukaan olisi välttämättä yhtä luotettavia vuokranmaksajia. Haastateltava olisi nähnyt vuokranmaksun tällä tavalla ratkaisevan tilanteen, jossa esimerkiksi häätö maksamattomien vuokrien takia olisi voitu poissulkea.

7.4 Muutoksen mahdollisuudet

Kuntoutumisen yhteydessä päihdeongelmainen tarvitsee apua. Mikäli ongelmaan ei puututa tai hänelle ei tarjoudu tilaisuutta päästä kuntoutukseen, on syrjäytymisen vaara olemassa. Raunio (2010, 129) toteaa että henkilölle tulee kohdentaa erityisiä toimenpiteitä, joilla puututaan tilanteeseen, kun syrjäytyminen on jo tapahtunut tai henkilöllä on mahdollisuus syrjäytyä. Seuraavassa sitaatissa haastateltavan halu muuttaa omaa päihdekäyttäytymistä oli havaittavissa. Päihteiden käyttö oli monella jatkunut pitkään ja tässä pari esimerkkiä mitä haastateltavat kertoivat omista kokemuksistaan.

”Noh,... Pitää oppii mitä on luopuminen... ja, ja halu.. muutosta siihen... siihen ei valuta ja se ei tuu säkällä. Pitää käyttää koko se tahtotila ja siitä luopumisesta tarkoitan sitä että .. se on niin helppoo elämää elää, siinä mieles tarkoita että kadulla, siellä ei tarvi ku... tai siellä ei tarvi kantaa vastuuta siitä vaan mennä sitä katu” (H1)

”Ja pari vuotta yritettiin sit sitä ... että mä kävin A-klinikalla ja sillai pikku hiljaa A-klinikalla kautta sitten,.. mä pytyin sillai lähtee seuraan sitä omaa käyttöä ja niin...ja niin ku tajumaan ja näkemään se oman tilanteen kun mä käyn siellä säännöllisesti...” (H5)

Päihdemaailmassa oleminen on monelle lähtöisin jo varhaisesta aikuisuudesta. Siitä pois pääseminen vaati ihmiseltä omaa tahtotilaa sekä tukevan verkoston. Opitut tavat ja niistä poisoppiminen vaativat ammattiauttajaa. Sen lisäksi tarvitaan väliintuloa ja interventiota, joita saa A-klinikalta, niin kuin haastateltava haastattelussa tuo ilmi. Raju päihteiden käyttö vaati avun hakemista. Turvallinen asiakassuhde voi muodostua kiinnipitäväksi ympäristöksi, joka antaa turvaa. Asiakkaan sosiaalisella verkostolla on selviytymisen kannalta valtava merkitys. (Granfelt 1998, 166.)

Asunnottomuuteen on Granfeltin (1998, 48) mukaan eri maissa liitetty Suomen tavoin erilaisia sosiaalisia ongelmia. Etenkin Suomessa miesten asunnottomuuteen on liitetty alkoholiongelma. Taipale (1982, 224) toteaa että asunnottomuus näkyy yksinäisten miesten kohdalla ,johon vaikuttaa miesten sosiaalinen asema. Taipaleen (1982) tutkimuksessa

runsaasti juovien miesten kuolleisuus oli korkea heillä, jotka olivat asunnottomia. Asunnottomilla oli erilaisia sairauksia, enemmän kuin muilla väestöllä. Monella oli jonkinlainen suhde hoitaviin tahoihin. Granfeltin (1998, 143) tutkimuksessa alkoholi, lääkkeet ja päihdeongelma olivat ihmisten jokapäiväisiä kamppailuja. Se, mistä ihminen on tullut pakonomaisesti riippuvaiseksi, on se, että hänellä on selviytymisen tarve, joka samalla tukahduttaa luovuuden. Päihteiden käyttö voi olla yritys sietää psyykkistä pahoinvointia ja tasapainoa, vaikeassa koetussa elämäntilanteessa.

”Vaikka mä oli siellä periaattees kaks vuotta ja silloin mä olin asunnoton ku ... se oli sellanen kuntoutumisyksikkö ja mä olin siellä myös sen asunnottomuuden takia.” (H3)

A-klinikka on ollut se kantava tässä kun siinä on pystynyt ite niin seuraamaan omaa päihteiden käyttöä (H5)

”Terapiatehdas on sullei.... että se on kognitiivinen terapia joka auttaa sua muuttaman sun käsityksiä ja olettamuksia. Se oli hiton rankka. Se oli kuukauden ja se pisti pyöriin ihan hirveesti asioita mutta sitten mä lopetin A-klinikan käynnit. Mä aloin siltä juomaan niin paljon että kun se herätti niin paljon tunteita. Mä lopetin sen A-klinikka käynnit siltä tän juomisen takia. Ja mä tajusin sen että siellä A-klinikalla mä en voi käsitellä niitä mun tunteita koska siellä mietittiin aina sitä että mikä mun fiilis on ollu enne kun mä lähen dokaan.. Se oli niin kun mun dokaus analysointia siellä ne käynnit... Vaikka onhan nekin ollu ihan hyödyllisiä siinä alus .. vaikka en mä alus sitä tajunnu, miks mun sitä pitää miettiä. Enhän mä alus voini millään muistaa mitä mä oon ajatellu kun mä oon lähteny dokaamaan” (H5)

”Mä muutin sinne niin ... Helsingistä ja mä olin siellä kolme vuotta Savossa Mä lähin lopettamaan narkkausta. Se oli se minkä takia mä lähin Helsingistä pois että .. mä en pystynyt tota niin lopettaa tällä hetkellä käyttämisen. Olin vuoden korvaushoidossa Helsingissä ja muutin Savoona niin siellä kesti vuoden ennen kun korvasuhoito jatku siellä. Yhteensä mä oon ollu noin neljä vuotta korvaushoidossa Suomessa Sen takia mä Savoona lähinkin että pystyin lopettamaan käytön.” (H6)

Haastateltavan hoitosuhde A-klinikkaan oli ollut useita vuosia, josta vuosia jälkikäteen oli ymmärtänyt, että se kantoi häntä elämänhallinnallisesti. Haastateltava ei ymmärtänyt ensin, miksi oli tärkeää miettiä mitkä tekijät laukaisevat alkoholinkäytön ja miten niitä ennaltaehkäistään. Kokemus myös syvällisempään ajatteluun osallistumalla terapiaryhmään oli auttanut ymmärtämään omia valintoja elämässä sekä omaa käyttäytymistään.

”Ja pari vuotta yritettiin sit sitä ... että mä kävin A-klinikalla ja sillai pikku hiljaa A-klinikalla kautta sitten,.. mä pytyin sillai lähtee seuraan sitä omaa käyttöä ja niin...ja niin ku tajumaan ja näkemään se oman tilanteen kun mä käyn siellä säännöllisesti...” (H5)

Päihdemaailmassa oleminen on monelle lähtöisin jo varhaisesta aikuisuudesta. Siitä pois pääseminen vaati ihmiseltä omaa tahtotilaa ja tukea pysyä päihteettömänä. Opit tavat ja niistä poisoppiminen vaatii ammattiauttajaa. Sen lisäksi tarvitaan väliintuloa eli interventiota, joita saa A-klinikalta niin kuin haastattelussa haastateltava tuo ilmi. Raju päihteiden käyttö vaati avun hakemista ja vastaanottamista. Turvallinen asiakassuhde voi muodostua kiinnipitäväksi ympäristöksi, joka antaa turvaa. Asiakkaan sosiaalisella verkostolla on selviytymisen kannalta valtava merkitys. (Granfelt 1998, 166.) Juha Sipilä (1985, 150–154) toteaa että varsinaisia syrjäytyneen asiakasliikkeitä ovat päihdehuollossa esimerkiksi A-klinikka. Ammattiauttajalta vaaditaan välittävä suhtautumista asiakaskohtaamisessa, kun kyseessä on esimerkiksi päihderiippuvainen. Asiakassuhde voi Granfelt (1998, 166) mukaan muodostua kantavaksi ympäristöksi, jossa asiakas saa voimaa koota sotkuisen elämäntilanteensa. Terapeuttinen asiakassuhde voi auttaa vaikeiden asioiden selvittelyä, joilla on pitkäkantoinen vaikutus. Myös korvaushoitoon pääsy oli ollut haastatteluun osallistujalle tärkeää, koska koki että haluisi pois päihteiden maailmasta ja päästä töihin. Korvaushoitoon hakeutuminen oli osoitus siitä, että halusi muuttaa elämää.

Mä yritin sinne Ollinpirttiin ... ja olin haastattelussa siellä. Ne kysy milloin viimeks tullut retkahduksia. No pari viikkoo sitten, se oli yks retkahdus silloin. Mutta kun se on päihteetön ympäristö niin.. siellä ei todellakaan tulisi niin helposti retkahdettua... kun tommosessa .. mikä tää ...Sällikoti. Nytkin

mä oon siellä Sällikodissa... niinku jonossa. Mutta ku mä en halua ottaa vastaan sieltä.. kun mulla o siihen se syy.(H6)

”Mä oon ollu Virossa hoidossa, korvaushoidossa. Kävin siellä ennen kuin tuli tää Sengen sopimus. Ennen kuin mä pääsin Suomes hoitoon. Mä olin joku 4 vuotta .. joskus 2005 loppu käynnit siellä.” (H6)

Niin kuin eräs haastateltava tuo ilmi mielipiteensä erilaista asuntoloista, on hänellä näkemys asuntoloista, että raittiina pysymien on vaikeampaa asuntolassa, jossa ehkä sallitaan juominen tai asuntolaan tullaan päihtyneenä, mutta siellä ei sallita käyttää päihteitä. Kun tavoite ihmisellä on juuri raitistuminen ja päihteettömyys, on vaihtoehtona asuntola, jossa päihteiden käyttö ei ole sallittua, joka siten vähentää repsahduksen vaaraa. Tiedostaakseen tämän haastateltava perustelee asuntolapaikkaansa menemisen tai menemättä jättämisen. Asumispalveluyksiköt ja matkustajakodit olivat väliaikaisia asunnottomien paikkoja asua. Vanhala (2005, 162) toteaa että juuri ihmisten paikattomuus saa muotonsa asunnottomuutena. Se, miten tilanteeseen on tultu, on aina pohdinnan paikka. Monesti juuri naisten kodalla, syiden tulkintaan kohdistetaan naisten omiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Asuntoratkaisu, olkoon se matkustajakoti tai asuntola, ei pelkästään ole ratkaisu asumisesta ja asunnottomuudesta, vaan paljon enemmän, joka voidaan nähdä hoidollisena interventiona ihmisen sen hetkiseen tilanteeseen. (emt., 165.) Seuraavissa sitaateissa on matkustajakodin ja asuntolaan sijoittuminen asunnottoman elämässä väliaikaisena asumismuotona.

”.. Sit mä sain tota sosiaalitoimen kautta Kaisaniemestä matkustajakoti Mekasta paikan ... ja ehtona oli se että mä saan oman huoneen että mä en niinku... jo ennen kun jouduin vastaavaan tilanteeseen niin sain tietää että siellä ei säily ihmisten tavarat. Sen jälkeen mä sain puolentoistakuukauden jälkeen sitt sosiaalitoimen kautta senkin...tämmösen niin solumajottumista. Sen jälkeen lähin sit katkolle, kun yritin päästä kamasta eroon. Sillä aikaa kun olin katkolla ne oli luovuttanu mun solukämpän jollekin toiselle ja mun piti etsiä uus ... ” (H8)

No... mä olin toss Pääskysenkadulla ja ennen sitä Hietskussa. Esimerkiksi toi Hietsku vaikka se on... siellä pääsee nukkumaan yöks ... Että onhan se yks

hyvä paikka... ja Hietskus on kuuskymmentä paikkaa ja talvella ihan täynnä.(H4)

Elämänhallinnan menettäminen ja asuminen liitetään hyvin usein toisiinsa. Suojan hakeutuminen on niitä päällisimpiä syitä ja monesti ihmiset ovat jo hetken aikaa olleet asunnottomia joka on kuormittanut henkilöitä sekä fyysisesti että psyykkisesti. Vanhala (2005, 34) toteaa että asuntolan henkilökunnan tehtävät on auttaa henkilöitä jotka kärsivät esimerkiksi perheväkivallasta, mielenterveysongelmista tai päihdeongelmista. Henkilökunta kykenee tällöin näkemään asiakkaan sosiaaliset ongelmat ja siten auttavat ja tukevat henkilöä hakeutumaan palveluiden piiriin. Asiakastyön käytännöissä voidaan kuitenkin kartoittaa henkilön sosiaalista verkostoa ja saada yleiskuva asiakkaan tilanteesta. Vanhalan (2005, 161) mukaan asuntolat ovat auttamisjärjestelmän reunalla, jossa lähes mahdottomilta tuntuvien ongelmien ratkaiseminen on vaikeampaa. Granfelt (1998, 57) toteaa myös, että asuntoloiden ympärillä kietoutuu kokonainen sosiaalisten ongelmien kirjo. Asuntolat ovat vain väliaikainen muoto hoitaa akuuttia asuntokriisiä. Myös näissä sitaateissa väliaikaisuus ja tietyn tilanteen yli pääseminen näyttäytyy. Moni haastateltava koki asuntolat ym. olevan vain välietappeja eikä ratkaisu kokonaisvaltaiseen asunnottomuuden ongelmaan. Granfelt (1998, 57) toteaa että kodittomien helsinkiläisten asuntoloissa henkilökunnan määrä on hyvin vähäistä ja henkilökunnan koulutus on olematonta.

7.5 Työllistyminen asunnottomana

Lähes kaikki haastateltavat kahta lukuun ottamatta elivät toimeentulotuella tai työmarkkinatuella. Kaksi haastelevaa josta toinen oli eläkkeellä ja toinen tulottomana Virosta muuttaneena. Lähes kaikki olisivat olleet valmiita tekemään töitä ja elättämään itsensä. Monelle asunnon saamisen jälkeen seuraavalla toiveissa on työllistyä. Raunio (2010, 11) toteaa että työllistyminen on yksi keino ehkäistä syrjäytymistä, joka on keskeistä myös henkilön hyvinvoinnille. Työelämässä tapahtuvat muutokset uhkaavat syrjäyttää pitkäaikaiseksi jopa pysyvästi osan työikäiset työelämän ulkopuolelle (emt., 79). Aktivointipolitiikka on kiristynyt entisestään ja se näyttäytyy työttömille pakkona eli lakina, joka velvoittaa työttömiä ottamaan työtä vastaan sanktion pelossa (Karjalainen 2008, 112). Mutta kun otamme huomioon asunnottomuuden ja työvelvollisuuden on muutamia osatekijöitä, joita tulee huomioida. Eräällä haasteltavalla oli ensimmäistä kertaa töitä, kokemusasiantuntijana. Puistonpenkki oli hänen vuoteensa ja lepopaikkansa.

”Mä oon nytte eka kerta elämässä , nimittäin Vva:lla kokemusasiatuntijana vertaistukihenkilönä, helmikuusta asti. Oon tämän vuoden ja katotaan ens vuonna jatkoa. Mä oon siinä liikkuvassa tuessa, kotia asti viemässä tukea ja annan puhtaita värkkejä (neuloja ja ruiskuja). Autan näitä hörhöjä, jotka on lähellä sydäntä ja ku ite on ollu 23 vuotta linnassa. Mä opettelen tätä hommaa ja kulkenu töis ja nyt viimeks lensin siitä kellarist pois.” (H1)

Lähes kaikki olivat motivoituneita tekemään työtä. Yksi haastateltava koki onnistuvansa ja tekevänsä sellaista työtä jossa hän oli hyvä. Hänen tehtävänä oli viedä päihteiden käyttäjille uusia ruiskuja ja neuloja sekä huolehtia, että heillä olisi ruokaa, jonka ilmaiseksi sai. Kokemusasiatuntijana hänellä on taito löytää nämä tuen tarpeessa olevat ihmiset. Raunio (2010, 83-84) toteaa että sosiaalityöltä edellytetään osallistumista syrjäytyneiden henkilöiden aktiiviseen työelämään aktivointia. Työttömien joukossa on vaikeasti työllistyviä henkilöitä, johon tavalliset toimenpiteet eivät riitä vaan siihen tarvitaan yksilölliseen tilanteeseen kohdennettuja ja sopivia toimenpiteitä.

”...virastoissa ei tultu yhtään vastaan kun ne ei tajunnu että sä oot asunnoton ja sä et voi mennä töihin...Et sä voi mennä töihin jos oot asunnoton. Ne ei ymmärrä sitä työkkäris eikä sossus.. Ihan oikeesti..Mulla piti olla työnhaku voimassa vaikka mä olin asunnoton.. ja heti ne alentaa kaksyt prosettii toimeentulotuesta jos ei oo työtön työnhakija” (H3)

Kaikkien vaikeimmassa asemassa olevien työllistymien ei ole kovin nopeaa. Monien ihmisten kohdalla tavoite ei ole realistinen. Työllistymiseen vaaditaan työllisyyspolkujen rakentamista, jossa edetään vaiheittain kohti työmarkkinoita. Kartoittamalla ihmisen kokonaisvaltainen tilanne, saadaan hänestä ongelmakohtat näkyviksi ja kyetään puuttumaan ihmisen elämänhallinnaisiin ongelmiin. Kuntouttavan työtoiminnan kautta ihmisen elämänhallintaa voidaan vahvistaa ja siihen tarvitaan aktivointisuunnitelmaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004,15.) Velvoite olla työttömänä työnhakijana, kun ei ole asuntoa voidaan nähdä ristiriitaisena velvoitteena. Viimesijaisen tuen alentaminen oli rangaistus asunnottomuudesta ja työttömyydestä. Tässä kohdin voidaan käydä keskustelua, millä tavalla työvoimatoimiston virkailija ja toimeentulotuen käsittelijä olivat perillä haastateltavan kokonaisvaltaisesta tilanteesta. Ehkä tältä osin sosiaalityön väliintulo olisi

ratkaisut tilanteen, jossa henkilölle olisi voinut tehdä aktivointisuunnitelma. Vuoropuhelu erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa olisi antanut mahdollisuuden nähdä asunnottoman tilanteen käydä töissä ja olla työttömänä työnhakijana selvemmin ja oikeudenmukaisemmin. Raunio (2010, 87) toteaa että aktivointitoimenpiteisiin joutuu viimesijaista vähimmäisturvaa saavat, kuten henkilöt, joiden tulot koostuvat toimeentulotuesta ja työmarkkinatuesta. Aktivoinnin perimmäinen tarkoitus on estää työmarkkinoilta syrjäytyminen ja mahdollisen syrjäytymiskiirteen katkaiseminen.

”Vaikkeeta on tehdä töitä kun ei oo asuntoa ja on mutenkin ongelmii..” (H6)

”Oli töitä ... mutta se oli tosi hankalaa käydä töissä ja olla asunnoton... Tää asunnottomuuden tilanne niin kuin yleensäkin niin se oli tosi hankalaa käydä töissä.. Ja en mä sitten sitä pystynytäkään hoitaa, työtäni siis. Olin kaupassa töis” (H8)

Monet haastateltavat kokivat asunnottomuuden ja työssä käymisen mahdottomana yhtälönä. Vaikka kyseessä oli kuntouttava työtoiminta, koki moni varsin vaikeaksi huolehtia sitoutumisesta työhön, huonosti nukutun yön jälkeen johon voidaan lisätä tieto siitä epävarmuudesta missä nukkuu seuraavan yön. Myös voimavarat olivat henkilöillä vähissä, koska taustalla oli asunnottomuudesta koituvat kokemukset kuten yöpymispaikan epätietoisuus, oli monella sen kaltainen tilanne, että seuraava yösjä oli etsittävä päivittäin. Henkilöllä ei ole tukikohtaa mistä lähteä ja mihin tulla. Asunnottomuus ei ollut ainut ongelma henkilöillä. Päihteiden käyttö, hygieniasta huolehtiminen ja matkoista koituvat etäisyydet vaikuttivat ja hankaloittivat työssä käymistä. Raunio (2010, 91) toteaa että on mahdollista, että sosiaalityön asiakkaiden syrjäytyminen voi syventyä, koska ihmiset eivät välttämättä kykene täyttämään työntekoon määriteltyä vaatimusta. Sosiaalityön tehtävä on tällöin seuloa ne ihmiset, jotka kyetään palauttamaan yhteiskunnalliseen normaalisuuteen ja ne jotka eivät siihen kykene. Työssä käyminen koitui monelle ylivoimaiseksi jonka seurauksena työsuhdetta ei voitu jatkaa. Sosiaaliset ongelmat näyttäytyivät myös siinä, että monella oli ollut vaikeuksia hoitaa raha-asioitaan. Sosiaalisten ongelmien kasaantuessa monet luovuttavat ja muuttuvat välinpitämättömäksi hoitaa velvollisuuksiaan. Päihdeongelmallisilla asiakkailla esiintyi myös ylivelkaantumista ja erinäisten maksamattomien laskujen perusteella lähes kaikilla oli ulosottovelkoja.

”Ulosotos on velkaa... Noh...sakkoja, elatusvelkoja, oikeudenkäyntikuluja, ... yks auto.. tuli kännissä vähän ajeltuu ja ryssitty... Sit siellä on.. onko siellä joku sähkölasku” (H4)

Tutkimuksessa esiintyi henkilöitä jotka olivat velkaantuneita monista syistä. Velkaantuminen koostui maksamattomista sakoista, elatusveloista, oikeudenkäyntikulujen sekä erinäisten laskujen maksamattomuudesta, kuten sähkölaskujen. Asunnottomana ja työttömänä hän ei ollut näitä kyennyt maksamaan. Kasaantuvien ulosottovelkojen takia moni koki välinpitämättömyyttä, koska ymmärsi että hän ei kykenisi koskaan maksamaan velkoja takaisin eläessään, vaikka olisi mukana työelämässä. Tieto siitä, että ulosotto vie osan tulevista tuloista, kun työllistyy, oli vähemmän innostavaa ja kannustavaa. Velkaosuus oli vuosi vuodelta kasvanut eikä haasteltavalla ollut mahdollisuutta edes lyhentämään velkaa. Haastateltava koki, että halu ottaa työtä vastaan oli ristiriidassa. Vaikka työn vastaanottaminen parantaisi hänen elämänlaatuaan, samalla se velvoittaisi lyhentämään ulosottovelkoja.

”Tässä niin kuin pitäis... halusin kyllä lähihoitajaksi mutta mun pitää nyt ensiks saada omat asiat reilaan ennen kun alkaa niinku miettiin. En kai mä tuolta kadulta lähe mihinkään töihin. Sehän on ihan halventavaa, vaikka moni on sitä tehny.” (H4)

”Että saisi töitä. Olen Tallinnassa asuessa ollut 10 vuotta kauppaalalla. Olin torikauppiaina ja ruokakaupassa töissä. Kyllä minulla on sitten rakennusalalta myös kokemusta. Se on sitä mistä mä tykkään. Maalaamine ja pikkuremontti... olisi mitä haluaisin tehdä.” (H7)

Monella oli toiveena saada opiskelupaikka tai työpaikka. Haasteltavat kertoivat millä tavalla he kokivat pääsevänsä asunnottomuuden ja työllistymisen tilanteesta, jos opiskelupaikkoja ja työpaikkoja olisi kaikille tarjolla. Oli havaittavissa, että työ ja opiskelupaikat olivat monelle se tilaisuus, jossa heillä olisi mahdollisuus nousta tilanteensa yläpuolelle ja kokea onnistuvansa jossain. Vaikka Helsingissä on töitä, niin maahanmuuttajan on vaikeaa työllistyä pelkästään kielimuurin takia. Opiskelupaikka oli tavoitteena monelle ja jotkut olivat valmiita opiskelemaan oppisopimuksella saadakseen ammatin. Kadulta töihin

kulkeminen koettiin erittäin halventavana, ihmisarvoa alentavana ajatuksena. Monet olivat valmiita työhön, kun perustarpeet, kuten asunto olisi kunnossa. Lähes kaikilla asunnottomilla oli toiveena työllistyä. Monet kertoivat siitä mistä heillä oli aikaisempia työkokemuksia ja kokivat ne alueet vahvoiksi osaamisalueiksi. Aktivointitoimenpiteet ovat perusviritykseltään ystävällinen, jonka taustalla on epäluottamus. Se leimaa automaattisesti ihmisen passiiviseksi ja työhaluttomaksi jossa nähdään omaehtoisen aktiivisuuden puute. Aktivointipuheessa kuultaa ääni ylhäältäpäin joka kertoo, että viranomaiset tietävät ihmistä paremmin mikä hänelle on hyväksi. (Pohjola 2001, 201.)

7.6 Tuen tarpeet asunnottomana

Sipilä (1985, 153) toteaa että syrjäytymisen luonteeseen kuuluu yksilökohtaisuus, jossa yksilöt syrjäytyvät erikseen. Juuri syrjäytyneet ovat ulkona kaikesta yhteistoiminnan alueista sekä normaaleilta areenoilta. Elää rikollista elämää, niin kuin eräs haastateltava oli tehnyt, ei kokenut tarvitsevansa minkäänlaista tukea. Vankilakierre ja halu elää vailla vastuuta olivat olleet haastateltavan elämässä kauan. Raitistumisen ja vankilaelämän kierteen katkaisun jälkeen, haastateltava koki tarvitsevansa apua pienissäkin asioiden hoidoissa. Haastateltavat kertoivat saavansa tukea vertaistukiryhmästä, jossa oli tarjolla ohjausta ja tukea tarvittaessa.

”Elin sellasta rikollista elämää ja se oli niin vaan että yhteiskunta ei oo mua sulkenut pois vaan mä suljin yhteiskunnan avun pois. Oon nyt vasta tajunnu kuinka tärkeä tukihenkilön rooli on sen kuntoutuvan ja toipuvan elämässä. Sitä on liian vähän puhuttu. Se on ollu ihan ratkaiseva toi... Ei mun tila olis tässä, sen uskallan sanoa, jos ei olis ollu tukihenkilöä. Noin sinnikäs tukihenkilö on messis.. ja johon voi ihan oikeesti luottaa”(H1)

”Se miten paljon oman asunnon saamisen vaikuttaa niin siihen niin kun tulee tällaseen mestaan (Vepaan) niin täällä saa sen tarvittavan ohjauksen ja sen niin ku sitt ne asunnot tulee sitt tarjonnan mukaan ja näin... Mutt ihan varmaan niin jos itellä ei oo sitä poweria niin näis mestois on, se tarvittava, eli se puuttuva osa. Se on ihan hyvä, että stadis on tällaisia jossa saa apua arjen ongelmiin. Muuten ruukku savuu liian monella”(H1)

Vertaistuki nousi merkittävään asemaan haastateltavien kohdalla. Vertaistukiryhmässä ohjaajat olivat auttaneet erästä haastateltavaa hakemaan asuntoja ja ohjanneet myös elämänhallinnassa. Arjessa esiintyy paljon ongelmia ja moni tarvitsee tukea eri muodoissa johon sosiaalityö ei välttämättä yllä. Vankilaelämän jälkeen haastateltava oli vertaistuesta tukea ja ohjausta sekä työkaluja hoitaa omia asioita. Vertaistuessa hän oli saanut tehtäväksi olla myöhemmin kokemusasiantuntija.

” Koen että mä tarvin jonkun joka ymmärtäis noista, nimenomaan, kaikista koulutuksista ja semmoisista. Mulla ei oo ketään joka hakis mun kans kouluihin ja oppisopimuspaikkoihin. Mä hain ite viimeks siihen lähihoitaja koulutukseen. Siinä oli vähän hankalia kysymyksiä. Kaikissa virastoissa käyminen on ahdistavia ja en mä niistä tykkää. Vaikka mulla olis työkkäriin aika niin ei mulla tuu sellanen JEE !! filis. Mulla on vaan sellanen olo että mitä te halutte musta. Ja sitten ne luule siellä tuntevansa sutt, kun ne on sieltä tietokoneelta .. ja lukee sieltä jotain ja luulee tuntevansa sutt. Ne juttelee siellä diibadaabaa ja ei niitä kiinosta se ihminen oikeesti. Ne ei ymmärrä mitä sä käyt läpi ”(H3)

Moni kokivat, että asioiden hoitaminen eri virastoissa oli haastavaa ja ahdistavaa. Monilla oli tunne siitä, että heitä ei kuunneltu tai arvostettu eri viranomaisten keskuudessa. Työvoimatoimistossa virkailijan kohtaamisesta oli haastateltavilla monenlaisia kokemuksia. Kiinnostus asiakkaan tilanteesta oli jättänyt eräälle haastateltavalle kuvan, että hänestä tehdään arvio sen perusteella, mitä hänestä on dokumentoitu aikaisemmilta käynneiltä. Kohtaamisessa oli puutteita, joita haastateltavat kuvasivat, että heitä ei ymmärretty missä elämäntilanteessa he elävät, ollessaan asunnottomana. Kiinnostus työvoimatoimistossa oli ollut lähinnä informaation keräämistä ja sen dokumentoiminen, kun henkilön tilanne ja hänen ohjaaminen. Haastavaa oli tehdä työvoimatoimistossa käymiset mielekkäiksi ja saada tunne, että he ovat siellä auttamassa. Pitkäaikaistyöttömät ovat Kari Vähätalon (1998) mukaan syrjäytymisriski, johon hyvinvointivaltio tulisi olla varautunut. Useilla pitkäaikaistyöttömillä on myös elämänhallinnallisia vaikeuksia. Monilla elämänhallinnan alueella olevat ongelmat ovat yksilölle uhka, pysyvästä syrjäytymisestä tai jopa uloslyönnistä. (Vähätalo 1998, 46.) Merkittävä osa työttömyydestä aiheutuneet sosiaaliturvan kustannuksista ovat siirtyneet valtiolta ja työnantajilta kunnille. Työttömien ja julkishallinnon kannalta olisi järkevää luoda perusturvan taso, jolla voitaisiin supistaa

toimeentulotuen hakemisen satunnaisiin tapauksiin. (emt., 92.) Raunio (2000, 223) toteaa että marginalisaatiossa on kyse laajemmasta elinolojen esiintyvistä puutteista. Huono-osaisia työttömiä, sekä myös asunnottomia, on sosiaalityöllä oma tehtävänsä, joka on syrjäytyneisyyden hallinnoiminen syrjäytyneiden ihmisten toimeentulon ja toimintakyvyn ylläpitäminen vähintäänkin minimitasolla (emt., 88.)

”Tukiverkosto oli ihan nollassa kun mä olin asunnoton.... ei ollu siis ketään. Mistään ei saanu mitään tietoo.. oli ihan pimennos.. Siis tarkoitan soksusta... tai mistään.. Ei mitään, ei mitään... ei... En saanu, en mitään. Ei vaikka mä olin asunnoton ja mulla oli lapset kaikki... Mä en saanu sieltä mitään ohjeita enkä mitä mä voisin tehdä.. en mitään.”(H5)

”Mulla oli niin järkky sosiaalityöntekijä ja mä tiedän että siellä on asenteena se että ... ”Sulla on kaks lasta ja sun elämäs on tollanen.. ja sä oot noin kevytkenkänen. Ne (sosiaalityöntekijät) ottaa sellasen asenteen että mä annan nyt sulle elämänohjeita vaikka on hakemassa sieltä taloudellista tukea.... Ja sä et todellakaan oon hakemassa sieltä mitään neuvoja.. niin ku. Muuta kun sellaisia mistä on apua.... Mutta siellä se asenne siellä oli... Joo.. mulla oli sellanen tunne että ajatteli että kaikki ne ongelmat joita mulla oli ...niin itse aiheuttettuu...sellasta kevytkenkäsyttä ja että mä oon vaan päihteiden käyttäjä..”(H5)

Haasteltava oli kokenut, että tulee tuomituksi eikä häntä kuunnella sosiaaliviranomaisten tapaamisissa. Kohtaamisessa oli esiintynyt tiettyjä vaikeuksia. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijään välinen luottamus ei saavutettu. Anna Metterin (2012,190) mukaan pelkästään omin avuin ongelmatilannetta on vaikeaa saada korjattua, vaan siihen tarvitaan esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai muu tekijä joka toimii auttajana. Turvattomuus, välipitämättömän kohtelun kohteeksi joutuminen, yksin jääminen ja hylätyksi tuleminen ovat kohtuuttomia tilanteita sosiaalisesta hylkäämisestä. Mikäli näin tapahtuu, sosiaaliturvajärjestelmä toiminta on pettänyt ja tuen sijasta henkilölle aiheutuu vakavia taloudellisia, henkisiä ja sosiaalisia seurauksia. Granfelt (1998, 124) toteaa että lapsen menettämisestä tulevat tuntemukset kuten suru, pettymys ja syvä raivo ovat todella voimakkaita, kun elämän merkitys on lapsissa ja joka on se asia, jonka menetät. Syyllisyys on tuntemuksia, jota vanhempana kokee lapsen menettämisessä ja siitä, että ei ole kyennyt

olemaan huolehtiva vanhempi. Neuvojen vastaanottamista koetaan monesti hyvin vaikeana. Siihen liittyy monet tekijät, kuten että henkilö voi kokea huonommuutta vanhempana, kun häntä tullaan neuvomaan. Luottamuksen syntyminen vanhemman ja työntekijän välillä on tällä kohdin avainasemassa.

”Noh.. se oli tosi hankalaa. Se oli ihan tajutonta.. Mä en ... mä en saanu edes sillei että mä oisin saanu dösä-lippun tiedäks... Et moltaiisiin päästy mun lasten kans viikonloppu mestalle missä me tavattiin.... Ei siis mitään tukea siis. Mä olin niin ...ihan oikeesti mulla ei vaan ollu mitään... Ei siis mitään. Noh,....pummilla sä jouduit matkusteleen..ja mä jouduin selittää mun lapsille .. lähetään kun vaan nuo smurffit (lipun tarkastajat) tulee ulos. Kun ei oo penniikää rahaa”(H5).

”Sitä mitä en tajua tässä .. että toi fattas ei oikeesti tajua että ne auttais niitä jotka ihan oikeesti tarttis apua..”(H5)

Sipilä (1985, 154) toteaa että monet syrjäytyneet eivät kykene hoitamaan omia asioitaan, koska heillä ei ole siihen valmiuksia ja heillä on hyvin vähän kokemusta asioiden hoidosta. Sosiaalityön ammattilaisilla interventiossa yksilön aineellinen köyhyys ja erilaiset muut elämänongelmat vaativat erilaisia problematiikan käsittelyjä. Sosiaalityössä haasteena on auttaa yksilöä, koska se vaatii päästä sisään yksilön ”sisäiseen maailmaan” ja paneutua häneen kohdistuviin sosiaalisiin ongelmiin. Eräs haastateltava koki, että häntä ei kuunneltu ja että hänet tuomittiin hänen ongelmien takia. Päihdeongelmien vuoksi haastateltavalla ei ollut varaa ostaa viikonloppuina, kun hänellä oli mahdollisuus olla lasten kanssa, edes lippuja raitiovaunuun. Hän oli useasti pyytänyt lasten tapaamisiin toimeentulotukea, kattamaan kustannukset välimatkoista, sitä saamatta kuitenkaan. Haastateltava oli joutunut luopumaan äitiydestään asunnottomuuden takia, joka oli ollut hyvin raskas kokemus. Haastateltava puhui asenteesta, jota oli kokenut sosiaalityöntekijän vastaanotoilla, jossa nousi huonommuuden tunne huonosta äitiydestä. Ratkaisu luopua äitiydestä oli moraalisesti hyvin raskasta, koska tuns tuleensa leimatuksi. Granfelt (1998, 124) toteaa että äidin rooliin kuuluu tietty tabu, jossa normien mukaan käyttäytymistä sääntelee yhteiskunnassa annetut normit äitiydestä. Juominen ja sen tuoma kärsimys lapselle on kaikista voimakkaimmin syyllisyyttä aiheuttavia asioita. Raunion (2000) mukaan varsinkin psykososiaalisessa työskentelyssä työntekijän haasteena on kyky ymmärtää yksilön elämäntilanteessa esiintyvät

ongelmat ja saada niiden kautta tietää millä tavalla yksilöt yrittävät selviytyä arjessa. Haasteellista on, että työntekijältä edellytetään kykyä ymmärtää yksilön tarpeita omista lähtökohdistaan ja samalla saada yksilölle kokemus ymmärretyksi tulemisesta. (Raunio 2000, 141-142.)

” Asun metsässä aivan yksin. Ihmiset on auttanut nyt. Olin sairaalassa. Jalat paleltui sitten ja .. viime talvena. Alkoi se tulehdus sitten. Mätä vuoti jalasta ja kaikki...se tuli housujen läpi, se mätä. Keskellä talvea.. Se oli paha... Mätä vaan tuli koko ajan. Housun pultussa jälkiä kun mätää tuli molemmista jaloista. Kari soitti lääkäriin ja tilasi ajan. Minä menin seuraavana päivänä lääkäriin. Se oli tosi pahasti tulehtunut ja .. erittäin pahasti infektoitunut. Olin sairaalassa ensin Hartmanissa pari päivää... siellä ei saanut sitä ja sitten jouduin Aurooran erikoisalan sairaalan, koska mätä juoksi koko ajan jaloista. Jälkihoito oli sitten kolme päivää. Ne antoi lääkkeitä, antibiootteja. Noh.. ne sairaalassa antoi lääkkeet mukaan. Saan kiittä Aurooran sairaalaa hyvästä hoidosta. Ne auttoi mua. Antoi lääkkeitä ja ja ja... mä sain syödyksi..” (H7)

Haasteltava oli koko Suomessa olon ajan asunut metsässä. Talven kylmyys ja ulkona nukkuminen, oli hänelle aiheuttanut terveydellisiä haittoja. Vaihtoehtoja talven kylmyydelle ja suojaan hakeutumisella on asunnottomilla vähäisiä. Jalkojen paleltuminen oli aiheutunut juuri ulkona nukkumisesta. Hoitoon hakeutuminen oli välttämätöntä, vaikka haastateltavalla ei ollut oikeutta suomalaiseseen sosiaaliturvaan. Tästä huolimatta häntä hoidettiin sairaalassa, josta sai jälkihoitona tarvittavat lääkkeet. Haasteltava on hyvin kiitollinen saamasta hoidosta ja hoivaamisesta. Tärkeänä hän myös mainitsee, että sairaalassa hän on saanut syödä, joka monelle asunnottomalle selviytymisen kannalta tärkeää. Elisabeth Erkkilän ja Sanna Sunikan (2007, 9) mukaan asunnottomien parissa työskentelevillä on huoli asunnottomien terveydentilasta. Asunnottomilla on fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia, jotka näyttävät siinä vaiheessa, kun tilanne on jo kärjistynyt. He hakeutuvat yleensä terveyspalveluihin vasta kun on aivan pakko. Jessica Sundströmin (2007, 10) mukaan asunnottomat joutuvat sairaalahoitajaksojen jälkeen hyvin usein palaamaan sukulaisten ja tuttavien luokse. Asuntoloihin ja kuntoutuskoteihin asunnottomilla on hyvin vaikeaa päästä, koska kriteereinä

asuntoloihin oli monesti, että henkilö on esimerkiksi sosiaalinen ja motivoitunut sekä sitoutunut kuntoutukseen.

Vepan ”*olohuoneessa*” ohjaaja reagoi tilanteeseen ja auttoi haastelevaa tilaamalla ajan lääkäriin. Tässä kohdin näen, että haastateltavan voidaan ymmärtävän olevan marginalisaatiossa, jossa ihminen on reunalla mutta sisällä. Marginaalisten ihmisen voidaan kuvailla tapaukseksi, jossa ihminen sijainti ulkopuolisuudeksi sisäpuolella. Juuri maahanmuuttajat ovat niitä, jotka elävät kahdessa kulttuurissa mutta ulkopuolisina. (Helne 2002, 174.) Marginalisaatioon voi liittyä myös kokemus olla ulkopuolinen. Haastateltava muutti Suomeen tietäen, että hänellä ei ole asuntoa eikä työtä. Tällöin marginalisaation voi olla ihmiselle tietoinen valinta ja syrjäytymistä ei valita vaan yleensä ihminen syrjäytyy olosuhteiden pakosta. (Raunio 2010, 56.)

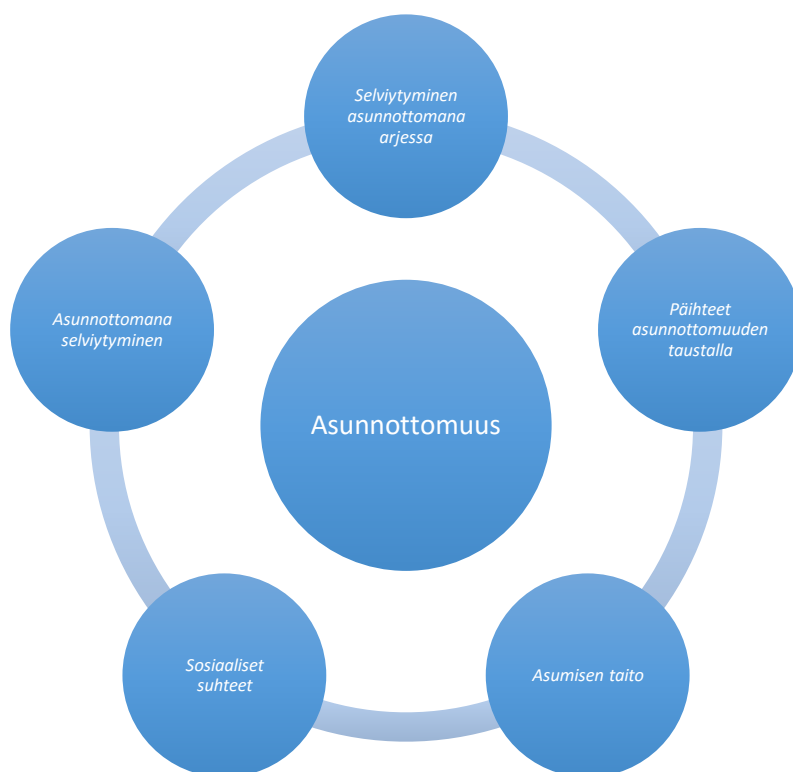
Sosiaalista syrjäytymistä synnyttävinä hyvinvoinnin ongelmiin kuuluvat esimerkiksi, työttömyys, taloudelliset ongelmat, huono asumistaso, terveysongelmat sekä hyvin tärkeänä pidetty läheisten ystävien puuttuminen, jota voidaan kutsua sosiaalisesti eristymiseksi. Lisäksi väkivallan tai väkivallan uhan kokeminen. Syrjäytymisen empiirinen määrittely määrittelee syrjäytyneiksi kaikki ne, joilla on em. hyvinvointiongelmista vähintään kaksi. Syrjäytyminen on syvempää, mikäli hyvinvointiongelmia on enemmän kuin kolme tai kaksi. Näin ollen syrjäytyminen on sitä syvempää, mitä enemmän ongelmia esiintyy samanaikaisesti. (Raunio 2010, 29)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Johtopäätökset asunnottomuuden kokemuksista.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, minkälaisia kokemuksia asunnottomilla on ollut asunnottomana ollessaan. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, millaisia ongelmia asunnottomuudessa esiintyy asunnottomien haasteltavien elämässä. Esittelen seuraavaksi tutkimukseni kannalta merkittävimmät tulokset ja johtopäätökset asunnottomien omista kokemuksista tutkimusvastuksien perusteella ja teoreettisten käsitteiden kautta. Teoriana tutkimuksessa on syrjäytyminen ja aikaisemmat tutkimukset.

Kuvio 2. Kokemuksia asunnottomuuden taustalla.



Selviytyminen asunnottomana arjessa, oli monella omat rutiininsa. Monet asunnottomat saa asua kavereidensa luona eripituisia jaksoja. Monet vaihtavat paikkaa menemällä jonkun

toisen luo koska monella tuli ahdistunut olo siitä, että oleskelee toisen kotona. Ulkona nukkumisessa on aina omat vaaransa. Henkilöt kantavat mukanaan itselleen tärkeitä tavaroita ja yrittävät säilyttää omaisuutensa nukkuessaan ulkosalla. Tämä ei aina onnistu, ainakaan silloin kun henkilö nukkuu puistonpenkillä. Tavallaan mikään ei ole turvassa, ei pieni omaisuutesi, kun ei myös ihmisen koskemattomuus. Verkkokellarissa ja rapussa nukkuminen ei olla pitkäaikaista. Missään ei voi levollisin mielin levätä vaan joutuu olemaan koko ajan valppaana ja tietoisena siitä, että voi tulla ulosheitetyksi. Ulkona, autossa tai metsässä nukkuminen on hyvin haasteellista, koska lämpöä on vaikea varastoida ja talvella olosuhteet ovat hyvinkin arktiset. Mikäli asunnoton haluaa kylmyyttä pakoon, tulee hänen lähteä liikkeelle, löytää suoja jostain sisätilasta tai nukkua esimerkiksi ratikoissa. Missään näistä ei voi nukkua levollisesti, yöunet ovat lyhyitä ja talvella kylmyys on suojaamaton, joka voi aiheuttaa terveydellisiä haittoja. Voidaan päätellä, että asunnottomilla ovat epäinhimilliset olosuhteet meidän hyvinvointivaltiossa. Aamun valjetessa moni pääsee lämpimään suojaan. Elämä kadulla voi olla hyvin väkivaltaista. Granfeltin (1998, 64) mukaan naisilla on riski joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi ja pahoinpidellyksi mutta kadulla olevien naisten kokemus seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja koskemattomuudesta voi olla eri, koska siihen voi liittyä todellisuuden kieltämistä ja suoja mekanismi psyykkisestä selviytymisestä.

Vertaistuen merkitys Vailla vakinaista asuntoa ry:n ”*olohuoneessa*” oli hyvin kantava, jonne asunnottoman oli helppo tulla. Havainnoinnin yhteydessä huomasin, että aamulla moni tuli ”*olohuoneeseen*” istumaan ja juomaan kahvia ja syömään leipää. Tämä ”*olohuoneessa*” oleminen oli samalla paikka vaihtaa kuulumisia ja hoitaa tietokoneen kautta asioitaan. Tunnelma oli kunnioittava ja välittävä, jossa ohjaajat tarvittaessa auttoivat esimerkiksi asiakkaan repaleisten kenkien tilalle löytämään varastosta paremmat kengät. Haastateltavat kertoivat, että vaatteet olivat asiakkaille tärkeitä ja että vertaistuessa heillä oli mahdollisuus vaihtaa likaiset vaatteet vähän käytettyihin, joita Vailla vakinaista asuntoa ry oli saanut lahjoituksena. Vepan ohjaajille asiakkaat olivat tuttuja, varsinkin ne jotka toistuvasti kävivät ”*olohuoneessa*”. Ohjaajan merkitys asiakkaitten kohtaamisessa oli erittäin luontevaa. Havainnoin että Vepa oli kohtaamispaikka, johon oli helppo astua sisään. Siellä jokainen sai syödä ja syötyään antoi tilaa pöydän ympärillä seuraavalle asiakkaalle, joka halusi juoda ja syödä rauhassa. Tilan antaminen kertoo kyvystä kohdata toinen tasavertaisena. Eri järjestöt ovat ihmisten etujen ja oikeuksien valvojia ja vaikuttajia.

Järjestöt lisäävät suvaitsevaisuutta ja moniäänisyyttä. Keskeistä on vaikuttamisen tarjoaminen ihmiselle joka kaipaa erityisesti saman kokemuksen omaavan tukea. Monet järjestöt ovat asiantuntijatahoja jotka ovat keränneet erilaisia tietotaitoja ja osaamista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 50.) On tärkeää, että yksilöllä on jokin paikka jossa voi tuntea olevansa turvassa ja kohdelluksi kunnioittavasti.

Päihteet asunnottomuuden taustalla. Kokemukset asunnottomuudessa ei ollut ainoa sosiaalinen ongelma, vaan monella oli esimerkiksi päihdeongelma. Lähes kaikilla oli ollut päihteiden käyttöä ennen asunnottomuutta, mutta haastateltavilla päihteiden käyttö lisääntyi asunnottomuuden myötä. Ilman asuntoa monet haastateltavat kokivat juuri sen, *että millään ei ollut enää mitään väliä*, joka johti tilanteeseen, että asunnottomat alkoivat käyttää päihteitä enemmän. Asunnottomana ja henkisesti uuvuttamana päihteet olivat pakotie tilanteesta kestää asunnottomuutta. Päihteiden käyttö vaikutti muihin elämänalueisiin ja rikoksiin kiinnittynyt elämäntapa liittyy olennaisesti syrjäytymisen riskitekijöihin. Päihteiden käytön seurauksena työhön kiinnittyminen oli hyvin epätodennäköistä. Lisäksi rikollisilla on hyvin epäedullisia sosiaalisia suhteita, koska yleensä heidän kaveripiiriin kuuluu samankaltaisia ihmisiä. Päihteiden hankkimiseen käytettiin omat rahat ja tarvittaessa rahaa hankittiin epärehellisin keinoin, joka vaikutti yksilön seurauksiin. Vankila oli tutkimuksen mukaan paikka, jossa koettiin pysähtymistä ”*vilkkuvasta maailmasta*”. Vankilassa oman tilan rakentaminen koettiin mielekkääksi, mutta oman kodin rakentaminen vankilan ulkopuolelle oli haasteellista. Jarvisen ym. (2001, 134.) mukaan huono-osaisuus ja syrjäytymien liittyvät erilaiset elämänhallinnan ongelmat, joita ovat erilaiset riippuvuudet ja sairaudet. Yhdessä rikollisuuden kanssa nämä saattavat johtaa yhteiskunnan institutionaaliseen uloslyöntiin, kuten vankilaan joutumiseen. Tässä vaiheessa syrjäytymisprosessia yksilön yhdistävät siteet yhteiskuntaan ovat monilta osin katkenneet. Tutkimuksessa ilmeni, että rikoksiin syyllistyvällä oli ongelmia asumisessa ja usein myös päihteiden käytössä.

Päihteiden käyttö oli monella alkanut aikaisessa vaiheessa aikuisuutta ja päihteitä oli kokeiltu hyvin nuorena. Onko päihteet aiheuttanut asunnottomuuden, voidaan tämän tutkimuksen valossa todeta, että ei varsinaisesti. Päihteet oli tullut monille kuvioihin silloin kun jonkin tason kriisi elämässä oli heilauttanut elämänhallintaa.

Asumisen taito nousi myös tutkimuksessa esiin, jossa muutama haasteltava koki vaikeuksia. Vaikeudet olivat vastuunottaminen ja asunnosta huolehtimisen vaikeutena, koska taustalla oli tällöin päihteet ja rahattomuus. Myös kokemattomuus siitä, että on olemassa velvollisuuksia kuten vuokrasta huolehtiminen, ei voida sivuttaa, jos toivoo saavansa pitää asuntonsa. Nuoren ihmisen kohdalla ensimmäinen asunto voi olla itsenäisyyttä vahvistavaa, mutta sen tuomat velvollisuudet yllättivät. Nuoren todellisuus siitä, että hänen maksamattomien vuokrien seurauksena oli menettänyt kaikki omistamansa tavarat asunnosta, oli tullut yllätyksenä. Tämä kertoo ehkä siitä, että nuori ei ymmärtänyt, että maksamattomat vuokrat johtavat asunnottomuuteen. Toisella haasteltavalla oli pitkä vankilatausta ja huumeriippuvuus. Siviilissä haastateltava oli viettänyt aikaa kadulla ja välillä naisystävän luona, täten oman kodin perustaminen oli jäänyt kokematta. Päihdemaailmassa huumeet aiheuttavat riippuvuutta jotka auttavat pakenemaan arkea ja ratkaisemaan ongelmia. Huumeiden ongelmakäyttöön liittyy usein syrjäytyminen, vaikka syrjäytyminen ei välttämättä johdu huumeiden käytöstä vaan käyttö kertoo laajemmasta ongelmavyyhdestä. Huumeiden aiheuttama riippuvuus näkyy siinä, että käyttäjän päällimmäiseksi tavoitteeksi muodostuu aineiden jatkuva hankkiminen ja käyttäminen sekä vierotusoireiden välttäminen. (Salasuo & Rantala 2002, 44–45.) Pakonomainen tarve saada päihteitä johtaa kierteeseen jossa henkilöllä ei muuhun rahaa, kun rahoittaa omaa riippuvuuttaan. Tällöin asunnon hankkiminen ja kodin rakentaminen jää toiseksi. Elämä kadulla on monelle oma valinta. Huolettomuus siitä, että ei tarvitse ottaa vastuuta mistään, kuvasti hyvin sitä maailmaa, jossa päihdemaailmassa eletään. Mutta siltä osin, kun huumeriippuvuudesta on selviytynyt, asumiseen ja omaan kotiin kiinnitetään huomiota, voi henkilö huomata olevansa hyvin alkupisteessä kokemuksesta hakea omaa asuntoa ja rakentaa oma kotia.

Tieto miten toimia eri viranomaisten kanssa saattaa olla täysin uutta. Tässä kohdin sosiaalityön merkitykseen tulisi kiinnittää huomiota. Kansanväliset eettiset periaatteet nostavat esiin sosiaalityöntekijän edellytykset kiinnittää huomiota yksilön voimavaroihin edistämällä ihmisen voimaantumista. (Raunio 2010, 44.) Juurisen ym. (2008,150) mukaan asunnottomien tukimuotojen erilaisten tarpeiden arviointia ja palveluiden kehittämistä vaikeuttaa se, että kysymyksessä on ryhmä, jonka ongelmia hoitaa moni eri palveluntuottaja, joka johtaa siihen, että puuttuu vastuutaho. Joillakin tutkimukseen osallistujalla ei riittänyt

itsellään voimavaroja hoitaa asioitaan parempaan suuntaan ja monet toivoivat vierellä kulkijaa tai vertaistukea.

Sosiaaliset suhteet koostuivat ydinperheestä ja kavereista. Suhteet vanhempiin, lapsiin ja sisaruksiin olivat olleet vaihtelevia koko asunnottomuuden ajan. Kuitenkin tutkimuksessa esiin nousi vahva side vanhempiin, jota pääsääntöisesti kaikki oli pyrkinyt korjaamaan. Asunnottomana ja sen tuomat muut ongelmat olivat johtaneet erinäisiin väliaikaisiin säröihin vanhempien kanssa. Tutkimus osoitti että kaikista vahvimmat ja hauraammat suhteet asunnottomat ovat juuri kokeneet omiin vanhempiin. Sosiaaliset suhteet vanhempiin olivat kantavia, kun taas suhteet kavereihin liittyivät enimmäkseen siihen missä ympäristössä kukin asunnon liikkuu ja oleili. Suhde sisaruksiin ja omiin lapsiin jäivät tutkimuksessa ohueksi. Vertaistukiryhmä Vepa ja siellä työskentelevät ohjaajat ja asiakkaat olivat suuressa merkityksessä, kun kyseessä oli asunnottoman sosiaaliset suhteet. Järjestöt ylläpitävät palveluita väestöryhmille joita julkinen palvelujärjestelmä kykene huolehtimaan ja tuottavat erityispalveluja tietyille ryhmälle pohjautuen hyvän tuntemukseen ja erityisosaamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 50)

Asunnottomien päivärutiinit. Havaintojen perusteella Vva ry ”*olohuone*” oli monelle jokapäiväinen kohtaamispaikka, jossa moni kävi lähes päivittäin. Ulkona nukuttujen yön jälkeen monelle maistui kahvi ja leipä, jota tarjoiitiin ”*olohuoneessa*”. Monella asunnottomalla jäi ravinnon hankkiminen toissijaiseksi ja he käyttivät hyväkseen vertaistukiryhmiä ja muita ruuan jakelupisteitä, josta saivat ilmaiseksi syötävää. Havaintojen perusteella ruuan saanti ei ollut haastateltavilla kovin vaikeaa, koska he olivat hyvin selvillä ruuanjakeluverkostoinnista ja siitä, missä jaettiin ilmaisia elintarvikkeita ja missä oli lämmintä ruokaa tarjolla. Juuri tällä saralla verkostointi oli mielestäni hyvin tiedossa ja tietoa jaettiin asunnottomien kesken. Havainnoin perusteella ”*olohuone*” toimi myös tiedon välityspaikkana asunnottomien kesken. Jopa Hurstin joulujuhlat olivat kokemuksena mieluinen, jossa asunnottomia ja muita vähävaraisia yhdistää yhteinen kokemus. Susanna Hyväri (2005, 219) toteaa vertaistukiryhmien olevan tasavertaisia auttamistoimintojen osapuolia, jossa voi saada ohjausta ja tukea ja jossa ryhmän sisällä voi saada hyviä ystäviä joka rakentuu vastavuoroisuudelle. Vertaistukiryhmässä Anne Birgitta Yeungin (2005, 110) mukaan jokainen voi löytää paikkansa yhteiskunnassa ja ryhmän johon kuulua. Monet saavat myös ryhtiä ajankäyttöön, jolla rakentaa oma päivänsä. Monet tutkimukseen osallistujat

kertoivat, että oleskelivat päivittäin eri julkisissa paikoissa kuten eri asemilla. Monella oli omat rutiininsa päivisin, riippuen päivästä. Vva:n kesäasunolla, joka sijaitsi saarella ja on päihtetön olinpaikka, jossa asunnottomat saivat olla 2 viikkoa kerrallaan, jossa moni sai nukkua esimerkiksi pois univelkojaan, pestä pyykkiä ja käydä saunassa. Havaintojen perusteella kesäasunto oli hyvin mieluinen katkelu elämälle, jossa jokainen sai vertaistensa kanssa jakaa omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Jatkuva käymistilassa oleminen on asunnottomalle hyvin raskasta ja asunnottomuus koettelee ihmistä psyykkisesti ja fyysisesti. Puistonpenkillä nukkuminen, metsässä yöpyminen ja kellari tiloissa nukkuminen on aina varuillaan olemista.

8.2 Johtopäätökset asunnottomuudesta teoreettisesta näkökulmasta

Loputtomassa asuntojonossa. Monella oli pitkään ollut asuntohakemus vireillä. Asunto on monelle tärkeä autonomia ja ihmisarvoisen elämän edellytys (Granfelt 1998, 76). Pentti Rönkkö (1994, 249) toteaa, että hyvinvointivaltion julkinen valta pyrkii turvaamaan kohtuullisen elintason ja sosiaalisen turvallisuuden. Asunnon menettäminen saattaa olla monelle kaaosmaista ja traumaattista. Edellisen asunnon menetys ja henkilökohtaisten tavaroiden menetys tarkoittavat, sitä että henkilön on aloitettava alusta. Pirkkoliisa Ahposen (2001, 103–104) mukaan koti merkitsee elämälle rakennettua peruskehikkoa ja kodittomuudessa kulminoituu vailla olemisen. Marginaali voi tässä yhteydessä symbolisoida välitilaa, avaten tilaisuuden uuden kodin hankkimiseen, samalla tavalla kuin vaaraa kotoa pois syrjäytymiselläkin. Marginaalitalanteissa eläminen ilmenee nostalgiseen menneisyyden kaipuuseen ja kotoisan turvallisuuden unelmiin. Lapsuuden kodista lähteminen vaati oman kodin löytymistä, johon on hankittava oman kodin rakennuksessa tarvittavat tarvikkeet ja taidot.

Asuntojonossa olemisen ja jatkuva epätietoisuus asunnon saannista ovat asunnottomille raastavaa, joka vaikuttaa eri tavalla eri ihmisissä. Tutkimuksessa esiintyi välinpitämättömyyttä itseään kohtaan, sillä että monet epätoivoisesti pyrkivät päihteen käytöllä peittämään pettymystä. Monet tutkimukseen osallistujat toivat esille, että asunnottomana olemisen syö ihmistä henkisesti ja sitä, että asunnottomuutta ei voi kestää

määräänsä pidempää, että eikö siihen väkisinkin tule tarve käyttää päihnteitä sietääkseen olotilaa joka vallitsee.

Apua asunnon hankintaan sosiaaliviranomaisilta. Tutkimuksessa avun hakeminen sosiaalityöntekijältä näyttäytyi hyvin hankalana asunnottomalle, koska asioiden hoidossa asunnottomalla näkyi paljon puutteita. Epävarmuus siitä, miten asioita hoidetaan sosiaaliviranomaisten kanssa ja miten asioissa edetään näkyi tutkimuksessa. Monet käyttivät kolmannen sektorin toimijoita välikätenä hoitamaan yhdessä asunnottoman kanssa heille vaikeita asioita. Irja Mikkonen (1996, 220–221) toteaa, että monet vertaistukiryhmät toimivat virallisen organisaation rinnalla auttaen ja täydentäen yksilön turvaa koska sosiaalityöntekijät eivät omaa välttämättä kokemuksellista tietoa ja ymmärrystä. Vertaisryhmän rooli on usein auttaa anomusten laatimisessa ja auttaa hakemisen prosessissa. Tämä näyttäytyi selvästikin hyvänä ja toimivana tapana tutkimuksessa. Monesti asiakas ei ymmärrä asiakaskäynnillä kysyä kaikkea tarpeellista ja silloin kokemuksen kautta vertaistukihenkilö voi olla suureksi avuksi asioiden selvittelyssä. Raunio (2010, 18–19) mukaan syrjäytymistä tulee sosiaalityössä käsitellä yksilön toimeentulon ja hyvinvoinnin liittyvien ongelmien sekä yhteiskunnallisen osallisuuden yhteiskunnan jäsenyyden kautta. Syrjäytymisen pohdintaa marginaalisaation näkökulmasta mahdollistaa täsmentämällä syrjäytymisen perusmäärittystä normaalisuudesta sivuun joutumisesta. Roivaisen (2002, 227) mukaan yhteistyö on parhaimmillaan, kun työskennellään ruohonjuuritasolla yhdessä monnitoimijoiden kanssa. Perussosiaalityö tarvitsee tuekseen kenttätyöntekijöitä jotka toimivat katutason puskuriammatilaisina ja vaati uudenlaista kumppanuutta kolmannen sektorin kanssa.

Raunio (2010, 50) toteaa että vaikka julkista sektoria pidetään palveluiden tuottajana, on nähtävissä, että painopistettä ollaan siirtämässä lähiyhteisöihin, yrityksiin, järjestöihin, omaisiin ja kansalaisten omatoimisuuteen. Tällä pyritään welfare mix tyyppisiin voimavaroja yhdistäviin palveluratkaisuihin. Lehtonen ym. (2008, 53) toteaa, että asumiseen liittyy tukimuotoja, joita ovat esimerkiksi asumisneuvontaa tai asumisohjausta, jota voidaan tehdä monesta eri lähtökohdista. Mielestäni asumisneuvonta on oleellinen osa asunnottomuutta, joka on löytänyt myös omassa tutkimuksessani esiin tulleesta järjestöjen kautta annettuun palvelumuotoon.

Syitä asunnottomuuteen. Tutkimuksessa asunnottomuuden syyksi nousivat esiin useimmiten päihteet, köyhyys, työttömyys, vankilasta vapautuminen ja rikollisuus, kriisit sekä eroaminen parisuhteista. Nämä kaikki asiat vaikuttivat tutkimuksessa asunnottoman elämässä. Asunnon puute vaikutti moniin eri tekijöihin haastateltavien elämässä kuten siihen, että heillä ei ollut paikkaa missä oleilla. Asunnottomuutta on Granfelt (1998, 47) kuvannut myös kodittomuutena, joka on laajempi subjektiivinen käsitys asunnottomuudessa. Juuri kodittomuus ja kaikki se mitä sen ympärille rakentuu kuten oma rauha ja tieto siitä missä saa nukkua ja levätä sekä oma tila koettiin haastateltavien keskuudessa tärkeäksi. Paine siitä, että ei tiedä missä seuraavan yön nukkuu tai missä voi majoilla oli kaikille asunnottomille hyvin raskas kokemus. Olla asunnoton on hyvin epäinhimillinen olotila, josta jokainen haastateltava koki haluavansa pois. Missään vaiheessa tutkimusta ei esiintynyt minkään laista vaatimusta siitä, missä esimerkiksi kaupunginosaosassa kukin haluaisi asua, vaan päällimmäisenä oli saada oma koti, turvasatama. Granfelt (1998, 48) toteaa, vaikka asunnottomuuteen on liitetty erilaisia ongelmia, voidaan todeta, että jokaisella tulisi olla oikeus omaan asuntoon.

Lehtonen ym. (2008, 113) toteaa että itsenäiseen asumisessa liittyy itsemääräämisoikeus joka tarkoittaa, että henkilö itse määrää ketä kotiinsa päästää. Kodiksi voi mieltää vain sellaisen paikan, jota ei tarvitse koko ajan pelätä menettävänsä. Tähän liittyy tunne pysyvyydestä ja turvallisuudesta. Asunnottomuuden tilan ymmärtäminen ei tutkijani silmälasien kautta kokonaan voi ymmärtää ilman että sen konkreettisesti olisi kokenut. Haasteltavien kertomukset kuinka yöllä esimerkiksi vaeltelevat katuja, nukkuvat ratikoissa, majoilevat rautatieasemalla ja metsissä, antaa karun kuvan siitä millaisena asunnottomuus näyttäytyy tänä päivänä hyvinvointivaltiossa. Lähes kaikki, yhtä lukuun ottamatta, haastateltavat olivat pitkään olleet asuntojonossa. Asuntojonossa oleminen koettiin hyvin turhauttavana kokemuksena.

Syitä asunnottomuuteen oli monia, jotka tutkimuksessa esiintyi, mutta ehkä yhteenvetona voidaan todeta, että elämässä vallitseva kriisi oli vaikuttanut muihin elämänhallinnallisiin ongelmiin. Kasaantuneissa elämänhallinnallisissa ongelmissa asunnottomuus oli ehkä yksi

syy. Tutkimukseen osallistujilla esiintyi myös päihde, taloudelliset, työttömyydestä johtuvia syitä. Tutkimuksessa esiintyi myös eroista ja elämässä muita vastaan tulleista kriisejä, jotka olivat johtaneet asunnottomuuteen. Huomioitavaa on että erossa ei ole vain yksi osapuoli, se joka lähtee yhteisestä asunnosta tai omasta kodista, vaan siihen liittyy monta osatekijää. Osalla syyt eroon oli ollut luottamuspuula, osalla päihdeongelma ja väkivalta joka on johtanut tilanteeseen, jossa toinen tai molemmat ovat pakotettuja lähtemään kodistaan. Omasta kodista lähteminen on usein kärjistyneen tilanteen ratkaisu. Asunnottomana henkilö on vaarassa syrjäytyä ja kenenkään ei odoteta sitä tavoittelevan (Raunio 2010, 56). Syrjäytymistä voidaan tarkastella kasaantuneiden hyvinvointiongelmiensa aikaansaannoksina niin, kun tutkimus osoittaa.

Tutkimuksessa avun hakeminen ja avun saamisen ymmärtäminen ei aina kohdannut. Varsinkin silloin kun kyse asunnottomasta päihdeongelmaisesta joka haluaa tavata lapsiaan. Kohtaaminen sosiaalityöntekijän kanssa jäi hyvin pinnalliseksi ja hataraksi, syynä olettaisiin olevan tässä yhteydessä osakseen asiakkaan päihdeongelma. Lähtökohtaisesti pohdin mikä tai mitkä ovat olleet väliintulon mahdollisuus tai tuen mahdollisuus, silloin kun lasten tapaaminen oli sovittu, mutta siitä koituvat kustannukset, kuten raitiovainulla kulkeminen lasten kanssa paikasta A paikkaan B ei ollut huomioitu tapaamisjärjestelyjen yhteydessä. Raunio (2010, 150) toteaa että syrjäytymisessä korostuu elämänhallinnan ongelmat, jotka rajoittavat tiettyjä elämän osa-alueita. Syrjäytyminen voi alkaa hallita kokonaisvaltaisesti ihmisen elämää, kun hän joutuu jatkuvasti kamppailemaan ongelmiensa kanssa. Granfelt (1998, 80) korostaa että kokemuksellinen ulkopuolisuus, sivullisuus, erilaisuus ja toiseuden kokemukset ovat niitä jotka täydentävät syrjäytymistä. Vanhempien tukeminen lasten tapaamisessa oli erikoisen tärkeää. Raunion (2010, 72) mukaan kasaantuneiden elämänhallinnan ongelmissa sosiaalityössä syrjäytymistä voidaan tarkastella hyvinvoinnin ongelmana tai yhteiskunnan normaalisuudesta sivuun joutumista. Syrjäytymistä tulee tarkastella yksilön kohtaamien ongelmien kautta yhteiskunnalliseen taustaan (emt., 45). Vuokranmaksu jättäminen, kyky hallita talousasioita, työttömyys ja muuttuvat asumistarpeet olivat tutkimuksen keskeisiä ongelmia, joita asunnottomat olivat kokeneet. Kaikki olivat niitä asioita jotka vaikuttavat yksilön elämänhallintaan ja jossa vaarana on syrjäytyminen.

Muutosten mahdollisuudet. Tutkimuksessa osallistujat olivat saaneet kuntoutusta asunnottomana. Päihdeongelmallisille oli tarjoilla A- klinikka, eri asuntolamuotoja ja korvaushoitoa. Ne jotka olivat hakeutuneet A-klinikalle ja korvaushoitoon olivat saaneet palveluita. Kokemuksen perusteella haastateltavat kokivat saavansa päihdeongelmaan apua, mitä hakivatkin. Ainoastaan kaikki muut heidän elämänhallinnan ongelmat kuten työttömyys, asunnottomuus eivät korjautuneet ja ratkenneet siinä ajassa jossa toivoivat. Vaikka asuntolapaikkoja on harvakseltaan tarjolla ja niihin pääsee päihdeongelmainen, on monella suuri riski repsahtaa käyttämään päihteitä uudelleen. Raunio (2010) mukaan muutokseen sekä yhteiskuntaan kuntoutumisen esteenä ei voida todeta olevan vain palvelujärjestelmän huonot mahdollisuudet tukea ihmisiä vaikeissa elämäntilanteissa. Sosiaalityön tehtävä on huolehtia vaikeimmin syrjäytyneistä ja sosiaalityön eettiset periaatteet edellyttävät, että sosiaalityöntekijällä tulee olla motivaatiota työskennellä kaikenlaisten asiakkaiden kanssa. (emt., 151-152).

Tutkimuksen hyvin keskeinen rooli näkyi myös kuntoutumisessa. Tutkimukseen osallistujilla oli kokemuksia kuntoutumisesta, jotka he näkivät tukea antavana. Tutkimuksessa A-klinikka, korvaushoito, eri hoitolaitokset ja terapiat olivat olleet vahvistamassa integroitumista reunalta kohti yhteiskuntaa. Eräs tutkimukseen osalituja oli vaihtanut paikkakuntaa päästääkseen eroon päihteistä ja kaveriporukoista. Tämä oli ratkaisu, jonka henkilökohtaisesti oletti auttavan. Katkaisuhoidon käyntejä tutkimuksessa esiintyi monella, joita oli eri elämänvaiheessa ollut useampiakin. Asuntoloihin oli valikoitunut niitä, jotka omaehtoisesti halusivat ja tulivat sinne valituksi. Tutkimuksessa esiintyi myös asuntoloista kieltäytyjiä, jotka kokivat asuntolassa asumisen enemmän uhkana retkahtaa käyttämään päihteitä. Raittiina pysyminen olisi asuntoloissa ollut haastavaa koska haastateltava koki että ympäristö tulisi olla raittiutta tukevaa. Valintaa valita päihteettömyys ja elää asunnottomana tai asuntolassa väliaikaisesti, oli perusteltua pohtia. Raunio (2010, 48) mukaan kuntoutumisen mahdollisuus nähdään sosiaalityössä keskeiseksi tehtäväksi. Tällöin sosiaalityöntekijän tulisi yhdessä asiakkaan kanssa tunnistaa ja laajentaa hänen voimavarojaan ohjaamalla hänelle oikea-aikaiset palvelut jotka vahvistavat elämänhallintaa ja ratkaisevat asiakkaan ongelmia. Tutkimukseen osallistujat kertoivat päihteiden käytön katkaisuun syyksi että ”ei jaksaa elää enää sitä elämää” (H3). Päihdeongelmaisen elämä on ollut fyysisesti ja psyykkisesti kuormittavaa.

Työllistyminen asunnottomana. Myös työttömyys esiintyi asunnottomien tutkimuksessa, jossa lähes kaikki tutkimukseen osallistujat olivat asunnottomuuden aikana kokeneet. Järvinen ym. (2001, 128–129) mukaan syrjäytymistä lähestytään hyvin usein vaikeuksissa elävien henkilöiden kuten pitkäaikaistyöttömien tai alkoholistien kautta. Yksilötasolla syrjäytymisessä viitataan ihmisen sosiaalisiin ongelmiin ja niiden kasaantumiseen. Mitä useammalla alueella ihmisellä on ongelmia, sitä syrjäytyneemmäksi hänet luokitellaan. Monet haastateltavat elivät minimituloilla, joita olivat toimeentulotuki, työmarkkinatuki ja eläke. Minimituloilla eläminen on elämistä köyhydessä. Köyhyys aiheutuu elintason alhaisuudesta ja uudet kohdennetut palvelut, kuin myös tulonsiirrot, voisivat kohentaa yksilön asemaa nostamalla sosiaalisesta ja materiaalisesta köyhyydestä uudelle tasolle. (Saari 2015, 20.) Yleisesti köyhyyttä määritellään sillä perusteella, mitkä ovat tulot tietynä hetkenä. Kyseessä on sekä staattinen myös epäsuora taloudellisten resurssien hallintaa pohjautuva köyhyyden määrittely. Köyhyyden määritelmä kuvaa taloudellisten resurssien tilaa, mutta myös suoraa taloudellista toimeentuloa ja ongelmia siinä. Huono-osaisuus tavoittaa yleensä suuremmin ihmisten elinoloissa ja hyvinvoinnissa esiintyviä ongelmia. Köyhyyden ja huono-osaisuuden ero ei siis ole vain moniulotteisuudessa, vaan myös siinä, miten suoraan nämä ilmaisevat ihmisten hyvinvoinnin ongelmia. (Raunio 2010, 33). Köyhyydestä päästääkseen haastateltavat kokivat ratkaisuksi päästä töihin tai löytää opiskelupaikka, josta työllistyä. Monella oli kuitenkin heikot voimavarat tehdä omalle pitkittyneelle tilanteelleen muutoksia asunnottomana, päihdeongelmaisena ja vähätuloisena.

Kuitenkin monet toivoivat pääsevänsä töihin ja saavansa palkkaa jolla tulla toimeen arjessa. Ne jotka olivat kuntouttavan työtoiminnan kautta kokeilleet työtä, olivat olleet melko tyytyväisiä. Monelle työllisyyden vaihtoehdoksi oli saada opiskelupaikka, johon muutama haastateltava oli pyrkinyt eri kouluihin, kuitenkin tulematta valituksi. Tieto siitä, että ei ollut tullut valituksi opiskelupaikkaan, vaikutti heihin kuitenkin mieltä alentavana. Halu saada opiskelupaikka jäi kuitenkin kytymään muutamilla ja kertoivat hakevansa samaan koulutukseen uudelleen. Vaikeuksia hakea koulutukseen näyttäytyi haastateltavilla, johon vaadittiin lomakkeiden täyttöä ja liitteiden lisäämistä. Lomakkeiden täyttämiseen monet olisivat halunneet tukea ja apua, koska monet viralliset hakemukset saattavat olla

vaikeaselkoisia. Pääsääntöisesti kuitenkin työpaikan löytyminen oli monella päällimmäisenä toiveena.

Työvoimatoimiston tehtävä on pitää kirjaa työttömistä työnhakijoista. Monet edut ovat kiinni siitä, onko ilmoittanut työttömäksi työnhakijaksi. Työmarkkinoille osallistuminen on erittäin tärkeää hyvinvoinnin ja selviytymisen näkökulmasta kontrolloivalle sosiaalityölle. Työlle ei pidä antaa ylivertaista asemaa ihmisten yhteiskuntaan integroijana. Yksittäisen ihmisen kannalta on tärkeää huomata, että epätyypilliset työsuhteet vaikuttavat elämään epävakautumista. (Raunio 2010,75, 80.) Yhteiskuntaan integroiminen työnteko on paras lääke syrjäytymiseen. Sosiaalityöltä edellytetään osallistumista myös syrjäytymisuhan alaisten asiakkaiden työelämään integroimiseen aktivoimalla heitä työelämään. (emt., 83.) Työvoimatoimiston virkailijalla ei voinut olla asiakkaasta kokonaisvaltainen näkemys. Sosiaalityöllä ja aktivointisuunnitelmalla voidaan saavuttaa asiakkaasta kokonaisvaltainen näkemys ja tilanne asunnottomuudesta. Kritisoin työvoimapolitiittisen virkailijan oikeutta kirjoittaa lausunto, ihmisen kokonaistilannetta huomioimatta, jossa toimeentulotukea alennetaan pelkästään tiedolla, että asiakkaalla ei ole voimassaolevaa työhakua vireillä. Asiakkaan tilanteessa esiintyi myös asunnottomuus. Asunnottomana vain harva kykenee töihin. Pohtimaan jäin, voidaanko silloin velvoittaa henkilöä vastaanottaman työ, vaikka väliaikannekin, kun henkilöllä ei ole asuntoa. Vai voitaisiinko tehostaa sosiaalityötä työvoimapolitiittisten lausuntojen tueksi.

Asunnottomien tuen tarpeisiin vastaaminen. Tutkimukseen osallistujista kokivat vankilasta vapautumisen jälkeen olevansa vailla tukea. Koulutuksiin hakeminen, asumisen ongelmat, työttömäksi ilmoittautuminen ja eri virastoissa käyminen oli kokemuksena haasteellista. Tutkimukseen osallistujilla oli huonoja kokemuksia kohtaamisessa työvoimatoimiston virkailijan sekä sosiaalityöntekijän kanssa. Kohtaaminen oli kokemuksena ollut liian utelevaa ja että kiinnostus ihmisestä kokonaisuudessa ei välittynyt asiakastilanteesta. Metterin tutkimuksessa (2012, 190) sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan kohtuuttomia tilanteita esiintyi, jossa ihminen nähdään prosessina tai tapahtumien uhrina. Kohtuuttomuus vaihtelee lievästä, täysin kohtuuttomaan, jolla on pitkäaikainen vaikutus ihmisen selviytymiseen. Tutkimuksessa esiin tulleet tarpeet hoidettiin usein kolmannen sektorin

toimijoiden kanssa. Monet vertaistukiryhmät ja kokemusasiantuntijat olivat tutkimukseen mukaan niitä, jotka kykenivät auttamaan konkreettisesti.

Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 136) mukaan yleisellä tasolla syrjäytymisen voidaan todeta olevan prosessimalli, jossa elämäkulku todentuu niiden ihmisten kohdalla, joilla elämässä on hyvin niukasti suojaavia tekijöitä. Toisena mahdollisuutena on, että ihmiset eivät kykene tai eivät osaa käyttää kaikkia resursseja hyödykseen. Ongelmien kasaantuminen ja syrjäytymisen todennäköisyys ovat silloin mahdollinen.

Tutkimus osoittaa, että asunnottomilla suojaavia tekijöitä olivat suhteet omiin vanhempiinsa, sisaruksiin ja kavereihin, jotka kantoivat asunnottomuuden aikana. Varsinkin vanhempiin olevat tunnesiteet olivat vahvat. Vertaistuki nähtiin hyvin vahvana suojavana tekijänä koska siellä asunnottomat tapasi vertaisiaan ja saivat tarvittaessa ohjaajilta apua. Kuntoutumisen mahdollisuudet olivat monelle erittäin tärkeä polku, jossa päämääränä oli saada oma elämäntilanne kuntoon. Tutkimuksessa ilmeni myös syrjäytymisen riskitekijöitä, joita olivat päihdeongelmat, työttömyys ja opintoihin pääseminen, joita oli lähes kaikilla. Monet elivät hyvin niukasti. Toimeentulo, köyhyys ja velkaantuminen aiheuttivat syrjäytymistä. Myös monet elämänvaiheissa esiintyvät kriisit ja avioerot aiheuttivat asunnottomuutta ja syrjäytymistä.

Tutkimuksen lähtökohta oli asunnottomien selviytymien yhteiskunnallisena ja yksittäisenä ihmisen kokemuksen kautta. Esiin nousivat asuntopoliittiset ongelmat, eriarvoisuus- ja tulojaon epäoikeudenmukaisuus. Tutkimuksen perusteella esiin nousivat päihdeongelma, työttömyys ja koulutuksen pääseminen, erot ja kriisit sekä köyhyys, velkaantuminen ja vähäinen toimeentulo. Asunnottomien selviytymien koostuivat suojaavista tekijöistä, jotka olivat suuressa roolissa tutkimuksessa. Tutkimus vahvisti, että asunnottomuus ensisijaisesti ratkaistavissa yhteiskunnassa poliittisilla päätöksillä tuottamalla halpoja asuntoja pienituloisille. Toiseksi, asunnottomien epäinhimillinen elämäntilanne tulisi ratkaista kehittämällä erilaisia palveluita ja ratkaisumalleja lievittää syrjäytyneitä asunnottomia. Asunnottomuuteen liittyy moniongelmaisuus ja ongelmien kasaantuminen ja olenkin tässä työssä käyttänyt syrjäytymisen teoriaa selittämään asunnottomien tilannetta.

Laaja yhteiskunnallinen vastuu syrjäytymisen vastaisesta toiminnasta edellyttää yhteistyötä esimerkiksi kuntien, yritysten, työmarkkinaosapuolten ja kirkon kanssa. Ongelmia ei voida jättää vaan yksilön tasolle vaan yhteiskunnan tulee kantaa syrjäytymisongelmissa oma vastuu. Yhteiskunnan tulee tukea toimenpitein kansalaisten normaalia osallistumista ja yhteiskuntaan kuulumista. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä hyvinvoinnin poliittisin toimenpitein. (Raunio 2010, 127.) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja vähentämiseen tarvitaan rakenteellisia muutoksia kuten lainsäädäntöön vaikuttamalla.

Ratkaisuna olisivat kohtuuhintaiset asunnot, joiden maksuista toimeentulotuella ja peruspäivärahalla olevat henkilöt pystyisivät selviämään. Juurisen ym. (2008) mukaan ratkaisuna asunnottomuuden vähentämiseen tai poistamiseen tarvitaan monia tukevia toimenpiteitä ja yhteistyötä eri tahojen kanssa, joilla on sama päämäärä ja tavoitteet. Yhteistyön merkitys korostuu ja siihen tarvitaan asuntoviranomaiset, sosiaaliviranomaiset sekä kolmannen sektorin toimijat. Tarvitaan lisätä resursseja sekä työtä tekemään ennaltaehkäisevää työtä. Tärkeää on saada asunnottomien oma ääni kuuluvaksi. Kokonaisuudessa auttamisessa tarvitaan kenttätöntekijöitä jotka jalkautuvat asunnottomien pariin ja auttavat heitä yksilöinä, kunkin tarpeen mukaan. (emt., 152.)

Asunnottomien kokemusta tulisi käyttää hyödykseen yhteiskuntatasolla osallistavalla kokemuksen äänen kautta asunnottomuuden ratkaisumallien löytämisessä ja kehittämisessä. Kokemusasiantuntijuus tulisi käyttää myös yhdessä toimijoiden ja järjestöjen kanssa jotka ovat omalla saralla asiantuntijoita ja tuntevat kentäntoiminnan asunnottomien parissa. Myös syrjäytymisen vastaista toimintaa tulisi kehittää joka sinällään on sosiaalityön perustyötä. Sosiaalityössä tärkeää on tehdä työtä kaikenlaisten asiakkaiden kanssa, johon eettiset periaatteet velvoittavat. Huolenpidon lisäksi sosiaalityöllä on tarkoitus tunnistaa ja ottamalla käyttöön muutosten saamiseksi asiakkaan voimavarat. (Raunio 2010, 153.)

Juurinen ym. (2008, 152) toteavat että asunnottomuusasiaan on herätty, kun kunnilta on vaadittu poistamaan pitkäaikaisasunnottomuutta. Siihen että asunnottomuus poistettaisiin kokonaan, vaaditaan yhteistä tahtoa ja rahaa. Toteutuuko asunnottomuuden poistaminen kunnissa, olen pohtinut monesti. Vai tuleeko asunnottomat helposti leimautuneeksi huono-osaiseksi erilaisten ongelmien kasaantumisen takia.

Jos haluamme todella poistaa asunnottomuutta, on sosiaalityön muututtava. Meidän täytyy voida keventää rakenteitamme niin, että se sallii matalan kynnyksen työn esimerkiksi niin, että sosiaalityöntekijä olisi tavattavissa muulloinkin kuin virka-aikana klo 8-16 toimistossaan. Sosiaalityön tulee mennä lähemmäs asiakkaita, jalkautumalla kentälle. Sen lisäksi olisi tehtävä eri sosiaali-alojen kanssa todellista yhteistyötä niin, että joku ottaisi todellisen vastuun asiakkaan tilanteesta. Nyt sosiaalityö on pirstaloitunutta mielenterveys-, päihde- ja toimeentulotukineen puhumattakaan lastensuojelusta.

Olisi myös vakavasti pohdittava sitä, miten sosiaalityö kykenisi käyttämään vertaistukea todellisena resurssina asiakkaan tilanteessa. Tutkimuksessa tuli ilmi, että juuri vertaistuki ja kolmas sektori olivat asunnottomien kanssa mukana heidän arjessa ja tiesivät mitä asiakkaalle todellisuudessa kuuluu. Samoin vertaistuki oli asiakkaille tärkeintä tukea mitä he saivat, eikä sosiaalityön ammattilaisilla ole yksinkertaisesti varaa jättää tätä resurssia huomioimatta. Tämän päivän Suomessa tuloerot kasvavat ja työpaikat siirretään ulkomaille. Jos emme pysähdy pohtimaan sosiaalityön rakenteita ja sitä, miten sosiaalityötä tehdään, uskon, että tulemme vielä näkemään suuremman määrän asunnottomia ja se tulee koskettamaan yhä enemmän tavallisia lapsiperheitä. Olemme suuren yhteiskunnallisen ongelman äärellä asunnottomuutta käsiteltäessä.

POHDINTA

Palola (2006, 106) toteaa että ainut tuki jonka suomalaisen hyvinvointivaltio asunnottomille kykenee antamaan, on toimeentulotuki. Modernissa yhteiskuntapolitiikassa ei kyetä, tai ei haluta ymmärtää, että suuri määrä ihmisiä, Suomen hyvinvointivaltiossa, kokevat turvattomuutta, kurjuutta ja kärsimystä. Tähän Palolan toteamukseen voin yhtyä tehdessäni tutkimusta asunnottomista armon vuonna 2016. Sipilä (2005) toteaa, että yhteiskunta satsaa kaiken tulevaisuuteen ja maksimaaliseen tuloskasvuun, tuottavuuteen ja kilpailukykyyn josta syntyy lisää syrjäytyneitä ihmisiä ja eriarvoisuutta. Samalla kysytään, onko ihmiset valmiita nostamaan veroja, hyvinvointivaltion säilyttämiseksi johon on hyvin vaikeaa saada todellista vastausta.

Matka asunnottomuuden tutkimukseen on ollut kaikki sen arvoista. Päivääkään en vaihtaisi pois. Sain tutustua hienoihin ihmisiin, oppia tuntemaan heitä ja käydä keskusteluja päivän polttavista aiheista. He jakoivat kanssani palan elämää, joka tuntuu erityiseltä lahjalta. Tämän kaltaista tilaisuutta ei välttämättä tule toista kertaa. Olen saanut paljon tietoa asunnottomuudesta ilmiönä ja oppinut asioita joita en ennen tiennyt juuri mitään. Se kuinka epäinhimillisissä olosuhteissa asunnottomat elävät, on karkealla tavalla piirtynyt mieleeni.

Mutta huomaa myös tukijana monet virheet, joita tein tutkimuksen aikana. Pelko siitä, että en saa tarpeeksi materiaalia haastattelutilanteesta oli turhaa. Keksityin kiinnipitämiseen ja siihen että minulla oli jatkokysymyksiä silloin kun haasteltava kävi levottomaksi. Kuitenkin loppupeleissä olen tyytyväinen, että tein ”*hypyn tuntemattomaan*” ja valitsin tutkimusalueeksi, suurkaupungin jossa todellinen asunnottomuuden ilmiö näyttäytyy arjessa. Tutkimuksessa asunnottomuus näyttäytyi hyvin merkittävä osana elämänhallintaa ja ongelmien kasaantumisena. Tutkimuksessani pääkaupunkiseudulla olivat asunnottomat pääasiallisesti yksinäisiä henkilöitä. Kokemukset asunnottomana olemisesta oli hyvin traagisia kokemuksia, epäinhimillisten olosuhteiden takia.

Monet voivat saada tulevaisuudessa apua asunnottomuuteen, vaikka henkilöllä on merkintä maksuhäiriöstä. Tähän asti vapailta markkinoilta asuntoa hakevat eivät ole voineet saada asuntoa, mikäli luottotiedot eivät ole olleet kunnossa. Tästä uutisoitiin Ylen aamu- tv:ssä Uusi pilottihanke on kokeilu joka mielestäni voi olla kokeilun arvoinen menetelmä, poistaa asunnottomuutta pääkaupunkiseudulla. Henkilöt jotka asunnottomina ovat menettäneet luottotietonsa, ovat nyt saamassa uuden tilaisuuden, toteaa erityisasiantuntija Peter Fredriksson ympäristöministeriöstä Ylen aamu-tv:ssä antamassa haastattelussa 11.10.2016. Huoneistoturvavakuutus on pilotti-hanke, joka tehdään yhdessä Lähi-tapiola vakuutusyhtiön kanssa. Vuokranantajan tehtävä on sopia tämä vakuutus joka kattaa laajemmin mahdolliset asuntoon kohdistunut tuhotyö. Pilotti hankkeeseen on lupautunut 2000 vuokrahuoneiston omistajaa, jonka tarkoituksena asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Peter Fredriksson toteaa, että asunnottomuuteen vaikuttaa yhteiskuntapolitiikka, joka eri seurausvaikutuksista näyttää synnyttävän asunnottomuutta. Epäonnistunut asuntopolitiikan ja sosiaaliala- ja terveystalvet eivät kohtaa toisiaan. (Hietanen 2016.)

Ehdottoman tärkeänä pidän, että asunnoton otetaan mukaan prosessiin jo siinä vaiheessa, kun asuntoja haetaan ja etsitään, silloin kun hänellä ei itsellään ole siihen voimavaroja tai kykyä tehdä sitä yksin. Kokemusasiantuntijuus tulisi kiinnittää asunnottoman muutos prosessiin koska sillä saadaan asunnoton tuntemaan, että hänellä on vastuu ja velvollisuus itsellään ja kaikkeen tämän lisäksi itsemääräämisoikeus mutta hänellä on henkilön tuki, joka on myös kokenut asunnottomuuden.

LÄHTEET

Ahponen, Pirkkoliisa (2001) Kodittomuuden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki. Yliopistopaino Oy. 103-124.

Arman pohjantähden alla. (2016) Asunnottomuus. Kausi 1. Jakso 2. Saatavilla <<http://www.ruutu.fi/video/2560690>> luettu 2.11.2016

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2015) Asunnottomat 2014 selvitys. Saatavilla <[http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAN_selvitykset/Asunnottomat_2014\(32596\)](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAN_selvitykset/Asunnottomat_2014(32596))> luettu 3.1.2016

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2016) Asunnottomat 2015 selvitys. Saatavilla <[http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2015\(38041\)](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2015(38041))> luettu 24.8.2016

Cohen Louis & Mainioin Lawrence (1994) Research metohds on education. 4 painos. London: Routledge.

Dhalmann, Hanna (2016) Tasapainoinen kaupunkirakenne ja oikeus hyvään asumiseen. Teoksessa Suomen Asuntoliitto ry. Asumistaso 2013 - 2015 Asuntorakentamisen haasteet. Saatavilla <http://www.suomenasuntoliitto.fi/sites/default/files/Asumistaso_2013_2015_Asuntorakentamisen_haasteet%28SuomenAsuntoliittoRY_2016%29.pdf> s.61-63. luettu 6.9.2016

Erkkilä, Elisabet & Sunikka, Sanna (2007) Asunnottomuuden vähentäminen vaatii kokonaisvaltaista työtettä. Sosiaaliturva 2007 ;(15). 8-9. Saatavilla <<http://docplayer.fi/4885658-Asunnottomuuteen-mista-ratkaisu-sosiaalialan-riippumaton-ammattilehti-loytyyko-paras-kuusamo-jai-ilman-kumppaneita.html>> luettu 11.9.2016

Erkkilä Elisabet & Stenius-Ayoade Agnes (2009) Asunnottomat vastaanottoyksiköissä- Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Saatavilla <http://www.socca.fi/julkaisut/tyopaperit/asunnottomat_vastaanottoyksikoissa_-_paakaupunkiseudun_vastaanottoyksikoiden_asunnottomien_sosiaalinen_tilanne_ja_terveydentila.382.shtm> luettu 6.2.2016

Eronen, Anne., Lehtinen, Timo., Londén, Pia & Perälähti, Anne (2016) Sosiaalibarometri. Saatavilla <http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/sosiaalibarometri2016_netti.pdf> luettu 5.9.2016

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

FEANTSA (2011) European Observatory on Homelessness. Saatavilla <<http://www.feantsaresearch.org/>> luettu 31.1.2016

- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Akateeminen väitöskirja. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Granfelt, Riitta (2007) Asunnottomuuskirja - Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Saatavilla <<http://docplayer.fi/713180-Asunnottomuuskirja-nakokulmia-asunnottomien-palvelujen-kehittamiseen.html>>57-78. luettu 5.5.2016.
- Haahtela, Riikka (2015) Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. Saatavilla <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96654/978-951-44-9713-1.pdf?sequence=1>> luettu 15.8.2016
- Helne, Tuula (1994) Erään muodin tarina – 1980-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. Teoksessa Matti Heikkilä & Kari Vähätalo (toim.) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere. Gaudeamus. 32-50.
- Helne, Tuula (2000) Toiseudesta yhteisyyteen – kysymyksiä syrjäytymiskeskustelun oletuksista. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki. Gaudeamus.
- Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Saarijärvi. Gummerus kirjapaino Oy.
- Helsingin sanomat (2016a) Jani ansaitsee 40 000 euroa vuodessa, mutta hänellä ei ole asuntoa – työssäkäyvien asunnottomuus on näkymätön ongelma. Saatavilla <<http://www.hs.fi/kaupunki/a1470110644203?ref=a-suositeltu>> luettu 3.8.2016.
- Helenlund Jan-Erik (2011) Rätten till boende/bostad ur ett bostadslöshetsperspektiv. Vaasan yliopisto. Saatavilla <http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-368-4.pdf> luettu 31.1.2016
- Helsingin sanomat (2016b) ARA-asuntojen tuloajat saavat kritiikkiä- ”se ei ole fiksu päätös”, Jan Vapaavuori sanoo. Saatavilla <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1472871359275>> luettu 4.9.2016
- Helsingin kaupunki (2013) Valtakunnallinen asunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015. Saatavilla <<http://dev.hel.fi/paatokset/media/att/8a/8ae7b82fec56ae713489fafd92fb8da1ec0bda19.pdf>> luettu 31.8.2016
- Hietanen Juha (2016) Ylen aamu-tv 11.10.2016. <http://areena.yle.fi/1-3760607>
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1985) Teemahaastattelu. 3 painos. Helsinki. Gaudeamus.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2012) Tutki ja kirjoita. 15-17 painos. Helsinki. Tammi.

- Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere. Vastapaino. 214-235
- Jokinen, Arja (1996) Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Merkitykset ja vuorovaikutus. Tampere. Vammalan Kirjapaino Oy. 161- 184
- Juhila, Kirsi (1995) Asiakkuudet edellytykset neuvottelussa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat – konstruktionistinen näkökulma. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto. 155-
- Juntto, Anneli (2010) Asumisen historiallinen muutos Suomessa ja polkuriippuvuus. Teoksessa Anneli Juntto (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki. Tallinna Raamatutrukikoda. 17-47
- Juurinen, Päivi & Virtanen-Olejniczak (2008) Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Tuuli Hirvilampi & Markku Laatu (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalista epäkohdista. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy. 141-156
- Järvinen Ero & Jahnukainen Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginaalisaation ja syrjäytymisen käsiteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki. Yliopistopaino Oy. 125-152
- Kaakkinen, Juha., Nieminen Jarmo & Pitkänen Sari. Oikeus asuntoon, oikeus ihmisarvoiseen elämään. Ympäristöministeriön raportteja 8/ 2006. Helsinki. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41731/YMra_8_2006.pdf?sequence=1> luettu 23.5.2016
- Kaakinen, Juha (2013) Asunto ensin. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Tampere. Juvenes print., 15–24
- Kainulainen, Sakari., Saari, Juho & Häkkinen, Juho (2013) Kadulta asuntoon vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Tampere. Juvenes print, 49-72.
- Karjalainen, Lea (2008) Alistetut ja ahdistetut pitkäaikasityöttömät. Teoksessa Tuuli Hirvilampi & Markku Laatu (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisesta epäkohdista. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy. 109-126
- Knutagård, Marcus (2009) Skälens fångar – Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklarningar. Malmö. Saatavilla <<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1366751&fileId=1384389>> luettu 31.1.2016
- Koppa (2009) Kokemuksen kuvaaminen. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/kokemuksen-kuvaaminen>> luettu 18.9.2016

Koppa (2015a) Fenomenologinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>> luettu 4.9.2016

Koppa (2015b) Empiirinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/empiriinen-tutkimus>> luettu 18.9.2016

Koppa (2015c) Etnografinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/etnografinen-tutkimus>> luettu 18.9.2016

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere. Vastapaino.

Laine, Timo (2010) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Juva. WS Bookwell. 3. uudistettu ja täydennetty painos. 28-45

Lehtonen, Leena & Salonen, Jari (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö. Saatavilla <[https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence="](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=)> luettu 31.1.2016

Lehtonen, Leena & Seppälä Ullamaija (2013) Kodittomuutta ja rakenteellista välinpitämättömyyttä – lapsiperheiden epävarma asuminen Suomessa. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Tampere. Juvenes print, 73-107

Lumme-Sandt, Kirsi (2005) Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusu vuori Johanna & Tiittula Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino. 125-144

Matthies, Aila-Leena (1996) Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät verkostot. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä. Vastapaino.

Metsämuuronen, Jari (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3 painos. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Miettinen, Timo., Pulkkinen, Simo & Taipale Joonas (2010) Johdanto. Teoksessa Miettinen, Timo., Pulkkinen, Simo & Taipale Joonas (toim.) Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki. Gaudeamus.

Mikkonen, Irja (1996) Sairastuneiden vertaistukiryhmät ja terveydenhuollon ammattilaiset. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund Marianne (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä. Vastapaino. 217-226.

Mäntysaari, Mikko (2005) Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) Vääryyskirja. Vammala. Vammalan kirjapaino. 115-134.

Nikander, Pirjo (2010) Laadullisen aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Ruusu vuori, Johanna., Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Helsinki. Vastapaino. 432-445.

Paqlola, Elina (2006) On tämäkin yhteiskunta, jossa möröt saavat syödä kenet vain haluavat eli pohdintoja sosiaalityön arjesta EU:n retoriikkaa. Teoksessa Helen, Tuula & Laatu, Markku. Vääryyskirja. Vammala. Vammalan kirjapaino OY. 103-114.

Perttula, Juha (2000) Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. Teoksessa Tiihonen Eila (toim.) Kasvatus. Suomen kasvatustieteellinen aikakausikirja 5/2000. Jyväskylä. 428-442.

Pikkarinen, Miia., Tuominen, Paula & Männistö Päivi (2007) Ryhmätoiminta arjen ja asumisen tueksi. Teoksessa Sunikka, Sanna., Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta. Asunnottomuuskirja - Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Saatavilla <<http://docplayer.fi/713180-Asunnottomuuskirja-nakokulmia-asunnottomien-palvelujen-kehittamiseen.html>> 43-53. luettu 5.5.2016

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki. Yliopistopaino Oy. 187-204

Posti (2013) Poste restante. Saatavilla <https://www.posti.fi/tiedotteet/2013/20130308_poste_restante_palvelumuutos.html> luettu 29.5.2016

Rauhala, Pirkko-Liisa, Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu (2000) Hyvinvoinnin tutkimuserinteet, hyvinvointipolitiikka ja 1990-luvun uudet avaukset. Yhteiskuntapolitiikka-YP 65 (2000) : 3. Helsinki. Stakes. Saatavilla <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100791/003rauhala.pdf?sequence=1>> luettu 29.5.2016

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki. Gaudeamus

Raunio, Kyösti (2010) Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. 2.painos. Vaajakoski. Gummerus.

Rissanen, Riitta (2006) Etnografia. Luku 5.3 Teoksessa Saaranen-Kauppinen, Anita & Puuniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf> luettu 29.5.2016

Ruusuvuori, Johanna., Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Ruusuvuori, Johanna., Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Helsinki. Vastapaino. 8- 28

Ruusuvuori, Johanna & Tiitula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiitula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino. 22-56.

Roivainen, Irene (2002) Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Juhila, Kirsi., Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä. Kopijyvä Oy. 217-232

Råman, Päivi., Helin, Heidi., Virtanen, Paula & Forsman, Soile (2007) Asukkaiden ääni – kohti asukkaiden yhteisöllisyyttä ja vertaistukea. Teoksessa Sunikka, Sanna., Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia palvelujen kehittämiseen. . Saatavilla <<http://docplayer.fi/713180-Asunnottomuuskirja-nakokulmia-asunnottomien-palvelujen-kehittamiseen.html>> 57-66. luettu 15.10.2016

Rönkkö, Pentti (1994) Hyvinvointivaltion suojaverkko toimeentuloriskinä. Tulojen uudelleenjaon kriittinen arviointi. Teoksessa Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltio. Tampere. Gaudeamus. 244-282.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html> luettu 28.5.2016

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2009) Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Tampere. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkisto. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf> luettu 14.9.2016

Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallina. Gaudeamus.

Salasuo, Mikko & Rantala, Kati (2002) Huumeiden viihdekäyttö ja ajankuva. Teoksessa Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka (toim.) Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki. Gaudeamus. 38- 67

Sipilä, Jorma (1985) Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Helsinki. Tammi.

Sipilä, Jorma (2005) Minkä instituutioiden varaan uskallamme turvamme rakentaa? Sosiaaliturva 2005; 93:13-16. Saatavilla <<http://docplayer.fi/12888069-Sosiaaliturva-miten-palvelut-tulevaisuudessa-turvataan-9-05-vaikuta-ja-vastaa-www-sosiaaliturva-fi-lukijatutukimukseemme.html>> luettu 10.10.2016

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (2015) Soveltamisopas. Saatavilla <<http://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>> luettu 6.1.2016

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2003) Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työryhmämuistioita 2003:23. Saatavilla
<<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72388/TRM200323.pdf?sequence=1>> luettu 25.10.2016

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2004) Kuntoutuksen työtoiminnan ohjausmuistio. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2004;21. Helsinki. Saatavilla
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114241/TRM200410.pdf?sequence=1>> luettu 10.10.2016

Sundström, Jessica (2007) Asunto kiven takana. Sosiaaliturva 2007;15:10-11. Saatavilla
<<http://docplayer.fi/4885658-Asunnottomuuteen-mista-ratkaisu-sosiaalialan-riippumaton-ammattilehti-loytyyko-paras-kuusamo-jai-ilman-kumppaneita.html>> luettu 11.9. 2016

Sunikka, Sanna., Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta (2007) Asunnottomuuskirja - Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Saatavilla
<<http://docplayer.fi/713180-Asunnottomuuskirja-nakokulmia-asunnottomien-palvelujen-kehittamiseen.html>> luettu 6.2.2016

Sunikka, Sanna (2007) Pääkaupunkiseudun asunnottomien palvelujen kehittämissyksikön (2005-2007) vaiheet. Teoksessa Sunikka, Sanna., Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta. Asunnottomuuskirja - Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Saatavilla
<<http://docplayer.fi/713180-Asunnottomuuskirja-nakokulmia-asunnottomien-palvelujen-kehittamiseen.html>> luettu 6.5.2016

Swärd, Hans (2008) Hemlöshet. Poland. Pozkal.

Taipale, Ilkka (1982) Asunnottomuus ja alkoholi. Jyväskylä. Gummerus

Tiittula, Liisa & Ruusuvaara, Johanna (2005) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino

Vanhala, Anni (2005) Paikka ja asiakkuus. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes print.

Valtioneuvosto (2015) Ratkaisujen Suomi – neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta 27.5.2015. Saatavilla
<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Hallitusohjelma_27052015_LIITE.pdf/2167cbc0-7b17-43e8-a0af-e4f1a2004708> luettu 29.5.2016

Vailla vakinaista asuntoa ry (2016) Vuosikertomus 2015. Helsinki.

Varto, Juha (2005) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Saatavilla
<http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf> luettu 18.9.2016

Vähätalo, Kari (1998) Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki. Gaudeamus.

Yeung, Anne Birgitta (2005) Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund Marianne & Yeung Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere. Vastapaino. 104-125.